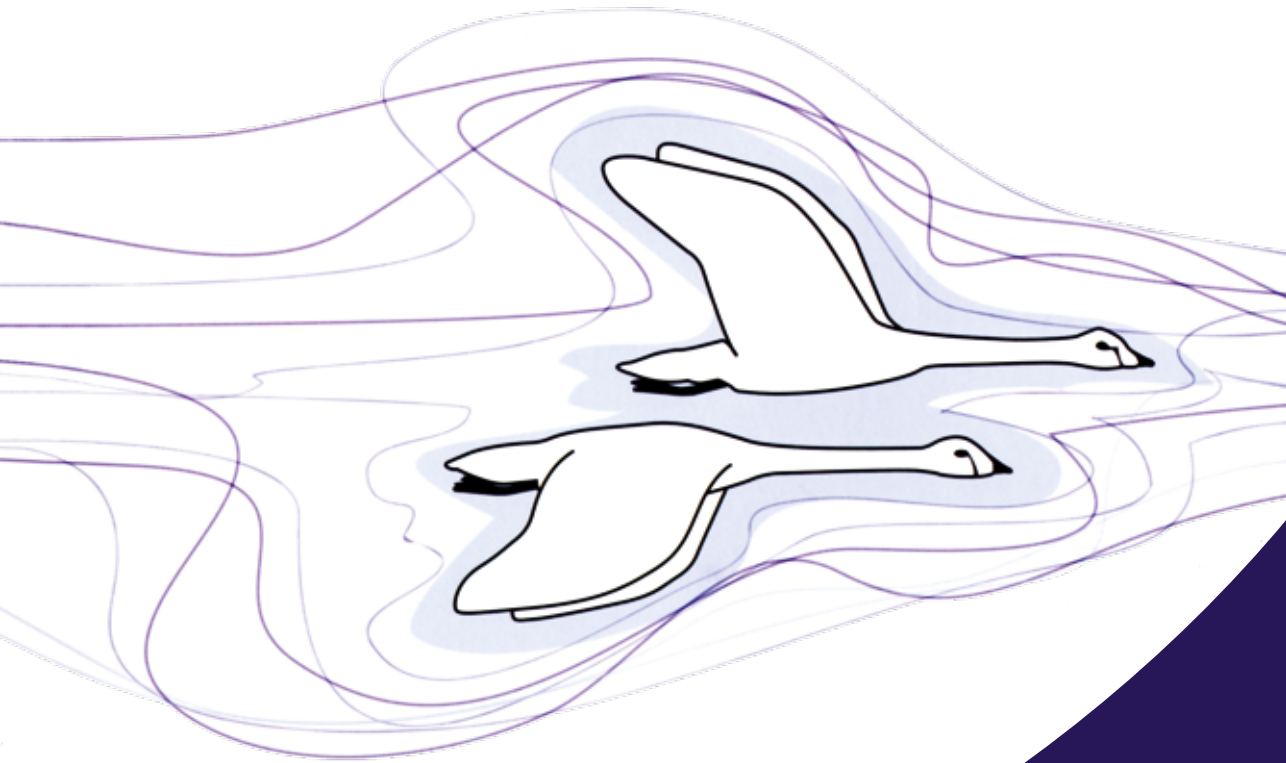

Språk i Norden 2016

Tema: Forståelse og kommunikasjonsstrategier

Språk i Norden 2016

Tema: Forståelse og kommunikasjonsstrategier

Språk i Norden 2016

Tema: Forståelse og kommunikasjonsstrategier

norden

Nordisk Sprogkoordination

Utgitt av Nettverket for språknemndene i Norden

Copyright: Forfatterne og Nettverket for språknemndene i Norden
ISSN: 2246-1701

Innholdsfortegnelse

Forord	7
<i>Torbjörg Breivik</i>	
Yes, vi kan! Strategier for tyske danskstuderende	9
<i>Katja Bethke-Prange</i>	
Språkgemenskap, ny teknik och språkmöten	19
<i>Lars-Olof Delsing</i>	
Taggad i Norden – kan man bli det?	29
<i>Tiinalliisa Granholm</i>	
Dansk som akademisk sprog for nordiske studerende	37
<i>Anne Holmen</i>	
Tyskere kan ikke forstå dansk – eller kan de?	49
<i>Steffen Höder</i>	
Nordisk sprogforståelse og kommunikationsstrategier	61
<i>Sabine Kirchmeier & Eva Skafte Jensen</i>	
«Man blir tvers igjennom skandinavisk»: Nordkurs og nordisk språkforståelse	79
<i>Úlfar Bragason</i>	
Unge svenskers møte med den norske talemålsvariasjonen	89
<i>Mari Johanne Wikbaug Andersen</i>	
Kodeveksling som strategi i Skavlan	101
<i>Silje Marie Femtegjeld</i>	
Språk i fokus Det svenska teckenspråket – ett svenskt språk	117
<i>Tommy Lyxell</i>	

Ny nordisk språklitteratur utgitt i 2015

<i>Danmark, Eva Skafte Jensen</i>	135
<i>Finland, Anna Maria Gustafsson</i>	143
<i>Island, Jóhannes B. Sigtryggsson</i>	153
<i>Norge, Torbjørg Breivik</i>	154
<i>Sverige, Sunna Nygård og Rickard Domeij</i>	165

Adresser til språknemndene i Norden	175
--	------------

Forord

Språk i Norden er en årbok for språknemndene i Norden. Den publiseres nå bare elektronisk i publikasjonsplattformen til Statsbiblioteket i Århus, og den er tilgjengelig på adressen <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index> og gjennom lenke fra nettsidene til Nordisk språkkordinasjon (nordisksprogkoordinatoin.org). Årboka har kommet ut siden 1970 og har alltid hatt det samme navnet. Den blir redigert av de nordiske sekretærene i språknemndene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Hovedredaktøren for denne utgaven er fra Norge. De fleste artiklene i årboka er basert på innlegg som ble holdt på det årlige nordiske språkmøtet. Ikke alle innleggene er skrevet ut som artikler til Språk i Norden. Artiklene som er basert på innleggene, er presentert i alfabetisk rekkefølge etter forfatterens navn, mens tre bestilte artikler kommer til slutt.

Det 62. nordiske språkmøtet ble arrangert i Roskilde 20.–21. august 2015 av Dansk Sprognævn, Nettverket for språknemndene i Norden og Nordisk språkkordinasjon. Temaet for møtet var forståelse og kommunikasjonsstrategier når man møtes i nordisk sammenheng.

En tilbakevendende tema er at det blir vanskeligere å forstå hverandre i Norden. Men hva skjer når kommunikasjonen faktisk lykkes? Hvilke strategier bruker vi i arbeidssituasjoner, i utdanningssituasjoner og privat når vi lykkes med forståelsen, og hvordan tilpasser vi oss dem vi snakker med? Og er det forskjellige strategier i talespråk og skriftspråk? Noen tilpasser uttalen, ordene og kanskje syntaksen. Andre bruker sitt eget språk, men justerer litt for vanskelige ord og falske venner, eller de taler bare tydeligere.

Lars-Olof Delsing innledet med å vise hva nye teknologiske løsninger gjør med situasjoner der vi tidligere ville ha brukt tale. Han påpekte at vi i dag ofte unngår kommunikasjonssituasjoner ved å benytte tekniske innretninger som GPS på mobilen, kort i butikken osv. Anne Holmen tok for seg akademisk språkbruk blant nordiske studenter: Hvordan håndterer studenter fra andre nordiske land det at de må forstå og selv skrive et akademisk språk der de studerer? Tyskere kan ikke forstå dansk – eller kan de det? Det var spørsmålet Steffen Höder stilte i sitt innlegg. Katja Bethke-Prange svarte delvis på dette spørsmålet i innlegget hun hadde like etterpå, «*Yes, vi kan!*», der hun viste hvilke strategier tyske studenter bruker når de skal lære dansk.

Prosjektet *Svenska nu!* er velkjent for mange, og Tiinaliisa Granholm stilte spørsmålet: «*Taggad i Norden – kan man bli det?*». I innlegget sitt viste hun eksempler på hvordan prosjektet jobber med finskspråklige ungdommer for

å få dem interessert i å lære svensk. Úlfar Bragason viste hvordan interesserte studenter kan bli tvers igjennom skandinaviske gjennom intensiv kursing.

I forkant av språkmøtet sendte Dansk Sprognævn ut et spørreskjema for å kartlegge den nordiske språkforståelsen blant møtedeltakerne. Undersøkelsen fikk overraskende stor respons, og resultatene er analysert i en egen artikkel skrevet av Sabine Kirchmeier og Eva Skafte Jensen.

I tillegg til de artiklene som er basert på innlegg på språkmøtet, har redaksjonen innhentet tre andre artikler til årboka. To av dem er skrevet på grunnlag av masteravhandlinger som er innlevert ved Universitetet i Oslo, og begge handler om ulike strategier for språkforståelse. Mari Johanne Wikhaug Andersen skriver om unge svenskers møte med den norske talemålsvariasjonen, og Silje Marie Femtegjeld skriver om hvilke strategier for kodeveksling som brukes i TV-programmet Skavlan.

Den tredje artikkelen er «Språk i fokus», som denne gangen handler om svensk tegnspråk. Artikkelen er skrevet av Tommy Lyxell som er språkvårdare i svensk tegnspråk i Språkrådet, Sverige.

Som vanlig inneholder årboka en bibliografi over ny språklitteratur fra de nordiske landene og en oppdatert adresseliste for språknemndene i Norden.

Redaksjonen for Språk i Norden 2016 har bestått av Jóhannes B. Sigtryggsson (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum), Eva Skafte Jensen (Dansk Sprognævn), Rickard Domeij (Språkrådet, Sverige), Torbjørg Breivik (Språkrådet, Norge) og Anna Maria Gustafsson (Institutet för de inhemska språken).

Oslo i juni 2016
Torbjørg Breivik
hovedredaktør

Yes vi kan! Strategier for tyske danskstuderende

Katja Bethke-Prange

Tyske danskstuderende har et stort arsenal af ubevidste sproglige kompetencer, der med fordel kan bruges på sprogkurserne til at få studerende til ikke blot at lære dansk, men også at blive semikommunikative i de andre skandinaviske sprog. Et af to undervisningsmål på de indførende lingvistiske kurser er derfor at skabe bevidsthed om sproget og om sprogstrukturer i almindelighed. Det andet mål er at skabe bevidsthed om de studerendes egne sproglige kompetencer på de forskellige sproglige niveauer. Denne bevidsthed skal bruges så de studerende har et beredskab af strategier ved hånden, når de skal kommunikere med danskere og andre skandinaver, og så de desuden sidenhen selv bliver i stand til at udvikle strategier selv.

Indledning

Det er ikke så almindeligt at tyskere beskæftiger sig med de nordiske sprog, for alle skandinaver er så gode til tysk, at nordtyskere ikke behøver at lære skandinaviske sprog. Nogle gør det dog alligevel.

Hvis man er interesseret i at se på hvordan man kan lære strategier til at lære sprog og til at begå sig semikommunikativt¹ i Norden, er Slesvig-Holsten et relevant sted at studere, for det har jo på en måde altid været en del af de nordiske områder. Nordtyskere har gode forudsætninger for at forstå dansk, når de kommer i kontakt med det. De har både typologiske, sproghistoriske og geografiske forudsætninger, når de udvikler strategier for at lære dansk (Höder 2014, s. 306). Disse forudsætninger og strategier bruges da også på Kiels universitet når man underviser studerende i dansk og skandinavistiske studier.

For at forstå hvor tæt studieforløbet og strategiernes udvikling hænger sammen, skal der i det følgende gives et lille overblik over, hvordan danskstudiet i Kiel er opbygget, og hvilke af strategierne der bruges på vores kurser i almen lingvistik. Disse strategier bruges selvfølgelig også af sproglærerne i de skan-

---

1 „Semikommunikation” betegner den situation, at personer der ikke har samme modersmål, kommunikerer med hinanden ved hjælp af deres egne respektive sprog. I Skandinavien foregår der en del semikommunikation, for eksempel når en dansker og en svensker mødes, og danskeren taler dansk, mens svenskeren taler svensk.

dinaviske sprog; de skandinaviske kollegaer og lektorerne i lingvistik arbejder nemlig meget tæt sammen. De fleste strategier undervises der især i på de teoretiske kurser på bachelorniveauet, og derfor bliver fokus her lagt på de indledende lingvistiske kurser. Og så gives også lidt information om sproguddannelsen for tyskere der lærer dansk.

Studieforløbet på Kiels universitet er lidt anderledes end studierne på de andre tyske universiteter, hvor man kan læse dansk. Grunden til det er, at forudsætningerne og målsætningerne i Kiel er enestående netop på grund af den særlige situation i Nordtyskland, som nævnes ovenfor.

Først forklares de forskellige studieforløb og studiefag på det nordiske institut. Derefter forsættes med et kort overblik over, hvilke forskellige og komplekse sproglige kompetencer de studerende har på forhånd. Og så fremvises nogle korte eksempler på, hvordan strategierne bruges på de indførende kurser i almen lingvistik. Ved at sammenfatte både strategierne og studiets målsætninger gives et lille indblik i det didaktiske arbejde med tyskere, der lærer dansk.

Studieforløbet på Kiels universitet

Studerende på Kiels universitet kan vælge mellem to forskellige studier. Enten kan de læse til bachelor- og mastereksamen i skandinavistiske studier, hvor de kan vælge et af de nordiske sprog som hovedsprog, eller de kan læse til gymnasielærer. Og hvis de vil være dansklærer, så skal de selvfølgelig have dansk som hovedsprog. Men samtidig får de passive kompetencer i de andre skandinaviske sprog med på vejen, så de faktisk også kan læse og forstå lidt svensk og norsk.

De to studieforløb har næsten den samme struktur. Grunden er, at gymnasielærere i Tyskland skal have en mere akademisk end pædagogisk orienteret uddannelse. Derfor skal alle studerende læse fire forskellige studiefag på bachelorniveauet: skandinaviske middelalderstudier, moderne skandinavisk kultur- og litteraturvidenskab, skandinavistisk lingvistik og så selvfølgelig et skandinavisk sprog. På masterniveauet kan studerende så vælge et af fagene som masterhovedfag og endnu et skandinavisk sprog.

Sprogkurserne for alle de skandinaviske sprog starter i første semester på begynderniveauet A1 og forsætter så op til kollokvierne i femte og sjette semester, hvor de sproglige kompetencer svarer til et niveau, der kaldes C2. Studieforløbet er faktisk meget ambitiøst, fordi sprogkurserne også er forudsætning for de lingvistiske kurser. Ikke alle studerende kan klare disse krav uden problemer. Det betyder at nogle studerende bliver nødt til at tage kurserne flere gange. Undervisningen foregår på tysk og dansk i de første to kurser og kun

på dansk i resten af kurserne, så at dansk ret hurtigt bliver undervisningssproget på sprogkurserne. Noget tilsvarende gælder også for de andre sprogkurser (svensk og norsk). De studerende får dermed ret hurtigt en god lytteforståelse. Dette er vigtigt, fordi tyskere som regel har det svært med at forstå og udtale dansk korrekt, selv om de kan læse og skrive det på ret højt niveau.

Men ikke alle studerende begynder på et begynderkursus i dansk. De fleste der læser til lærer, men også en del af de bachelorstuderende, har en dansk-talende baggrund, fordi de tilhører det danske mindretal og har været på en af mindretallets skoler eller har haft dansk som fremmedsprog på gymnasiet. Disse studerende starter så på et højere niveau.

Lingvistikkurserne

De lingvistiske kurser for alle studerende begynder allerede i andet semester, lige meget om de læser dansk, svensk, islandsk eller norsk. Det betyder at studiegrupperne på de teoretiske kurser er meget heterogene. Kurserne kan ikke foregå på skandinavisk, fordi de studerende ikke kun er på forskellige sprogniveauer, men også studerer forskellige skandinaviske sprog.

De studerende har helt forskellige og komplekse sprogkompetencer, når de begynder på studiet: De fleste af vores studerende kommer fra den nordlige del af Tyskland og har en nordtysk varietet som modersmål. Desuden har de fleste været i kontakt med nedertysk. Enten fordi forældrene eller bedsteforældrene talte eller stadigvæk taler nedertysk med dem, eller fordi de kommer fra et af de få områder, hvor nedertysk stadigvæk tales. De kan også have lært lidt nedertysk i folkeskolen. Og så er der altid et par stykker fra det frisiske mindretal, der har nordfrisisk som modersmål. Fordi nedertysk og nordfrisisk altid har været i kontakt med dansk i den nordlige del af Tyskland, er der mange fælles leksikalske, syntaktiske, morfologiske og også nogle fonologiske træk (Höder 2014, s. 312f; Rambø 2010, s. 22ff).

Foruden disse sprogkompetencer har de studerende selvfølgelig lært flere sprog i skolen. De har lært engelsk som første fremmedsprog og mindst to sprog mere; for de fleste studerende har det været fransk, spansk eller latin. Så ved siden af deres mere ubevidste sprogkompetencer i de nord- og vestgermanske sprog har de fleste studerende godt kendskab til de romanske sprog, der traditionelt undervises på de tyske gymnasier. Dette er vigtigt at huske, fordi det ofte sker, at tyske studerende laver fejl, der egentlig er typiske for englændere, franskmænd eller spaniere. Dette fænomen (det såkaldte L3-fænomen) består i at den der er i gang med at lære et sprog, helt ubevidst bruger morfologiske, leksikalske, syntaktiske, morfologiske og også fonologiske elementer fra fremmedsprog, man tidligere har lært, i stedet for at bruge elementer fra

modersmålet. Dette varer dog ikke længe, men sker i en fase som typisk varer frem til det såkaldte A2-niveau (Heine 2004, s. 85ff). I lang tid blev dette fænomen opfattet som et problem, der forhindrede at voksne der lærte sprog, kunne lære flere sprog lige godt. I dag opfattes L3-fænomenet dog snarere som en chance for sprogindlæringsprocessen, fordi man har opdaget mange positive aspekter for voksne sprogstudierende. For det første er voksne i stand til at gå mere reflekterende og kontrastivt til værks end børn. På den måde kan de voksne studerende selv kan anvende deres sproglige færdigheder og lærestrategier på det nye sprog og arbejde mere problembekvidst med dette. De studerende får så en reflekteret evne til selv at opdage fejl og problemer. Det er en meget vigtig og frugtbar strategi, hvis de studerende læser til dansk-lærer. Det kan hjælpe eleverne med selv at udvikle lærestrategier, men også til at forstå hvorfor og hvordan flere af fejlene opstår hos danskelever med en bestemt sproglig baggrund. I disse år bliver dette endnu vigtigere, fordi studentergruppernes sammensætning bliver mere og mere heterogen på grund af migrationen. Flere og flere elever har allerede et andet modersmål end deres nordtyske kollegaer.

Desuden får man en større afstand til modersmålet, hvis man kender til flere sprog, og dette er vigtigt, fordi man så også bliver mere bevidst om strukturelle fænomener på modersmålet, som man ellers ikke nødvendigvis har et reflekteret forhold til, og som man derfor kan tro er universelle. Men det er de selvfølgelig ikke. Derfor er det altid vigtigt at arbejde kontrastivt i sprog-læringsprocessen. Ikke bare mellem modersmålet og det nye fremmedsprog, men også mellem fremmedsprogene selv. Det er i denne sammenhæng lige meget om sprogene hører til den samme sprogfamilie eller ej (Neuner 2004, s. 99ff).

Uerkendte kompetencer

De studerende kommer altså med en hel del sproglige kompetencer, men det ved de bare ikke. Så foruden selve danskundervisningen på sprogkurserne er det lige så vigtigt at skabe sprogbevidsthed hos de studerende, så de selv kan blive opmærksomme på de strategiske muligheder, de allerede har. De skal simpelthen selv udvikle nye strategier til at lære og undervise i dansk. Oven i købet kan den kontrastive fremgangsmåde også styrke læreprocessen i semi-kommunikation, fordi de studerende også lærer de andre skandinaviske sprog og deres strukturelle fænomener at kende (Heine 2000, s. 59ff). Derfor starter vi som sagt med vores lingvistiske kurser allerede i andet semester. Indførelsen i den strukturelle sproganalyse foregår på tysk, men vi arbejder med tyske, engelske, franske, nedertyske og selvfølgelig skandinaviske eksempler lige fra

begyndelsen, så de studerende forstår, hvordan sprogene strukturelt og typologisk hænger sammen (Braunmüller 2007; Vikør 2001).

På den måde skaber vi både bevidsthed om det danske sprog og om de andre skandinaviske sprog. Desuden skabes en sproglig bevidsthed, der kan bruges til at lære og undervise et andet sprog, lige meget om sproget er fremmed eller ej.

At bruge begrebet fremmedsprog kan være problematisk, fordi det måske formindsker studerendes og andre elevers motivation for at lære sprog, der ikke er i samme familie med modersmålet (Jessner 2004, s. 20ff). Det gælder for eksempel typologisk set for tysk og dansk, der dog på grund af deres fælles sproglige og kulturelle historie trods alt er meget tæt på hinanden, og man ser da også semikommunikation mellem sprogene. Sådan set er dansk nemlig ikke et fremmedsprog for nordtyskere. I det mindste ikke mere end sydtyske dialekter som bajersk eller swabisk.

Det indførende kursus

Det indførende kursus i lingvistik starter med nogle oplysninger om den strukturelle sproganalyse, som er vigtige for almindelige sprogvidenskabelige spørgsmål. De studerende får at vide, at det er vigtigt at skelne mellem form og funktion, hvis man analyserer sproglige elementer på de forskellige strukturelle niveauer.

Men endnu vigtigere end disse mere teoretiske informationer er at sammenføre dem med de studerendes sproglige kompetencer. De studerende oplever så, at de allerede har grundlæggende sproglige kompetencer på de forskellige strukturelle niveauer og bruger dem til at danne egne strategier til at lære mere dansk og udvikle færdigheder i receptiv flersproglighed både mellem tysk og dansk og mellem dansk og de andre skandinaviske sprog.

De fleste studerende har allerede en vis kompetence i at læse dansk. Når de er på ferie i Danmark er de i stand til at læse en del i aviserne, og de kan læse og forstå reklamer og andre tekster, de kommer i kontakt med. Selv om der findes forskelle i de grafematiske systemer kan de fleste nordtyskere læse dansk og genkende ordene.

En af de mere ubevidste strategier består derfor i at de studerende sammenligner ordene på baggrund af den fælles grafematiske realisering. På kurserne lærer de studerende så at analysere fænomenet ved hjælp af strukturelle analysemetoder og at anvende denne strategi på de andre skandinaviske sprog.

Men der findes altid ord, tyskere ikke kan genkende med det samme, selv om de stammer fra et fælles ordforråd. Det skyldes den forskellige grafematiske realisering. Det gælder ikke bare for låneord fra nedertysk, men også fra

alle andre sprog de kender, for eksempel fransk og latin. Derfor skal de studerende ved hjælp af analyseresultaterne selv udvikle reglerne for den danske retskrivning i sammenligning med den tyske.

Strategien der bruges her, er at segmentere sprogenes forskellige elementer og bagefter forklare deres form og funktion fra et kontrastivt perspektiv. Målsætningen er, at de studerende ikke bare får videregående sproglige kompetencer i dansk, men også kan identificere og udvikle strategien for dermed at kunne bruge den på de andre skandinaviske sprog. På denne måde får tyske studerende altså en kompetence i semikommunikation ved hjælp af en kontrastiv sproganalyse.

Ligheder

Der findes ikke bare ligheder i leksikon, men også i den danske morfologi. Store dele af afledningsmorfemerne i dansk kan genkendes af tyskerne.

Ved at segmentere og beskrive morfemer og deres funktion både i tysk og dansk opdager de studerende, at der findes de samme morfemtyper. Men eftersom de er så produktive, markerer de dog ikke altid den samme orddannelse. Tyskere der lærer dansk, skal altså passe på, hvis de danner nye ord ved hjælp af afledningsmorfemer, de kender fra deres modersmål. Målsætningen her er at tyske danskstudierende med hjælp af en kontrastiv sproganalyse laver færre fejl og får en mere reflekterende sprogbevidsthed.

Det samme gælder for den kontrastive sprogbeskrivelse på morfosyntaktisk niveau. For at forstå ordenes relationer i sætningen og dermed den morfosyntaktiske struktur i det danske sprog er det vigtigt at analysere sætningernes struktur både på dansk og tysk.

I sammenligning med dansk er ledstillingen i tyske sætninger mere fleksibel. Den faste ledrækkefølge i syntaksen kender de studerende fra engelsk, så derfor bruger tyske studerende ofte engelsk ledstilling, når de danner danske sætninger. Selv om konstruktioner som for eksempel inversion findes både på tysk og dansk. Tyskerne laver fejl her, selv om de egentlig ikke skulle have problemer. For at påvirke disse fejl er det vigtigt at gøre de studerende opmærksomme på dette L3-fænomen. Sproglørnerne skal lære at undgå denne slags fejl ved at selv at reflektere og analysere deres egne sprogkompetencer og deres påvirkning på sprog læringsprocessen. De skal lære at se L3-fænomenet som en chance for at undgå fejl (Marx 2004, s. 70).

Udtale

Til sidst skal det vises, at der findes fonologiske ligheder mellem nordtysk og dansk. For eksempel det stemte uvulære frikative [ʋ], som man næsten ikke

kan høre som i nordtysk *Rose* [ʁo:zə] og dansk *rose* [ʁo:sə], hvor det er på en initial position, eller bliver til schwa-lyden som i tysk *Tor* ['tø:ɐ] og i dansk *mor* [mo:ɐ], hvor det er finalt. Det kender nordtyskerne godt, og de kan forstå det uden problemer. De er også i stand til at selv danne lyden og blive forstået af danskerne. Det samme gælder for de andre schwa-lyde [ə] og [ʌ], der findes på dansk såvel som i de nordtyske varieteter, som man også kan se på eksemplerne eller i nordtysk *bitter* ['bitʌ] og i dansk *beller* [hɛlʌ].

Selvfølgelig er det ikke nok for nordtyske danskstuderende at vide at der findes disse lydfænomener både på dansk og tysk for at forstå dansk. Men igen skal den kontrastive analyse vise de studerende, at de allerede har visse fonologiske kompetencer, og at de kan lære også at forstå og udtale dansk.

Desuden arbejdes selvfølgelig også med de store fonologiske forskelle som for eksempel stødet og klusilsvækkelsen ligesom palatalisering og det bløde *d*. Det bløde *d* er et godt eksempel på at det er vigtigt at skabe sprogbevidsthed også på det fonologiske niveau.

Tyskere der lærer dansk, udtaler ofte det bløde *d* [ð] som tysk [l], fordi de synes lydene ligner hinanden. Ved hjælp af en kontrastiv analyse af lyd kvaliteten kan de studerende genkende fejlen selv og udvikle en strategi til den rigtige udtale (Fredsted 2011, s. 34ff).

Sammenfatning

Sammenfattende kan fastslås, at danskstudiets målsætninger og målsætningerne i skandinavistisk sprogvidenskab hænger tæt sammen med de nævnte lærestrategier.

Tyske danskstuderende skal lære, at de allerede på forhånd har sproglige kompetencer i at forstå dansk, derfor får de en indføring i kontrastive og strukturelle analysemetoder. Ved hjælp af disse metoder skal de studerende forstå, hvad sprogene har til fælles, og hvor forskellene ligger, så de kan arbejde med det og selv udvikle individuelle og universelle sproglæringsstrategier. Desuden får de kompetencer i semikommunikation både mellem tysk og dansk og mellem dansk og de andre skandinaviske sprog. Dette er muligt, fordi semikommunikationstyperne er gradvist forskellige, ikke principielt.

Til sidst skabes en bevidsthed om almindelige sproglige strukturer og funktioner, så at de studerende ikke bare lærer at forstå dansk bedre, men at forstå sproget som et kulturelt og socialt fænomen.

Facit: Hvis man ville spørge vores studerende, om de kan forstå dansk, ville de i begyndelsen af studiet måske svare: "kun lidt", men: "Yes, vi kan!" efter eksamen.

Summary

For students from the northern part of Germany, who are learning Danish, a profound consciousness of the phonological, semantic and morpho-syntactical knowledge of the languages they already learnt, is necessary to develop learning strategies. Especially the language contact between Low German, Frisian and Danish in the area near to the Danish border offers the students many common lingual characteristics to rely on. A contrastive preoccupation with these languages shows that the semi-communicative competence of Northern German learners differs more gradually, than systematically from these of native Scandinavian speakers. Even if the students in the beginning mix up Danish with English or French, these indifferences can also be used as a strategy for the German students to reflecting mistakes during the process of learning Danish.

Katja Bethke-Prange er lektor i skandinavistisk sprogvidenskab og litteratur på Kiels universitet. Hun arbejder også for forskellige projekter om Dansk som nabosprog (DANS) og om det dansk-tyske samarbejde på universitetsniveau.

Litteratur

- Braunmüller, Kurt, 2007: *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. Francke: Stuttgart.
- Fredsted, Elin, 2011: *Dansk segmental fonologi og prosodi: en lærbog i dansk udtale for sprogstuderende*. Flensburg: Uni.-Verlag.
- Heine, Lena, 2000: Semikommunikation och receptiv flerspråkighet i Skandinavien. Ett forskningsprojekt vid Hamburg universitet. I: *Språk i Norden: Norden, nettverket for Språknemnde i Norden*; Oslo: Språkportalen.
- Heine, Lena, 2004: Mögliches und Unmögliches: Zur Methodik bei der Erforschung von Transfererscheinungen. I: Hufeisen, Britta (red.): *Beim Schwedischlernen sind Englisch und Deutsch ganz hilfsvoll[sic!]: Untersuchungen zum multiplen Sprachenlernen*. Frankfurt am Main: Peter-Lang-Verlag, s. 81-97.
- Höder, Steffen, 2014: Low German: a profile of a word language. In: *Syllable and Word languages*: Berlin: de Gruyter, s. 305-326.
- Jessner, Ulrike, 2004: Zur Rolle des metalinguistischen Bewusstseins in der Mehrsprachigkeitsforschung. I: Hufeisen, Britta (red.): *Beim Schwedischlernen sind Englisch und Deutsch ganz hilfsvoll [sic!]: Untersuchungen zum multiplen Sprachenlernen*. Frankfurt am Main: Peter-Lang-Verlag, s. 17-31.
- Marx, Nicole, 2004: Forschungsmethoden zur Mehrsprachigkeit und zum multiplen Spracherwerb. I: Hufeisen, Britta (red.): *Beim Schwedischlernen sind Englisch und Deutsch ganz hilfsvoll [sic!]: Untersuchungen zum multiplen Sprachenlernen*. Frankfurt am Main: Peter-Lang-Verlag, s. 65-79.
- Neuner, Stefanie, 2004: Lernstrategien im fremdsprachlichen Lernprozess. Eine empirische Studie. I: Hufeisen, Britta (red.): *Beim Schwedischlernen sind Englisch und Deutsch ganz hilfsvoll [sic!]: Untersuchungen zum multiplen Sprachenlernen*. Frankfurt am Main: Peter-Lang-Verlag, s. 99-115.
- Rambø, Gro-Renée, 2010: *Historiske og sosiale betingelser for språkkontakt mellom nedertysk og skandinavisk i seinmiddelalderen: ett bidrag til historisk språksosiologi*. Oslo: Novus Press.
- Vikør, Lars S., 2001: *The Nordic Languages: their status and interrelations*. Oslo: Novus Press.

Nøgleord: receptiv flersproglighed - dansk som fremmedsprog - sprogkontakt
- L3-fænomen - sprogbevidsthed.

Bibliografiske oplysninger

Bethke-Prange, Katja, 2016: "*Yes vi kan!* Strategier for tyske danskstuderende"
I: Torbjørg Breivik (red.)
Sprog i Norden 2016, s. 9-18.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Språkgemenskap, ny teknik och språkmöten

Lars-Olof Delsing

Sammanfattning

Artikeln diskuterar hur den nordiska språkgemenskapen påverkas av nutida samhällsutveckling och framför allt av ny teknik. Denna påverkar våra språkmöten både på modersmålet och i det nordiska sammanhanget. Artikeln fokuserar på hur förändringarna påverkar våra språkmöten (i tal), och jag driver tesen att den nya tekniken på många punkter innebär tätare språkmöten med personer som vi redan känner och färre språkmöten med främlingar. Tekniken har underlättat att hålla kontakten i den snävare kretsen samtidigt som den onödiggjort många språkmöten med främlingar. Detta får konsekvenser som är tydligare för grannspråksförståelsen, eftersom språkmötena här (redan från början) är fåtaliga.

Bakgrund

Bland närbesläktade språk förekommer ofta kommunikation som består av att samtalsparterna talar sitt eget språk och avkodar den något avvikande variant som den andre talar. Sådan kommunikation förekommer över hela världen. Några exempel som kan nämnas är kommunikation mellan personer som talar spanska och portugisiska (i Europa och Sydamerika), mellan de östslaviska språken (ryska, ukrainska och vitryska), mellan arabiska talspråksvarianter eller mellan många språk i Nordindien. Hit hör förstås också den skandinaviska språkgemenskapen.

Denna typ av kommunikation kallas ibland *semikommunikation*. Ofta uppstår (större eller mindre) problem i kommunikationen, givetvis också sådana problem som kan uppstå i kommunikation mellan personer med "samma språk". De problem som är mera specifika för semikommunikation kan förstås hänföra sig till alla delar av språket, såväl ordförråd, ljudsystem och grammatik som mera kommunikativa eller kulturella faktorer som handlar om vad som anses viktigt att tala om, hur man samtalar (artighet, explicititet m.m.) och relationen mellan talarna, ibland även relationen mellan de språksamfund de representerar. Begreppet semikommunikation är problematiskt, dels eftersom det antyder en sämre kommunikation, dels eftersom det givetvis finns en flytande gräns mellan "vanlig kommunikation" och semikommunikation. I den

här korta uppsatsen kommer jag dock att använda begreppet om kommunikation mellan personer som har olika men likartade språk.

Även i äldre tider finner vi givetvis semikommunikation. Det är ganska uppenbart att alla de germanska språken en gång i tiden ingick i en språkgemenskap. Man kan hitta belägg i äldre källor för att man hade en klar uppfattning om att de germanska språken var systerspråk. Här nedan ges ett exempel ur den första grammatiska avhandlingen, skriven av en islänning i början av 1200-talet i avsikt att skapa ett isländskt skriftspråk; se 1 nedan, och från Olaus Petris krönika (skriven på 1530-talet; se 2 nedan).

1. *Dock skriver engelsmännen engelska med latinska bokstäver [...]*

För att följa deras exempel, eftersom vi är av samma tungomål som de, trots att ett av våra språk har förändrats mycket eller båda något, har jag sammanställt ett alfabet för oss islänningar också. [min översättning, min fetstil]

2. *Thet är ganska likt, ja thet kan och icke feela, at Tydzske, Swenske, Danske, Norske, haffua foordomdags alle warit itt folk, och ther är tungomålet noogh bewijs til, ty at i förtijdben haffua the alle hafft itt tungomåll, än thå at thet är nw så förwandlat sedhan folket bleff åttskildt, som altijdh hända plägbar [min fetstil]*

Uppenbarligen finns en kunskap och övertygelse om den germanska språkgruppen som en realitet. Det får väl också ses som en indikation på språklig likhet att missionen till Norden kom från just Tyskland och England.

Någon germansk språkgemenskap existerar inte idag, och detta utgör en påminnelse om att alla språkgemenskaper kan glida isär. Så långt har det inte gått med den nordiska språkgemenskapen, men den står inför utmaningar. I själva verket har ofta den nordiska språkgemenskapen lyfts fram som ett lyckat projekt. Detta kan tillskrivas flera olika faktorer. Det viktigaste är

- att det finns stora likheter i själva språken (ljudsystem, ordförråd, grammatik)
- att det finns likheter i normer, värderingar och samhälle
- att de tre språken är någorlunda jämnstor
- att det finns omfattande kontakter mellan språksamfunden
- att "projektet" har stöttats politiskt och ekonomiskt.

Som synes är det både språkliga och samhällseliga faktorer som håller samman en språkgemenskap, och det är därför också språkliga och samhällseliga

förändringar som kan få den att glida isär. Språkliga förändringar sker hela tiden, och vi kan peka på perioder då ett språk genomgår förändringar som gör att nya (och för kommunikationen försvårande) skillnader mellan språken uppstår. Hit hör en rad förändringar i danskan under medeltiden (försvagning av ändelsevokaler, konsonantförändringar, samt framväxten av den danska stöten), en del konsonantförändringar i svenska och norska under 1600-talet (sje- och tje-ljuden samt förmjukningen av /g/ till /j/ i ord som *genom* och *göra*) samt givetvis en lång rad lexikala förändringar som mera kontinuerligt sker hela tiden.¹

Här ska jag inte fördjupa mig i de språkliga förändringarna i äldre tid utan snarare se på de samhälleliga förändringarna i modern tid.

Samhälleliga förändringar i modern tid

De tre skandinaviska länderna har i stort genomgått väldigt likartade samhällsförändringar sedan andra världskriget, inte minst har, på det stora hela taget, det politiska landskapet och ekonomin utvecklats på ett påtagligt likartat sätt. Det har skett stora omvälvande förändringar av våra samhällen, ofta likartade, men i vissa fall särskiljande. Jag vill identifiera fyra stora samhällsförändringar som förändrat våra samhällen i grunden. Jag diskuterar dem lite kort här för att sedan fokusera på den sista av dem, nämligen teknikutvecklingen.

- **Demokratisering** (jämlighet/jämställdhet)
- **Invandring** (arbetskraft/flyktingar)
- **Globalisering och europeisering**
- **Teknikutveckling** (nya tal- och skriftspråksmedier)

Demokratiseringen sker under hela 1900-talet, men framför allt från 60-talet får vi ett påtagligt fokus på jämlighet, och en informalisering som i stor utsträckning har gynnat talspråksvarianter framför skriftspråksvarianter. Eftersom skriftspråken är mera konservativa och därmed mera lika varandra innebär det att de tre skandinaviska skriftspråken har glidit isär (även om det förstås finns fall där talspråken tagit drag från skriftspråken).

Invandringen av arbetskraft och flyktingar utanför Skandinavien har skapat ett mycket mera mångkulturellt samhälle i alla de tre skandinaviska länderna. Vi har framför allt sedan de stora flyktingvågorna började komma på 70- och 80-talen fått stora minoriteter som inte har ett skandinaviskt språk som för-

---

1 Om de nämnda förändringarna i danskan, se t.ex. Skautrup (1944, s. 224–244), och för svenskan t.ex. Pettersson (2005, s. 153ff.)

staspråk. Undersökningar visar att det (i genomsnitt) är en klar nackdel för förståelsen av grannspråken att ha ett icke-skandinaviskt förstaspråk (se t.ex. Delsing & Lundin Åkesson 2005, avsnitt 4.3.2).

De skandinaviska länderna har delvis gått olika vägar sedan andra världskriget. Från början gick Norge och Danmark med i NATO, medan Sverige stod utanför. Danmark gick tidigt med i EG, medan Sverige anslöt sig till EU först 1995, och Norge står utanför, även om det via medlemskapet i EES tillämpar mycket av EU:s regelverk. En viktig del av globaliseringen är förstås också allas våra bättre kunskaper i engelska, och vårt mer extensiva turistande. De naturliga semestermålen var för femtio år sedan ofta det egna landet eller grannländerna. Detta har fått stark konkurrens från mera fjärran resmål i Syd-europa, och så småningom också längre bort, som Thailand och Västindien. Detta innebär att våra språkmöten mellan skandinaver har minskat, relativt sett. Det finns dock motverkande faktorer. Fortsatt är det så att skandinaver ofta flyger till och bor tillsammans på populära charterturistmål.

Teknikutvecklingen har inneburit en möjlighet till globalisering. Från samhällen runt 1970, där vi hade tillgång till en tv-kanal, i gränsområden normalt även en från ett skandinaviskt grannland, har vi nu en situation där man har en uppsjö av olikspråkiga tv-kanaler att välja mellan. Valfriheten har definitivt ökat, men exponeringen för grannspråk har också minskat. Grannlandskanalerna drunknar helt enkelt i det enorma utbudet.

Det är emellertid inte främst utbudet av envägs kommunikation via etermedia som påverkar den nordiska språkgemenskapen. I de två följande avsnitten ska jag se lite närmare på vad den moderna teknikutvecklingen gör med gränsen mellan tal och skrift, och våra språkmöten i Norden.

Den nya tekniken och gränsen mellan tal och skrift

Traditionellt sett har det varit tydliga gränser mellan tal och skrift. Talet var flyktigt och gick inte att spara eller transportera. Dessa egenskaper ägde dock skriften. Den kunde sparas och skickas hur långt som helst. Talet var å andra sidan rikare; med hjälp av prosodi, mimik, gester och själva interaktionen rikare och tydligare. Skriftens möjligheter med interpunktion och komma är fattigmans redskap i en jämförelse. I talet har vi alltid haft interaktionen, den snabba responsen och förtydliganden i prosodi och gester, som gjort att vi kunnat vara snabbare och slarvigare, eftersom det är så lätt att rätta till felen och missförstånden.

De stora skillnaderna mellan tal och skrift finns fortfarande kvar i stor utsträckning, men den nya tekniken har börjat suddas ut gränser. Talet som förr var flyktigt och inte gick att spara eller transportera har nu blivit mera

som skriften. Vi spelar bara in en bråkdel av allt tal som produceras, men vi transporterar en allt större del över långa distanser. Det började med telefonen kring sekelskiftet 1900. Detta följdes av envägskommunikationen i radio från 1920-talet och framåt, och senare i andra etermedier. Sedan 90-talet har vi mobiltelefonen som inte bara transporterar ljudet utan som gör att vi kan starta eller ta emot ett "fjärresamtal" praktiskt taget var vi än befinner oss på jordklotet.

Även skriftspråket har påverkats ordentligt av den nya tekniken. En liten detalj är att skriftspråket fått en ny "kompensation" för den obefintliga mimiken och gesterna, nämligen *smileysarna*, som även om de kan ge uttryck för ganska få saker ändå gör att skriften närmar sig talet. Den viktiga förändringen är dock att skriften fått många nya möjligheter till snabb respons. Redan med e-posten ökar hastigheten i responsen enormt, och i chatt och sms är den supersnabb, och nästan talspråklik. Därmed kan vi, liksom i talet, kosta på oss att vara snabbare och slarvigare, eftersom det är så lätt att rätta till felen och missförstånden.

Närmandet mellan tal och skrift har i första hand gjort vissa former av skrift mera talspråklik, och dessa texttyper spiller ofta över på mera traditionellt skriftspråk. Varje förändring som gör skriftspråket mera likt talspråket gör också att de tre skandinaviska skriftspråken glider isär.

I följande avsnitt ser jag mera i detalj på vilka förändringar som skett i och med den nya tekniken, och jag fokuserar då på språkmöten (som tidigare skedde) i tal, och jag diskuterar bara i förbigående nya skriftspråksmedier. Detta gör jag för det första för att alla undersökningar visar att den nordiska språkförståelsen i tal är svagare än i skrift (se t.ex. Maurud 1994, Delsing & Lundin Åkesson); det är alltså talspråket som utgör den svaga punkten. För det andra påverkas vårt språk mycket mera av tal än av skrift och mycket mera av tvåvägskommunikation än av envägskommunikation.

Den nya tekniken och våra språkmöten

Den nya tekniken innebär inte bara ett närmande mellan tal och skrift. Det innebär också en förändring av våra kommunikationsmönster och våra språkmöten. Jag ska här exemplifiera detta med några vardagssituationer där det har skett påtagliga förändringar av våra språkmöten.

Inköp

Då vi strax efter andra världskriget gjorde inköp var det i stor utsträckning över disk. Vi gick in i (ofta ganska specialiserade) butiker, samtalade med ägaren/expediten och talade om vad vi ville ha. En stor förändring här var **snabbköpen** som kom på 60-talet. De innebar att man inte hade korta samtal om

varje vara utan plockade åt sig vad man ville ha, och sedan förde ett kortare samtal med expediten om priset och betalningen för helheten. På 80-talet kommer **streckkoderna**, som ofta innebär att expediten inte vet priset utan skannar in koden och meddelar beloppet. Den successiva övergången från kontanter till **kredit-/betalkort** innebär också att det blir mindre diskussion om växelpengar. De senaste decennierna har vi fått **snabbkassor**, där kunden läser in streckkoderna själv, betalar med sitt kort själv och får ett inspelat meddelande vid slutet av hela transaktionen "Tack för att du använder vår snabbkassa!". I enstaka fall samtalar man med en expedit, om kundens ålder måste intygas eller om tekniken inte fungerar.

Den korta men upprepade tvåvägskommunikationen om varje vara, och om betalningen och växelpengar har alltså nu förvandlats till en envägskommunikation som kommenterar hela det samlade inköpet. Våra språkmöten vid inköpet har alltså blivit enormt mycket fattigare.

Privatekonomi

Då vi strax efter andra världskriget skulle betala räkningar gick vi till posten, eller banken, eller både och, stod i kö och betalade därefter varje räkning för sig. Det var korta samtal om varje räkning, men det fanns plats för frågor om vilket fält man skulle fylla i och liknande. Vi gick också till banken då vi behövde sätta in eller ta ut pengar från vårt bankkonto. Varje sådant besök innebar ett (kort men dock) språkmöte med kassörskan (som det oftast var). Detta förändras på flera sätt. **Post- och bankgiro** ger oss möjlighet att slippa många bankbesök, och vi skriver in de nödvändiga uppgifterna, och postar dem, utan kommunikation med en banktjänsteman. Runt 1980 kom automatinsättningar av lön från arbetsgivare och **bankomaterna**, som gjorde att vi inte behöver träffa någon människa för att göra uttag från banken. Det korta samtalet med banktjänstemannen om uttaget förvandlas till en interaktiv, men väldigt kortfattad och begränsad kommunikation i text och knapptryckningar. Från 90-talet har vi **internetbanken** som gör att vi praktiskt taget aldrig behöver tala med någon på banken. Vi öppnar själva konton och säljer fonder etc. Det är egentligen bara när vi ska placera större summor eller ta större lån som vi samtalar med bankpersonal.

De korta samtalen med banktjänstemän om i princip varje transaktion har förbytt i en situation där vi i princip aldrig behöver tala med en banktjänsteman. Det spar tid för alla parter och är praktiskt, men det har minskat våra språkmöten.

För den nordiska språkgemenskapen betyder detta kanske inte särskilt mycket, eftersom våra banktransaktioner normalt sker inrikes, men i vissa

avseenden gör det det. Förr behövde vi växla pengar i grannländerna, och då behövde vi ofta gå in på en bank. Idag är det kontantautomaterna som gäller. På 80-talet blev jag då tilltalad (eller snarare tillskriven) på danska när jag skulle ta ut pengar i Danmark. Numera identifierar tekniken mitt svenska betalkort som utländskt (dvs. som icke-danskt) och därmed blir engelska det skrivna språk jag får förhålla mig till.

Resor

Då vi strax efter andra världskriget skulle ut och resa gick vi till centralstationen och stod i kö, samtalade med en biljettförsäljare och kom fram till rätt tid, resrutt m.m. Vi frågade ofta om avgångstider och ankomsttider, förseningar och annat. Väl på tåget, satt vi oftast i en kupé med sex eller åtta sittplatser, och när vi fick tråkigt efter en knapp timme började vi samtala med medresenärerna. Om resan gjordes på spårvagn eller stadsbuss steg man på och hälsade på chauffören, och sedan kom konduktören runt och frågade efter biljetten, klippte den och samtalade lite grann.

Idag ser normalresan mycket annorlunda ut. Biljetter köper vi nu normalt genom **internet** eller **appar** i mobiltelefonen. Det innebär en begränsad tvåvägskommunikation. Avgångs- och ankomsttider eller förseningar anges skriftligt på **skyltar med variabel information** eller i **appen**. Informationen uppdateras i princip varje sekund. Samtalen om dessa ting har förbytt i envägskommunikation i text, eller begränsad tvåvägskommunikation i text.

Väl på tåget får vi (fortfarande) tråkigt efter en knapp timme, men i motsats till förr då vi ofta löste problemet genom att tilltala och samtala med en medresenär, löser vi normalt problemet genom att ta upp mobiltelefonen och ringa till någon som vi redan känner. Detta innebär att våra språkmöten med främlingar minskar, och att de ökar med folk som vi redan känner. Gruppspråket, som ju skapas mellan folk som känner varandra, blir starkare, och allmänspråket, som vi använder med främlingar, blir svagare. Tågkonduktörerna har ersatts av tågvärdar, som fortfarande småpratar och ger vänliga besked, men som allt oftare meddelar information över högtalare, dvs. med hjälp av envägskommunikation.

När vi tar spårvagnen eller bussen har vi inte längre en konduktör att tala med. Den enda tjänstemannen är chauffören (utom på vissa förarlösa tåg), och på vissa moderna busslinjer, är samtal med föraren förbjudna. Betalningen sker med månadskort eller att vi "bleepar" våra förköpskort, eller visar upp app-biljetten. Inga samtal om betalning eller växel sker alltså längre. Busstider anges allt oftare på skyltar med variabel information eller i appen. Påtagligt många småsamtal har ersatts med kortfattad text eller elektronik.

Andra förändringar i vardagslivet

De tre exemplen ovan som berör inköp, privatekonomi och resor är belysande, men de är bara exempel. Den moderna tekniken gör att många samtal inte längre förs. Några mera strödda exempel kan ges.

- När vi behöver finna vägen är det inte längre det naturligaste att fråga någon främling på orten där vi befinner oss. Vi tar allt oftare vår tillflykt till GPS:en i mobilen. Samtal med främlingar ersätts med grafisk information. Praktiskt, men färre språkmöten.
- När vi behöver veta vad klockan är, eller hur varmt det är, får vi allt oftare informationen på skyltar med variabel information.

Våra språkvanor och språkmöten har givetvis också förändrats i skrift. Den (relativt sett) snabba responsen i e-post, chat och sociala medier gör nog framför allt att vi tillåter oss att vara mera implicita och kortfattade, och "slarviga", om man så vill. Jag menar att vi påverkas i vårt språkbruk mycket mindre av skrift än av tal, men även de nya skriftmedierna tenderar i stort att förskjuta språkmötena på samma sätt som vi har sett i situationer där vi förr hade muntlig tvåvägskommunikation. Särskilt sociala medier har förstärkt språkmötena med dem vi redan känner. En stor del av kommunikationen i sociala medier sker med familjen/släkten, skolkamrater, arbetskamrater eller andra som vi står ganska nära. I någon mån har vissa skriftmedier (bloggar, forum etc.) gjort att vi diskuterar våra samhällsfrågor och specialintressen mera med främlingar och kommenterar andras texter. Oavsett om det gäller katter, släktforskning, musik eller båtar, så möter vi nya människors skriftspråk. I viss mån försiggår dock denna kommunikation på andra språk, främst på engelska givetvis.

Det allra mesta pekar i samma riktning. Våra språkmöten som ofta handlade om tvåvägskommunikation med främlingar (ofta funktionärer) har allt oftare ersatts med annan kommunikation. Talat språk ersätts ofta med skrivet, tvåvägskommunikation ersätts ofta med envägskommunikation, och samtal med främlingar ersätts ofta med samtal med välkända personer.

Till detta kommer att de (allt färre) gånger då vi faktiskt finner det funktionellt att tilltala en främling, så är främlingen allt oftare upptagen med sin mobiltelefon, och vi finner för gott att lösa vårt problem på annat sätt.

Dessa förändringar medför med nödvändighet att gruppspråket stärks och att allmänspråket försvagas. För den nordiska språkgemenskapen är detta särskilt känsligt, eftersom exponering för grannspråken är en mycket god grund för språkförståelsen.

Sammanfattning

I denna uppsats har jag gett en kort introduktion till språkgemenskaper och semikommunikation i historien och i nutid. Jag har också pekat på fyra större samhälleliga förändringar som påverkar våra språksamfund de senaste 70 åren: demokratiseringen, invandringen, globaliseringen och teknikutvecklingen. Därefter har jag sett närmare på vad teknikutvecklingen har inneburit för våra språkmöten i vardagen. Framför allt har jag pekat på hur den nya tekniken ofta gör att talat språk ersätts med skrivet språk, tvåvägskommunikation ersätts med envägskommunikation och kommunikation med främlingar ersätts av kommunikation med kända. Allt detta, menar jag, ger färre verkliga språkmöten, i betydelsen talspråklig tvåvägskommunikation, och en större andel av de språkmöten vi har är med den inre gruppen. Utvecklingen främjar alltså gruppspråk men missgynnar kommunikation utanför gruppen. Detta kan vara särskilt betydelsefullt just för den nordiska språkförståelsen, som ju bygger på exponering för grannspråken, en exponering som otvetydigt minskar när kommunikationen med främlingar minskar.

För den som önskar att stötta den nordiska språkgemenskaper krävs alltså att man kan ersätta de färre språkmötena med främlingar med något annat. Alla får vi begrunda vad detta skulle kunna vara. Själv kan jag tänka mig en utökad/intensifierad satsning på vänklasser i skolan mellan de nordiska länderna som ett sätt att skapa nya språkmöten, som ersätter dem som tekniken sakta men säkert håller på att radera ut.

English summary

The article discusses how the Scandinavian linguistic community is affected by modern social changes, in particular how new technology influences our linguistic interactions with close relations and strangers. The article focuses on how linguistic interaction (in speech) is shaped by new technology and new media. In particular, I claim that our linguistic interactions with close relations (like family and close friends) are facilitated by mobile phones and social media, whereas talking to strangers has become less necessary because of the new technology; the possibility to find written information, and the ease to keep in contact with your close relations wherever you are. These changes are particularly important for the Scandinavian intercomprehension, since linguistic interaction is limited already in the first place.

Lars-Olof Delsing är professor i nordiska språk vid Lunds universitet och har bland annat forskat om grammatik, språkhistoria och skandinavisk språkförståelse.

Referenser

Delsing, Lars-Olof & Åkesson, Katarina Lundin, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. (Tema Nord 2005:573). Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.

Maurud, Øyvind, 1976: *Nabospråksförståelse i Skandinavien. En undersøkelse av gjensidig språkförståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Nordisk utredningsserie 13. Stockholm: Nordiska rådet.

Pettersson, Gertrud, 2005: *Svenska språkets under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Skautrup, Peter, 1944: *Det danske sprogs historie*. Band 1. København: Gyldendalske boghandel, Nordisk forlag.

Stikkord: språkmöten, samhällsförändring, ny teknik, nya medier, språkförståelse

Bibliografiske oplysninger

Delsing, Lars-Olof, 2016: "Språkgemenskap, ny teknik och språkmöten" I: Torbjørg Breivik (red.) *Sprog i Norden 2016*, s. 19–28.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Taggad på Norden – kan man bli det?

Tiinalliisa Granholm

Sammanfattning

Nätverket Svenska nu motarbetar fördomarna mot svenskan i Finland genom att förmedla svensk ungdomskultur till klassrummen i finska skolor. Finskspråkiga ungdomar lär sig bland annat att rappa, laga mat och hoppa rep på svenska. Interaktion och aktivitet är genomgående inslag i nätverkets programverksamhet och ett nyckelord är delaktighet. Svenska nus erfarenheter visar att antalet elever som uppger att de gillar att studera svenska har ökat. Norden är också mera attraktivt för ungdomarna än tidigare.

För åttonde året i rad arbetar nätverket *Svenska nu* för att skapa positiva attityder till språk och språkinlärning i Finland. *Svenska nu* breddar kulturutbudet i skolorna, producerar kompletterande undervisningsmaterial till undervisningen i svenska i finska skolor och stöder lärarna i deras arbete. Nyckelorden i verksamheten är inlärning, kreativitet och glädje. Verksamheten täcker hela Finland och målgruppen är finska ungdomar. Utifrån återkoppling från eleverna kan vi se en långsam men positiv utveckling i elevernas attityder till och intresse för Norden.

Språkkunskaper och kulturkänedom öppnar dörrar och ger barn och unga färdigheter att agera i den globala världen. Målet med språkfostran i skolan är att stärka språkmedvetenheten och kulturmedvetenheten och stödja barns och ungas kommunikationsfärdigheter samt skapa förståelse för mångdimensionella språkliga och kulturella identiteter. För den som talar finska som modersmål erbjuder kunskaper i svenska en referens till övriga Norden. Villkoren för svenskundervisningen i de finska skolorna bestäms dock utanför klassrummet och skolan.

Undervisningen i svenska i finskspråkiga skolor i Finland är obligatorisk, ett faktum som har debatterats häftigt med jämna mellanrum. Ett medborgarinitiativ för att göra skolsvenskan frivillig behandlades i riksdagen 2015, men förslaget röstades ner av riksdagsledamöterna och svenskan finns med på skolschemat även i framtiden. Den nya läroplanen för grundskolan, som träder i kraft hösten 2016, för med sig vissa förändringar i språkstudierna: undervisningen i det andra inhemska språket svenska ska inledas tidigare, senast i årskurs 6. Trots att svenskundervisningen tidigareläggs med ett år jämfört med tidigare

kommer det totala antalet svensklektioner i grundskolan inte att öka – de fördelas bara på årskurserna 6–9 i stället för årskurserna 7–9 som tidigare. Många språklärare har uttryckt sin oro över det här beslutet.

Nätverket *Svenska nu*, som koordineras av Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland, har sedan 2007 målmedvetet arbetat med att ge eleverna positiva inlärningsupplevelser i samband med svenskundervisningen i finska skolor. Under verksamhetsåret 2014 nådde *Svenska nu* närmare 85 000 elever och lärare i samband med svenska språk- och kulturinslag i skolorna.

Bland de program som erbjudits skolorna kan nämnas workshoppar och besök av olika artister. Skolklasserna har besökts av ungefär lika många sverigesvenska som finlandssvenska artister. I workshoppar som arrangerats i skolorna har betydligt fler sverigesvenska än finlandssvenska workshopledare medverkat. Sammanlagt uppgår skolbesöken inom nätverket *Svenska nu* till 730. Här ingår besök av författare och journalister, workshoppar av olika slag, idrottsevenemang och filmvisningar. Många av dem har också medverkat på lärarfortbildningar, rektorskvällar och andra möten. Med tidningsutskick och digitala prenumerationer på svenskspråkiga dagstidningar som erbjudits till ungdomarna har nätverket nått totalt över 95 000 elever.

En röd tråd i all programverksamhet är **interaktion och aktivitet** och ett nyckelord har varit **delaktighet**. Eleverna producerar innehåll och blir subjekt i stället för objekt för verksamheten – både i klassrummen, i digitala inlärningsmiljöer och på sociala medier. *Svenska nu* har systematiskt utvecklat nya interaktiva arbetssätt i klassrummen och kompletterat dem med verksamhetsformer som genomförs digitalt eller på sociala medier. I chattforumet *Chatta med Victor* och i gruppen *Victors abiträning*¹ på Facebook har eleverna möjlighet att öva sin svenska med en virtuell profil som heter Victor. I många programhelheter som erbjuds i klassrummen ingår också verksamhet på sociala medier som Facebook, Instagram eller Soundcloud, eftersom det är där ungdomarna finns på fritiden. År 2014 fick nätverket *Svenska nu* kontakt med 340 000 personer via sociala medier.

Kreativitet och attityd är det som gäller

Även om sociala medier är dagens melodi, ersätter de inte personliga möten. Ungdomarna uppskattar också aktiviteter och människomöten i verkliga livet. Workshoppar med rapartisten *Jesse P.* har blivit en succé bland ungdomarna.

---

1 *Abi* är en förkortning av abiturient, det vill säga en elev i gymnasiets sista årskurs som ska skriva studentexamen. *Abitreent* är ett forum där abiturienterna kan göra övningar i olika ämnen inför studentproven.

Han har besökt mer än hundra skolor runtom i landet och fått eleverna att producera svensk text till egna raplåtar som de efter lektionen framfört för sin klass. Eleverna är motiverade och glömmer lätt de eventuella språkhindren under arbetsprocessen. ”Då deras hjärna sätter i gång, så kör de bara”, har Jesse sagt om eleverna. Han har också gjort ett stort arbete med att upprätthålla kontakten med de elever han träffat på turnéerna via Facebook och Instagram och uppmanat eleverna att göra egna videor på svenska som sedan laddats upp på Youtube. Interaktiv verksamhet på sociala medier kompletterar de workshoppar som ordnas i klassrummen och lockar ungdomarna att använda svenska också på sin fritid och efter att de träffat en artist som Jesse P.

Ett annat exempel på elevernas kreativitet är projektet *Dream Academy*, en musikworkshop där eleverna skriver och spelar in en egen låt på svenska under en arbetsdag. När de finskspråkiga eleverna på det här sättet skapar musik under ledning av professionella artister får de samtidigt en positiv bild av det svenska språket. På projektets Facebooksida² kommunicerar eleverna med workshopsledarna medan de arbetar med uppgifter som de fått i förväg. Under läsåret 2015–2016 startade *Dream Academy Norden*, ett samnordiskt projekt där gymnasieungdomar och lärare från Sverige och Finland kan mötas och skapa musik tillsammans. Man kan följa projektet på webbplatsen danorden.fi och på Facebook. Också en skola från Norge har planer att ingå i projektet 2016.

I samarbete med Finlands Svenska Idrott har *Svenska nu* arrangerat *Hoppa rep!* – en gymnastiklektion på svenska för finskspråkiga skolelever. Till workshoppen hör ett enkelt undervisningsmaterial och enkla övningar som hjälper eleverna att lära sig svenska ord för till exempel kroppsdelar, verb, rörelser och riktningar medan de rör på sig och har roligt. Att delta i workshoppen *Hoppa rep!* kräver egentligen inga tidigare språkkunskaper, eftersom aktiviteten är i fokus. Workshoppen ger eleverna en ”språkdusch” och målet är att få eleverna att inse att eventuella språkproblemen lätt försvinner då man **gör** roliga saker.

En av nätverkets mest efterfrågade workshoppar är *Kocka på svenska*. Workshoppen uppmuntrar eleverna att kommunicera genom att de får laga mat med en kock som inte talar finska all och som vågar göra fel och är därmed en bra förebild för ungdomarna.

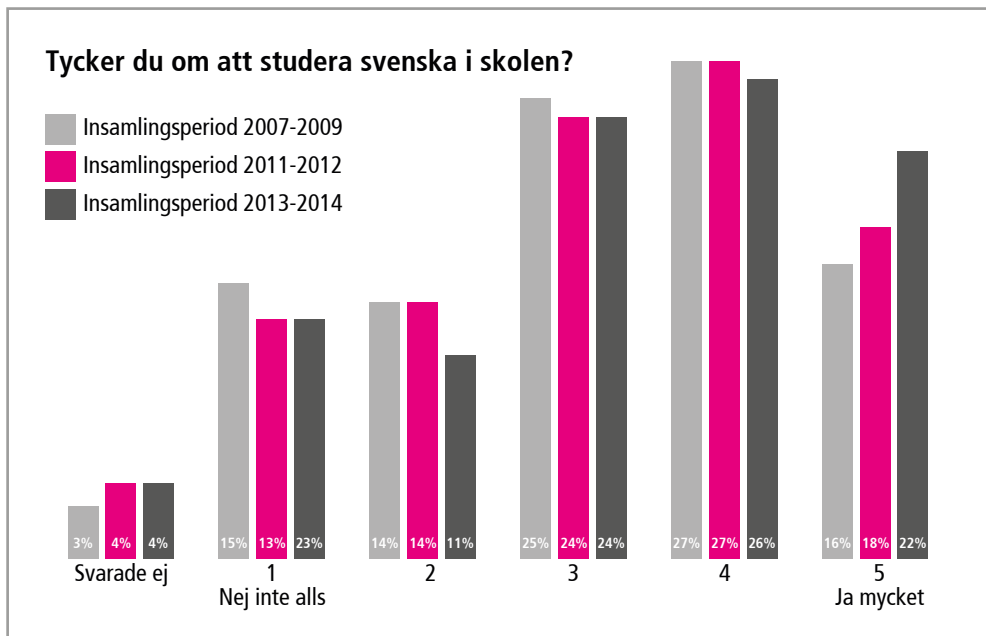
Positiv utveckling

Lyckas man med hjälp av roliga aktiviteter, kreativitet och en uppmuntrande

---

² www.facebook.com/dreamacademynorden/

attityd väcka elevernas intresse för Norden? Kan man med sådan verksamhet främja en positiv attityd till språk bland ungdomarna? Den respons som i åtta år regelbundet har samlats in från både elever och lärare som omfattats av *Svenska nus* program och aktiviteter ger viktig information om ungdomarnas attityder till språk och på vilket sätt programmen fungerar i skolorna. Trots debatten kring skolsvenskan och många negativa inslag i media som ifrågasätter svenskundervisningen i finska skolor, verkar inte elevernas attityder gentemot svenskan eller deras motivation att studera språket ha förändrats märkbart under de senaste åren.

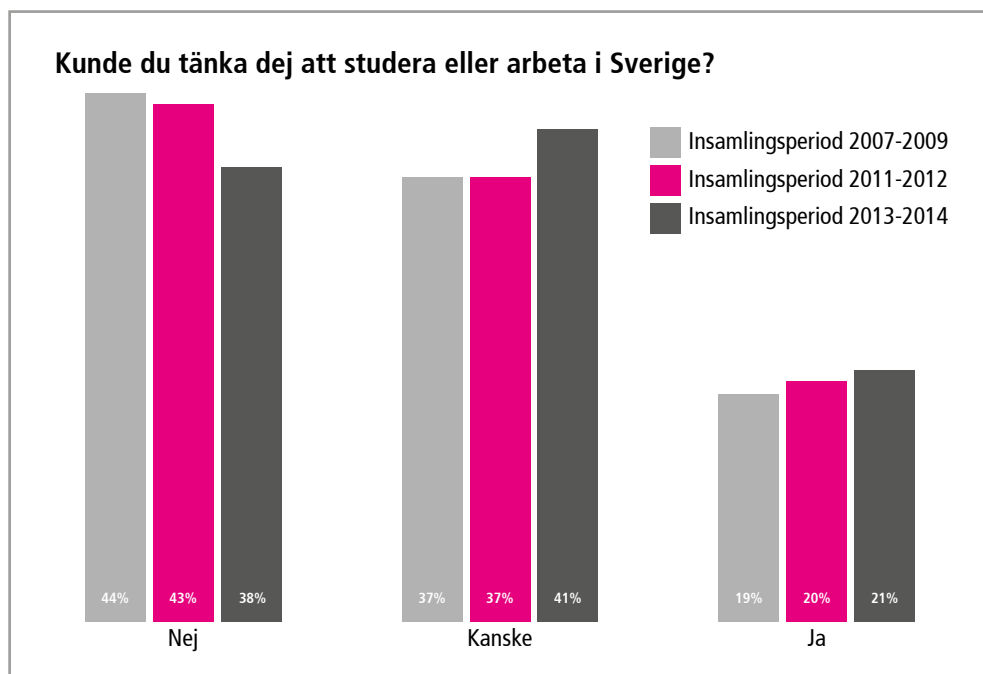
Antalet elever som uppger att de gillar att studera svenska har till och med ökat från 16 procent till 22 procent då vi jämför svar av elever från åren 2009, 2012 och 2014. Gruppen elever som inte alls gillar svenska har minskat. Elevernas subjektiva upplevelse av att ha förstått svenska under det program eller det evenemang som de deltagit i har inte blivit sämre, även om det i debatten kring språkundervisningen ofta påstås att eleverna kan allt sämre svenska.

År 2014 trodde 36 procent av eleverna (kan jämföras med 34 procent år 2009) att de skulle komma att behöva svenska i arbetslivet och 20 procent trodde att de skulle komma att behöva svenska på fritiden. Endast 30 procent av eleverna trodde dock att de skulle komma att behöva svenska i sina fortsatta studier (år 2007 var siffran 34 procent), vilket är något oroväckande efter-

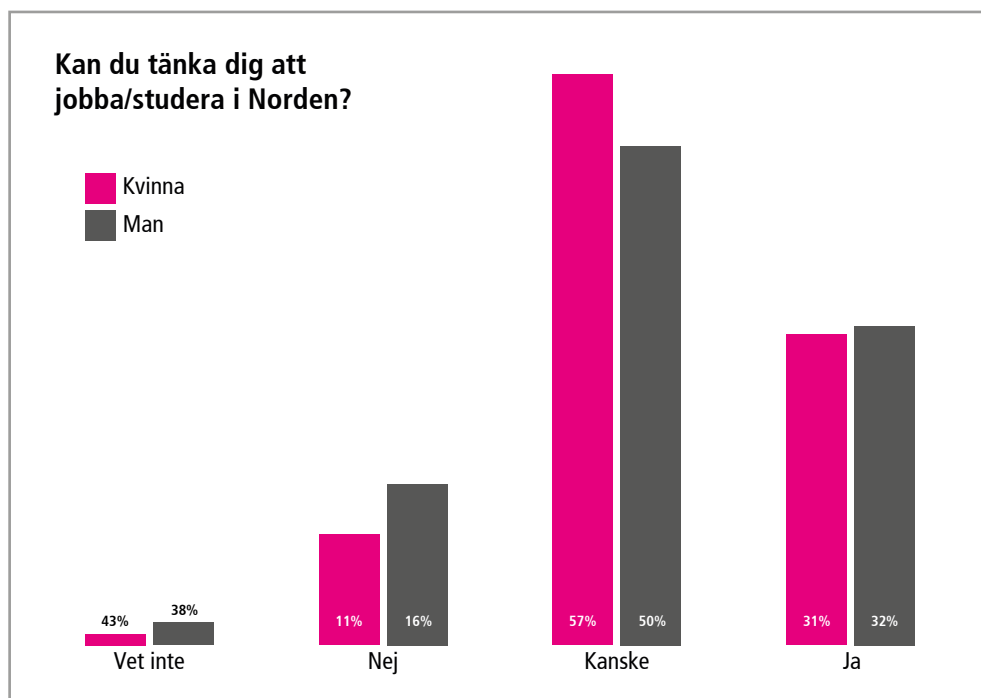

som svenska de facto ingår i studierna på andra stadiet och på högskolorna.

Då vi har granskat svar från flickor och pojkar separat, har det kommit fram att hela 76 procent av flickorna är helt eller delvis eniga om att svenska behövs i arbetslivet eller i fortsatta studier (år 2014). Pojkarnas intresse för svenskspråkig musik, film och tv är svagare än flickornas. Vi har kartlagt elevernas intresse för svenskspråkig kultur genom att fråga om de tidigare sett svenskspråkiga filmer, lyssnat på svensk musik eller sett en svenskspråkig teaterföreställning. De flesta (76 procent av flickorna, 70 procent av pojkarna) uppger att de gör det ibland, men 18 procent av pojkarna uppger sig aldrig göra det.

Eleverna har också fått svara på frågan om de kunde tänka sig att studera eller arbeta i Sverige. Sverige upplevs i dag som mer attraktivt än under första uppsamlingsperioden 2007–2009. Andelen negativa svar har minskat från 44 procent 2009 till 38 procent 2014. Däremot svarade fler elever *kanske* (37 procent 2009, 41 procent 2014) eller *ja* (19 procent 2009, 21 procent 2014). Under den senaste insamlingsperioden kompletterades enkäten med frågan om eleven kunde tänka sig att studera eller bo i ett annat nordiskt land. Enligt svaren upplevs Norden som helhet som ett ännu mer attraktivt alternativ än Sverige: över hälften av eleverna svarar *kanske* och nästan en tredjedel av både pojkarna och flickorna svarar *ja*, medan endast 11 procent respektive 16 procent säger

nej. Det verkar alltså finnas ett intresse för Norden, även hos pojkarna, som å andra sidan uppger att de inte tror att de behöver svenska i arbetslivet eller i sina fortsatta studier.

Att delta i opinionsbildningen har varit en viktig del av nätverket *Svenska nus* verksamhet. Programmet har fokuserat på betydelsen av mångsidiga språkkunskaper, den nordiska dimensionen på arbetsmarknaden och de möjligheter som kunskaper i det andra inhemska språket ger. Attitydförändringar tar tid och det är många olika faktorer som påverkar ungdomarnas intressen. Ett artistbesök i klassrummet kan vara avgörande för en ung persons uppfattning om Norden, men man får naturligtvis inte glömma att de verkliga hjältarna och förebilderna i ungdomarnas skolvardag ändå är alla entusiastiska, engagerade språklärare.

English Summary

The network Svenska nu acts against prejudices concerning the Swedish language in Finland through its programs, which are delivered to class rooms in Finnish schools. Finnish-speaking youth learn to rap, cook and use a jump rope in Swedish. Interaction and activity are constant elements in the programs and a keyword is participation. The Svenska nu –network´s own studies

show that the amount of students who like to study Swedish has increased. The Nordic region is also more attractive for the youth than earlier.

Tiinaliisa Granholm, FM, är projektledare för nätverket Svenska nu, som koordineras av Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland.

Nyckelord: svenskundervisning i Finland, andraspråkundervisning, interaktiva undervisningsmetoder, sociala medier, attityder, kreativitet.

Bibliografiske oplysninger

Granholt, Tiinaliisa, 2016: ”*Taggad på Norden – kan man bli det?*” I: Torbjørg Breivik (red.)

Sprog i Norden 2016, s. 29-36.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Dansk som akademisk sprog for nordiske studerende

Anne Holmen

En betragtelig andel af de internationale studerende på danske videregående uddannelser har baggrund i et andet nordisk land. Nogle af disse modtager undervisning på engelsk, andre på dansk. Der har hidtil været meget lidt fokus på, hvad undervisningssproget betyder for nordiske studerendes lærings-situation og faglige udbytte, og ingen initiativer er taget til at understøtte dem sprogligt. Denne artikel er et forsøg på at rejse dette spørgsmål og samtidig se det i lyset af moderne universitetspædagogik, der har fokus på såvel faglige krav som de studerendes læringsbehov. Konklusionen er, at de nordiske studerende udgør en studentergruppe med særlige studierettede sprogbehov, som universiteterne bør være opmærksom på.

Baggrund

Det nordiske universitetssamarbejde giver studerende med baggrund i et andet nordisk land adgang til at søge ind på danske uddannelser på lige fod med studerende med dansk adgangsgivende eksamen. For ansøgere med grønlandsk eller færøsk studentereksamen gælder desuden en særordning, som giver denne population fortrinsret til uddannelsespladser. Tilstedeværelsen af nordiske studerende på danske universiteter er ikke et nyt fænomen. I Island hører man således stadig Københavns Universitet omtalt som "vores gamle universitet", og ifølge Danmarks Erhvervsforskningsakademi, (DEA 2015) udgjorde nordiske studerende 70 % af alle internationale BA-studerende (bachelorstuderende) på videregående uddannelser i Danmark og 42 % af alle internationale KA-studerende (kandidatstuderende) i perioden 1996-2008. I 2011 var der i alt 5356 nordiske studerende indskrevet på en videregående uddannelse i Danmark. Årets optag på danske videregående uddannelser bekræfter ifølge Uddannelses- og Forskningsministeriet (2015) dette billede med en svagt stigende andel af nyoptagne "full degree" studerende med nordisk baggrund. Disse udgør næsten samme andel som studerende fra det øvrige EU og EØS/EES tilsammen. Hertil kommer flere hundrede nordiske studerende på kortere eller længere udvekslingsophold støttet af Nordplus (2015). Tilsammen udgør nordiske studerende således en væsentlig andel af de studerende, som man møder i undervisningssammenhæng på tværs af danske videregående

uddannelser. Inden for visse områder og især på universiteternes KA-niveau deltager disse studerende i engelsksprogede uddannelser. Ifølge et aktuelt europæisk survey (Wächter & Maiworm 2014) ligger Danmark og de øvrige nordiske lande i dag i top blandt de europæiske lande¹, som udbyder flest engelsksprogede uddannelser. Blandt deltagerne er såvel nationale som internationale studerende, herunder studerende med nordisk baggrund. En stor del af de nordiske studerende deltager imidlertid i dansksproget undervisning, og det er denne gruppe og deres studierettede sprogbehov, der er i fokus i denne artikel. Disse studerende har brug for at beherske akademisk dansk på tilstrækkeligt højt niveau og i fagligt relevante sammenhænge.

Sprog som optagelseskrav

Formelt stilles der specifikke sprogkrav som del af optagelsesgrundlaget til såvel engelsk- som dansksprogede uddannelser, idet alle ansøgere til en engelsksproget uddannelse skal dokumentere engelskkundskaber svarende til minimum gymnasialt B-niveau², mens de til en dansksproget uddannelse skal dokumentere danskkundskaber på A-niveau. Danskkravet kan ifølge optagelseskriterierne honoreres ved en dansksproget gymnasial uddannelse, et suppleringskursus i dansk på A-niveau eller en bestået Studieprøve³. Denne præcisering gælder imidlertid ikke for studerende med nordisk baggrund, idet der for disse i medfør af det nordiske universitetssamarbejde ikke stilles specifikke sprogkrav ved optagelsen udover det, der i forvejen indgår i en nordisk gymnasial uddannelse (fx engelsk på minimum B-niveau). På hjemmesiden for internationalt optag på Københavns Universitet findes således følgende formulering: "Ved en gymnasial eksamen fra Sverige, Norge, Finland, Island, Færøerne eller Grønland kræves ingen danskprøve, da modersmålet træder i kraft i stedet for dansk". Dette er en noget problematisk formulering. Der er ganske vist ikke grund til at anfægte den generelle kvalitet af de sprogkundskaber, som nordiske studerende har med sig fra en gymnasial uddannelse. Der er formentlig tale om en eller anden grad af beherskelse af relevant akademisk diskurs, i

---

1 Ifølge Wächter & Maiworm (2014) er der en generel tendens på europæiske universiteter til at indføre mere engelsksproget undervisning, men landene falder i to tydelige grupper med markant højere andel af engelsksproget undervisning i Norden, de baltiske lande og Nederlandene sammenlignet med resten af Europa. Storbritannien holdes af naturlige grunde uden for denne statistik. Ved optaget på BA i Danmark i 2015 blev i alt 3396 studerende optaget på en engelsksproget uddannelse, heraf 69 % studerende med dansk baggrund (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2015).

2 Fagene i det danske gymnasium undervises på tre niveauer, A, B og C, hvoraf A er det højeste.

3 Studieprøven er en sprogprøve i dansk som andetsprog på C1-niveau ifølge Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog: Læring, undervisning og evaluering.

både tale og skrift, og med potentiale for informationsøgning, vidensbearbejdning og problemløsning. Men sådanne kvalifikationer på svensk, norsk, finsk, islandsk, færøsk eller grønlandsk kan ikke uden videre give de studerende den nødvendige baggrund for at deltage i de samme aktiviteter på dansk. Hertil kommer den fejlslutning i citatet ovenfor, at alle studerende med for eksempel svensk adgangsgivende eksamen har svensk som modersmål og dermed et nabosprogspotentiale for at forstå dansk. De nordiske lande har på trods af en vis homogenitet altid være flersprogede, og i dag er andelen af borgere med andre modersmål end nationalsproget væsentligt højere end tidligere inden for den unge generation, der udgør ansøgerne om studiepladser. Selv om den åbne adgang til uddannelse er et attraktivt princip i det nordiske universitets-samarbejde, viser erfaringer fra den praktiske hverdag på universiteterne, at der knytter sig nogle sproglige problemer hertil. Ifølge en interviewundersøgelse med undervisere på universiteterne vedrørende overgangen fra Studieprøven til danske videregående uddannelser fremgår det eksempelvis, at flere undervisere har erfaringer med, at ”studerende fra de øvrige nordiske lande oftere er præget af betydelige sprogvanskeligheder” (Lund & Bertelsen 2008: 204)⁴.

Sproglige forkundskaber

Ved optaget skelnes ikke mellem de nordiske lande – bortset fra den særstatus som grønlandske og færøske studerende har – men deres skolegang før studiestart stiller dem i princippet forskelligt. Af historiske grunde falder de nordiske landes gymnasiale uddannelser nemlig i to grupper med hensyn til udvikling af danskundskaber. I den første gruppe lande indgår danskundervisning som selvstændige fag. I Grønland har alle gymnasieelever dansk som obligatorisk A-niveaufag, og dansk indgår ved siden af grønlandsk som undervisningssprog. Dansk indgår desuden som fag i grundskolen. Indtil for nylig har dansk ligeledes været obligatorisk i det færøske gymnasium, og der udbydes fortsat danskundervisning som valgfag i gymnasiet og som obligatorisk fag i grundskolen. I Island er dansk obligatorisk fremmedsprog i både grundskole og gymnasium. I den anden gruppe lande, hvor der ikke undervises i dansk, findes Sverige og Norge, hvis nationalsprog potentielt har en nabosprogsrelation til dansk, og Finland, hvor dette kun gælder den svensksprogede befolkning. Når man hertil lægger, at der også inden for gruppen af studerende med dansk adgangsgivende eksamen forekommer både studerende med dansk

---

4 Billedet bekræftes gennem den kontakt med studienævn og undervisningsudvalg på Københavns Universitet, som medarbejdere i universitetets sprogstrategiske satsning har haft i 2013-15. Flere steder nævnes specifikke dansksproglige problemer for nordiske studerende i undervisningssammenhæng.
<http://cip.ku.dk/satsningsomraader/sprogstrategisk-sastning/>

som modersmål (L1) eller et af sine modersmål og studerende med dansk som andetsprog (L2), tegner der sig et forholdsvis komplekst billede af studerendes forkundskaber på dansk inden studiestart. For at give et overblik er alle studentergrupper i dansksprogede uddannelser inkluderet i den oversigt, der findes i tabel 1. I mangel af bedre terminologi betegner ”majoritetsstuderende” her studerende med dansk L1, mens ”minoritetsstuderende” anvendes om studerende med dansk L2. Alternativet er at skelne mellem ”etsprogede” og ”tosprogede” studerende, men disse betegnelser kan ses som uheldige ud fra en almen vurdering af, at danske unge i et vist omfang alle er flersprogede (Holmen 2014 samt diskussionen om ”monolingualism” i Canagarajah 2011). Hverken majoritetsstuderende eller minoritetsstuderende er internationale studerende ifølge definitionen i DEA (2015), idet ordet her betegner studerende med et andet statsborgerskab end dansk, som gennemfører en hel videregående uddannelse i Danmark, og hvor den første indvandring til Danmark sker i forbindelse med studiestart på den videregående uddannelse. En sådan beskrivelse gælder til gengæld for hovedparten af de nordiske studerende, som yderligere har andetsprogsrelationen til dansk til fælles med minoritetsstuderende. I tabel 1 skelnes mellem grupper af studerende ud fra deres kontakt med det danske sprog, dvs. om sproget er deres modersmål (L1) eller andetsprog (L2) og i hvilket domæne de har mødt dansk før studiet. Denne inddeling efter sprogkontakt opdeles yderligere efter, om den eksamen, der giver dem adgang til studier på et dansk universitet, er dansk eller udenlandsk.

Kontakt med dansk før studiet / eksamen	Dansk adgangsgivende eksamen	Udenlandsk adgangsgivende eksamen
Studerende med dansk som L1	Majoritetsstuderende, inklusiv tosprogede med to L1	Studerende med dansk familiebaggrund
Studerende der har mødt dansk som L2 i skolen	Minoritetsstuderende	Nogle nordiske studerende (fra Færøerne, Grønland og Island)
Studerende med undervisning i dansk L2 efter gymnasiet	Minoritetsstuderende med GIF ⁵	Minoritetsstuderende og full degree studerende med Studieprøve
Studerende uden formelle forkundskaber i dansk		Nogle nordiske studerende (fra Finland, Norge og Sverige)

Tabel 1: Kategorisering af studerende ud fra deres forkundskaber i dansk

5 GIF, som er en forkortelse for Gymnasialt Indslusningskursus for Flygtninge og Indvandrere, er et et-årigt suppleringskursus for udenlandske statsborgere med ophold i Danmark og udenlandsk gymnasial uddannelse

Studerendes oplevelser af dansksproglige problemer

Inden for de sidste ti år er der gennemført nogle få interview- og surveyundersøgelser med minoritetsstuderende på danske universiteter. Disse studerende nævner især problemer med akademisk skriftsprog i form af besvarelser af eksamensopgaver, herunder i at ramme den rette forståelse af stillede opgaver (Pedersen 2006, Laursen 2013, Odgaard 2014). Lund & Bertelsen (2008) tilføjer, at der også kan være problemer med forståelse af forelæsninger, som ofte er præget af høj informationstæthed og stor sproglig kompleksitet. De efterlyser mere visuel støtte, større fokus på opbygning af fagligt relevant ordforråd via semantik (og ikke primært betragtet som terminologi) og større opmærksomhed på akademiske genrer og kontekstualisering af indholdet. Laursen (2013) foreslår, at man i fagmiljøer skal være ekstra opmærksomme på, hvordan man formulerer sine opgaver, så man i videst muligt omfang undgår tvetydigheder og underforståetheder, som sprogligt kan aflede beskæftigelsen med det faglige stof. Flere af de studerende nævner, at usikkerheden om egen sprogbeherskelse kan føre til en mindre aktiv læringsadfærd. For eksempel svarer en af de studerende i Pedersens undersøgelse (2006: 53) som svar på spørgsmålet om, hvad vil det sige at være fagligt hæmmet på grund af sit dansksproglige niveau:

Det vil sige at man ikke får fuldt udbytte af en forelæsning. Det sprog der tales ved forelæsningen er et andet end det man taler på gaden. Men det vil også sige at man har svært ved at få sig en læsegruppe. Og dermed er alt svært. Sidder man og løser opgaver tør man ikke gå op til tavlen. Det er kommunikationen der er problemet. De tosprogede er mere passive. Og så er der en risiko for at man bliver hjemme og er mindre engageret.

Der findes kun en enkelt undersøgelse, der belyser nordiske studerendes erfaringer med dansksprogede uddannelser. Den vedrører en større gruppe islandske studerende, som i 2001-2003 var i gang med en full degree uddannelse i Danmark (Auður Hauksdóttir 2012), og som har deltaget i surveys og interviews om deres erfaringer med dansk. Når disse i alt 294 studerende bliver bedt om at rangordne deres dansksproglige problemer, dominerer problemer med dansk talesprog billedet, mens skriftsproget nævnes langt sjældnere. Indsamlingen af data er foregået blandt to kohorter af studerende.

	Kohorte 1, N = 136 studerende	Kohorte 2, N = 158 studerende
At forstå talt dansk	45 %	38 %
At tale dansk	35 %	46 %
Dansk udtale	27 %	32 %
Ordforråd	16 %	17 %
At skrive på dansk	12 %	9 %
Grammatik	4 %	7 %
Andre sproglige problemer	6 %	7 %
Undlader at svare	2 %	2 %

Tabel 2: Dansksproglige problemer rapporteret af islandske studerende i Danmark (Auður Hauksdóttir 2012: 61)

Når læsning på dansk slet ikke optræder på listen, kan det ifølge Auður Hauksdóttir skyldes, at danskfaget i Island er så fokuseret på læsning, at de studerende har tilstrækkelige forkundskaber her, mens deres danske talesprog er langt mindre udviklet såvel produktivt som receptivt. En af dem beskriver sin første tid på et dansk universitet på følgende måde:

Hvad sproget angår, var man ligesom en idiot, man kunne ingenting forstå. Ikke det der blev sagt, at læse kan man naturligvis. Men det var sådan de første dage, det var, som om det kogte i mit hoved, men det kommer selvfølgelig, det kom meget hurtigt. [Interviewer: Når du siger hurtigt, hvad?] Efter måske omkring en måned, da jeg havde været på universitetet og havde lyttet meget og altid på dansk, da begyndte man at skelne mellem de enkelte ord. Til at begynde med gled det hele ud i et. Men fagligt set var dette naturligvis helt anderledes opbygget, så det var en stor omvæltning (Auður Hauksdóttir 2012: 87-88)

De islandske studerende nævner, at de møder dansk til mange forskellige slags undervisning (forelæsninger, seminarer, holdundervisning, laboratorieøvelser, projektarbejde og vejledning), men at sproget i forhold til engelsk dominerer i gruppearbejde og til eksamen, mens det fylder relativt mindre i pensum. Flere studerende udtrykker, at gruppearbejde fylder for meget i den undervisning, de har modtaget. Der kan ligge dansksproglige problemer bag disse erfaringer, men de kan også skyldes, at de deltagende studerende foretrækker en mere individuelt orienteret og mindre diskussionsbaseret undervisning. Nogle studerende taler i hvert fald om "uendelige diskussioner", hvor "der tales om alt,

og alle har meninger” (2012: 122) eller ”her synes jeg der er rigtig meget sådan snak” i stedet for at man kan nøjes med at være ”konkret og ikke sige så meget uden om emnet” (2012: 123). Medvirkende til denne irritation over mængden af gruppearbejde kan også være en oplevelse hos nogle af de studerende af, at danskere reagerer negativt på deres forsøg på at tale dansk. Flere rapporterer irritation over, at deres samtalepartnere slår over i engelsk, dominerer samtalen (eller gruppearbejdet) eller trækker sig ud af den. Den manglende tolerance udtrykkes blandt andet således:

Det forholder sig således med danskerne på en eller anden måde, at hvis ikke man siger tingene måske helt nøjagtigt, sådan som de ønsker at høre dem, så kan de ikke forstå en, eller jeg ved ikke om de prøver på det eller ej (Auður Hauksdóttir 2012: 104)

Tilsvarende negative erfaringer med at blive ekskluderet af grupper eller få tildelt en perifer rolle nævnes af studerende i alle de undersøgelser, der er omtalt her. En tidligere studiechef på Københavns Universitet sammenfatter ifølge Lund & Bertelsen (2008: 205) de majoritetsstuderendes holdninger til accentfyldt dansk på følgende måde:

Danske studerende mener at livet er for kort til folk som ikke kan formulere sig

Hvis holdninger som disse er udbredt, kan det vanskeliggøre større aktiv deltagelse af de nordiske studerende i forskellige undervisningsformer. Samtidig kan det bidrage til, at den potentielle dansktilegnelse ved at indgå i dansksproget undervisning bliver mindre, fordi man, hvis konteksten ikke opfattes som en åben læringsmulighed, næppe tør prøve sig selv af som usikker sprogbruger. Generelt har studerende behov for at ”knække” den akademiske kode ved mødet med universitetet og dets faglige krav (Ulriksen 2014). Studerende, der taler dansk som andetsprog, har oveni dette behov for at videreudvikle deres beherskelse af dansk og sikre, at sproget rækker til udvikling af det specifikke faglige register og til deltagelse i de relevante læringsprocesser. Måden, hvorpå dette sker, er såvel afhængigt af deres sprogfærdighedsniveau og hele akademiske indstilling som af holdninger til sprog i det aktuelle studiemiljø. En parallel kan findes i den måde, engelsk betragtes på inden for dansk universitetspædagogik. I sin undersøgelse af internationale studerende på Københavns Universitet finder Sanne Larsen (2013) således to sæt normer. Hvor disse studerende på deres brede sprogkurser i ”Academic English” bliver bedt om

at stile mod beherskelse af engelsk på indfødt niveau som slutmål, og hvor undervisningen af samme grund ofte er produktorienteret i forhold til sproget, rapporterer de samme studerende, at de på faglige kurser, hvor sprog og fag integreres, møder en lingua franca-norm for deres brug af engelsk, som giver større lyst til aktiv deltagelse og et mere procesorienteret perspektiv på deres sprogtilenelse. De dansksproglige problemer, der rapporteres i de nævnte undersøgelser, tyder alle på et behov for en styrket opmærksomhed på såvel de studerendes danskundskaber som på de sproglige sider af universitetspædagogikken, således at denne i højere grad kan tilgodeses studerende med dansk L2.

Universitetspædagogiske indsatser

Universiteterne kan i princippet gå to veje for at styrke de nordiske studerendes udbytte af dansksproget undervisning. Man kan tilbyde fagligt baserede danskkurser i starten af eller sideløbende med selve uddannelsen, og man kan tænke betydningen af sproglig diversitet blandt de studerende ind i sin kompetenceudvikling af underviserne (for eksempel som element i adjunkt-pædagogikum og som efteruddannelse). Indtil for nylig var der imidlertid kun få initiativer på begge områder. Flere universiteter har ganske vist selv udbudt danskundervisning eller samarbejdet med en privat sprogskole, men denne er i sit indhold sjældent målrettet akademisk sprogbrug og de studerendes studiemæssige behov. Spørgsmålet blev senest undersøgt i 2005, hvor 9 af de daværende 12 danske universiteter kunne rapportere, at de organiserede danskundervisning, men uden akademisk indhold. I stedet var der fokus på bolig, shopping, sport, medier og lignende. (Dansk Markedsanalyse, DMA research 2005). Siden da har andelen af såvel nordiske som andre internationale studerende været støt stigende, både i den engelsksprogede og den dansksprogede undervisning, uden at der har været mærkbar opmærksomhed på, hvad sprog betyder for udbyttet af de studier, man giver adgang til. Ifølge et europæisk survey fra 2012 prioriterer danske universiteter studentermobilitet og engelsksprogede kurser, mens andre sprog nedprioriteres (Extra & Yagmur 2012). I alt blev 65 europæiske universiteter spurgt om en række indsatser, som kan styrke den europæiske flersprogethed og dermed den indre mobilitet i Europa. De tre danske universiteter, der deltog, svarede, at man gav høj prioritet til studentermobilitet, tiltrækning af internationale studerende og engelsksproget undervisning, mellemprioritet til undervisning i andre fremmedsprog end engelsk og undervisning i sprog til ikke-sprogstuderende og lav prioritet til sprogstøtte i dansk og rekruttering af nationale minoritetsstuderende. Sammenligningen med andre europæiske universiteter viste, at den høje priorite-

ring af mobilitet var et fælles anliggende, men at der var stor forskel på, i hvor høj grad mobiliteten blev understøttet med sprogundervisning⁶.

I de seneste år er der imidlertid på tværs af Norden kommet fokus på konsekvenserne af at indføre engelsksproget undervisning. I en nylig rapport om parallelsproglighed på nordiske universiteter indgår således et længere afsnit med titlen "Engelsk som undervisningssprog på nordiske universiteter – hvordan gør man?" tiltænkt såvel universitetsledelser som studieledelser og undervisere (Gregersen m.fl. 2014). Her samles sprogpolitisk og universitetspædagogisk forskning, og der indgår et sæt konkrete anbefalinger. Når samme rapport, der i alt er 486 sider lang, ikke har et tilsvarende afsnit om undervisning på de nordiske nationale sprog for sprogligt heterogene studentgrupper, skyldes det formentlig, at der mangler forskning på området. Det kan dog også skyldes, at diskussionen om nordisk parallelsproglighed ofte har "retning" fra et nationalsprogligt udgangspunkt mod engelsk og sjældent den modsatte vej. Der er således langt fra den sprogsituation, der tegner sig i praksis på universiteterne, og til målsætningen i den nordiske sprogdeklaration fra 2006. Her fremhæves det (s. 13), at en "konsekvent politik" med hensyn til parallelsproglighed mellem engelsk og Nordens sprog blandt andet indebærer følgende for universiteterne:

- at såvel Nordens samfundsbærende sprog som engelsk bør kunne anvendes som videnskabelige sprog
- at undervisningen i videnskabeligt fagsprog, især det skriftlige, bør tilbydes på både engelsk og på Nordens samfundsbærende sprog
- at universiteter og andre videnskabelige institutioner vil udvikle langsigtede strategier for sprogvvalg, parallelsproglighed, sprogundervisning og oversættelsesstøtte inden for deres virkefelter

Konklusion: behov for mere viden

For at danske universiteter kan leve op til målsætningen i den nordiske sprogdeklaration må de i gang med at udvikle de nødvendige "langsigtede strategier for sprogvvalg, parallelsproglighed, sprogundervisning og oversættelsesstøtte" i forhold til dansk og med fokus på den sproglige diversitet blandt de studerende. Det gælder såvel studerende med nordisk baggrund som andre, der ikke har dansk L1. Som grundlag for dette er det imidlertid nødvendigt at vide mere om de studerendes reelle behov, dvs. såvel de måder, hvorpå fag og

---

6 Fra 2014 kan full degree studerende dog optages på den såkaldte "arbejdsmarkedsrettede danskundervisning", som giver en mulighed for at udvikle specifikke kurser med fokus på studiebehov.

sprog spiller sammen i forskellige undervisningsformer, som de studerendes oplevelser og erfaringer med disse (Tange & Jensen 2012). Her er det vigtigt at vide, at universiteterne generelt har suppleret sit syn på læring som noget, der foregår via selvstudium støttet af forelæsninger og vejledninger, til et større fokus på facilitering af dialogisk undervisning med øget krav om aktiv deltagelse (Ingerslev med flere 2013). Der er således en vekslen mellem dels stærkt rammesatte undervisningsformer, hvor underviseren har kontrol over ikke alene indhold, rækkefølge og tempo, men også den sproglige formidling, og dels svagt rammesatte undervisningsformer, hvor den studerende har mere kontrol og ansvar (Ulriksen 2014). Desuden er der stigende fokus på, at de sproglige krav til de studerende varierer med fagenes vidensformer og de forventede læringsprocesser (Klausen 2011, Kuteeva & Airey 2013). Sproglige behov skal med andre ord undersøges i den relevante pædagogiske kontekst og med inddragelse af studerende med forskellige sproglige forudsætninger.

Summary

Among the international students in Danish tertiary education are students from other Nordic countries. Some of these take part in English-medium instruction, others in Danish-medium instruction. So far very little focus has been directed towards the consequences of the language of instruction for the Nordic students' learning outcome, and no initiatives have been taken to support them linguistically. This article raises this question in the light of modern views on teaching and learning with their emphasis on the transmission of disciplinary content as well as on students' learning needs. The article concludes that Nordic students have particular study related language needs which the universities should pay attention to.

Anne Holmen, professor i parallelsproglighed og leder af Center for Internationalisering og Parallelsproglighed på Københavns Universitet. Forskningsfokus på "languages-in-education", sociolingvistik, sprogpolitik og sprogpædagogik.

Henvisninger

- Auður Hauksdóttir, 2012: *Dansk som fremmedsprog i en akademisk kontekst. Om islændinges behov for danskundskaber under videreuddannelse i Danmark*. Københavns Universitet: Københavnerstudier i Tosprogethed, bd. 68.
- Canagarajah, Sunesh, 2011: Translanguaging in the classroom. Emerging issues for research and pedagogy. I: *Applied Linguistics Review*, bd. 2, s. 1-28.
- DEA, 2015: *Samfundsøkonomisk analyse af internationale studerende. De samfundsøkonomiske konsekvenser ved internationale studerende på danske videregående uddannelser fra 1996-2012*.
- DMA research, 2005: *Kortlægning af universiteternes danskurser for udenlandske studerende*.
- Extra, Guus & Kutlay Yagmur (red.), 2012: *Language Rich Europe. Trends in policies and practices for multilingualism in Europe*. British Council.
- Gregersen, Frans (red.), 2014: *Hvor parallelt. Om parallelspråkighed på Nordens Universitet*. TemaNord 2014: 535.
- Holmen, Anne, 2014: "Being bilingual means being a foreigner". Categorizing linguistic diversity among students in Danish higher education. I: *Hermes*, bd. 53, s. 11-24.
- Ingerslev, Gitte Holten med flere, 2013: *Universitetspædagogik*. Samfundslitteratur.
- Klausen, Søren Harnow, 2011: *På tværs af fag. Fagligt samspil i undervisning, forskning og teamarbejde*. Akademisk Forlag.
- Kuteeva, Maria & John Airey, 2013: Disciplinary Differences in the Use of English in Higher Education: Reflections on Recent Policy Developments. I: *Higher Education*, DOI 10.1007/s10734-013-9660-6.
- Larsen, Sanne, 2013: *Re-contextualizing academic writing in English. Case studies of international students in Denmark*. PhD Thesis, University of Copenhagen.
- Laursen, Katja Årosin, 2013: "Det er sprogligt. Selv hvor du ikke lægger mærke til det". *En empirisk undersøgelse af sproglige og faglige vanskeligheder hos farmaceutstuderende med dansk som andetsprog på Københavns Universitet*. Københavnerstudier i Tosprogethed C4. Københavns Universitet.
- Lund, Karen & Ellen Bertelsen, 2008: *Fra Studieprøven til de videregående uddannelser*. Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.

- Nordplus, 2015: Reported statistics of Nordplus Higher education 2013 grants.
- Odgaard, Stine Myssing, 2014: "Det er ikke et sprog, man bare kan samle op på gaden". En undersøgelse af behovet for kurser i akademisk dansk for studerende med dansk som andetsprog på Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier på Københavns Universitet. Københavnerstudier i Tosprogethed C5. Københavns Universitet.
- Pedersen, Anne Leth, 2006: *Studieeffektivitet og sproglige kompetencer*. Støtte- og rådgivningscentret, Aarhus Universitet.
- Tange, Hanne & Iben Jensen, 2012: Good teachers and deviant learners? The meeting of practices in university level international education. I: *Journal of Research in International Education*. Vol. 11, bd.2, s.181-193.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2015: Optag 2015. Optaget af udenlandske statsborgere og optaget på engelsksprogede uddannelser. 2015: rapport nr. 13.
- Ulriksen, Lars, 2014: God undervisning på de videregående uddannelser. Frydenlund.
- Wächter, Bernd & Friedhelm Maiworm (red.), 2014: *English Taught Programmes in European Higher Education. The State of Play in 2014*. ACA papers on international cooperation in education. Lemmens, Bonn.

Nøgleord: Nordiske studerende, dansk som undervisningssprog, akademisk dansk, sprogbehov

Bibliografiske oplysninger

Holmen, Anne, 2016: "Dansk som akademisk sprog for nordiske studerende" I: Torbjørg Breivik (red.) *Sprog i Norden 2016*, s. 37-48.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Tyskere kan ikke forstå dansk – eller kan de?

Steffen Höder

Intersproglig kommunikation forudsætter en kodeoverlapning mellem to eller flere taleres førstesprog. Artiklen går ud fra, at denne overlapning ikke behøver at være så stor som mellem de fastlandsskandinaviske sprog, hvor interkommunikation har været etableret i lang tid som en kommunikativ praksis. I stedet for kan man også anvende begrebet til at beskrive en tilsyneladende helt anden type af kommunikation som eksempelvis danskforståelse hos tyskere, der ikke har en produktiv eller receptiv kompetence i dansk, men kommer i kontakt med sproget i deres hverdag eller ved ophold i Danmark.

Introduktion

Mange er blevet opmærksomme på, at den såkaldte *internordiske kommunikation* ikke længere fungerer så nemt, som man ville ønske (den regnes eksempelvis som et centralt mål i Deklarationen om nordisk sprogpolitik, Nordisk ministerråd 2007). Det er ikke længere en selvfølge, at man som dansk-, norsk- eller svensktalende samtalepartner bruger sit eget førstesprog (måske tilpasset en smule til den anden partners sprog) også over for dem, der taler et andet fastlandsskandinavisk sprog, og man til gengæld anstrenger sig for at forstå deres sprog (jf. Börestam Uhlmann 2005). Tilbagegangen skyldes dels, at mange efterhånden har svært ved at forstå de andre fastlandsskandinaviske sprog, og her er det først og fremmest danskforståelsen, der er problematisk, mest på grund af den forholdsvis komplicerede danske fonologi, altså et sprogstrukturelt aspekt (jf. Delsing & Lundin Åkesson 2005). Dels hænger det sammen med nordboernes forandrede holdning til de nordiske nabosprog, dvs. en forandring i sprogsociale forhold. Og dels er det en (uønsket) sideeffekt af det faktum, at de fleste ret ubesværet bruger det globale lingua franca engelsk i situationer, hvor det før i tiden ville have været oplagt med internordisk kommunikation.

Den særprægede nordiske form for 'intersproglig kommunikation' eller 'interkommunikation' repræsenterer således en kommunikativ praksis, der i dag er i farezonen eller måske ligefrem truet. Det betyder dog ikke nødvendigvis, at intersproglig kommunikation som helhed ikke har nogen fremtid. Der er snarere tale om en gradvis forandring, som nærmer sig andre typer af inter-

kommunikation, der godt kan medføre lidt flere og større forståelsesproblemer, men alligevel tilfredsstillende sprogbrugernes kommunikative behov.

Hvordan forholder det sig så med kommunikationen tværs over den sproglige grænse mod Nordens sydlige naboområde, eller måske ville det fra et sprog- og kulturhistorisk perspektiv være rigtigere at sige: Nordens sydligste del? I den tyske delstat Slesvig-Holsten har dansk altid spillet en vigtig rolle, både som mindretalssprog og i andre kontekster, og her er der mange, der – af flere grunde – tit kommer i kontakt med dansk som et andet- eller fremmedsprog i deres hverdag. Den foreliggende artikel tager sit udgangspunkt i et semiotisk perspektiv på intersproglig kommunikation og diskuterer derefter tyskeres danskforståelse med fokus på mulige interkommunikative strategier.

Intersproglig kommunikation: fra prototypisk til mindre prototypisk

En spontan definition af intersproglig kommunikation, der er baseret på de nordiske forhold, kunne være følgende:

Intersproglig kommunikation beskrives som en form for kommunikation, hvor talere med forskellige førstesprog bruger hver sit sprog og alligevel forstår hinanden, fordi sprogene er nært beslægtede og således ligner hinanden i høj grad.

En sådan definition går ud fra, at sprogene er *gensidigt forståelige*: Den sproglige distance, den strukturelle afstand sprogene imellem, er så minimal, at sprogene kan regnes som varianter af ét sprogsystem ligesom dialekter af et (hypotetisk) fælles sprog (jf. Braunmüller 2002, s. 6ff.).

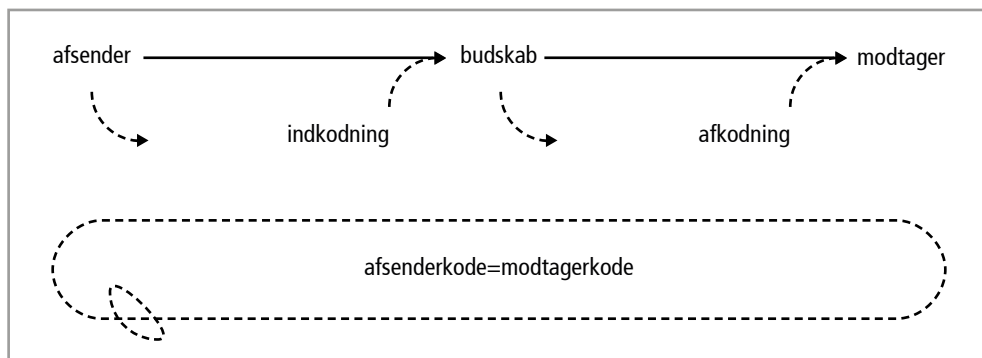
Definitionen er forenklet, ikke mindst fordi det forbliver lidt uklart (og sådan har det altid været), hvilke aspekter der er nødvendige, og hvilke der er uvæsentlige med hensyn til interkommunikation – et gennemgående problem med definitioner, der er baseret på prototypiske forhold. Er det for eksempel vigtigt, at sprogene er nært beslægtede? Eller at det drejer sig om dialogisk kommunikation og ikke mere ensrettede former som fx kommunikation gennem massemedier? I det følgende vil jeg derfor prøve at komme frem til en mere generel model, som også kan bruges for at beskrive interkommunikation i mindre prototypiske tilfælde.

Der er mange faktorer, der skal til, hvis interkommunikation skal lykkes. Som fx Doetjes (2010) påpeger, er der både sprogstrukturelle og sprogsociale aspekter, som spiller ind. Ved en kriminologisk metafor kan man også rubricere dem under mulighed, motiv og midler:

- a. *Mulighed*: Interkommunikation bliver kun brugt i situationer, hvor to eller flere forskellige (første)sprog er indblandede, og hvor et fælles lingua franca som fx engelsk ikke kan bruges eller ikke bedømmes som det nemmeste alternativ.
- b. *Motiv*: Interkommunikation forudsætter, at mindst en taler ønsker at opnå et kommunikativt mål i denne situation, og at talerne har en positiv holdning over for intersproglig kommunikation som et værktøj til at opnå det kommunikative mål. Her kan der være tale om en individuel holdning eller også en socialt forankret konvention.
- c. *Midler*: Endelig kræver interkommunikation, at den strukturelle distance mellem sprogene er minimal ('kodeoverlapping'), og at talerne benytter sig af visse strategier for at minimere distancen endnu mere; dvs. at der foreligger det, som tit bliver beskrevet som *semikommunikation*. Med dette ikke helt heldige begreb, som oprindeligt stammer fra Haugens (1966) klassiske artikel om netop den nordiske situation, mener man, at kommunikationen ikke foregår helt uden friktion, men at den er præget af visse regelmæssige problemer og visse strategier for at undgå dem.

'Kodeoverlapping' lyder ganske vist som en oplagt term, men bag begrebet skjuler der sig et ikke uproblematisk syn på den kode, vi som sprogbrugere har til mental disposition. Begrebet 'kode' stammer fra den velkendte informationsteoretiske kommunikationsmodel som i årevis er blevet brugt i introduktionsbøger inden for sprogfag (Shannon & Weaver 1949; jf. den forenkede variant i figur 1). Den går ud på, at afsenderen sender et budskab til modtageren, og begge to bruger samme fælles kode, dvs. samme sprogsystem, for at indkode og afkode budskabet. Det gælder i hvert fald når det drejer sig om etsproget kommunikation. Når det derimod drejer sig om intersproglig kommunikation, bruger afsenderen og modtageren forskellige koder, men deres koder overlapper hinanden i stor udstrækning, i den forstand at modtageren trods alt kan afkode budskabet. Kodediskrepansen fører dog til en del ubegribelige elementer i budskabet, den såkaldte kodestøj ('code noise', Hockett 1958, s. 331f.). Hvis kodeoverlappingen er for lille eller slet ikke findes, er det således umuligt at kommunikere.

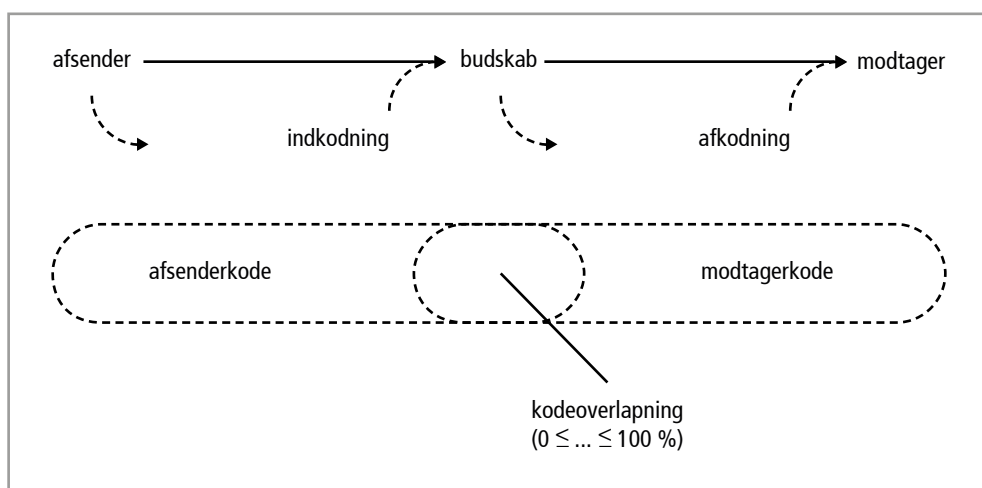
Den informationsteoretiske kommunikationsmodel viser tydeligt at sprogvidenskabens fokus traditionelt har ligget på etsprogethed og sproglig homogenitet. Hele modellen bygger på den antagelse, at etsprogethed og sproglig homogenitet er det mest typiske, et slags sproglig arketype for sproglige forhold. Det er selvfølgelig en stærk idealisering og kendt som et centralt problem i sprogkontaktforskningen. I realiteten er det jo tværtimod flersprogethed, der

Figur 1: Informationsteoretisk kommunikationsmodel

er det mest udbredte, og strengt taget er der ikke to mennesker der bruger nøjagtig samme varietet af samme sprog, dvs. alle sprog er heterogene (Höder 2014, s. 137f.).

Med hensyn til kommunikationsmodellen betyder det: Afsender og modtager bruger aldrig nøjagtig den samme kode, og det indebærer at der altid kun kan være tale om en kodeoverlapping mellem afsenderens og modtagerens kode, og kodeoverlappingen bør ses som et kontinuum, hvor der er mellem *nul* og *mange* ligheder mellem afsenderens og modtagerens kode, men aldrig total overensstemmelse (jf. figur 2). Etsproget kommunikation modsvarer en høj kodeoverlapping, en lavere kodeoverlapping foreligger ved forskellige grader af interkommunikation. Der er altså ikke en kategorial forskel mellem de to kommunikationstyper.

Figur 2: Kodeoverlapping

Et andet problem er, at kodebegrebet i den informationsteoretiske kommunikationsmodel, præcis som i alle ældre lingvistiske traditioner, er statisk, mens talere i virkeligheden løbende akkumulerer ny sproglig viden. Dette sker ikke bare i løbet af flere år, men også inden for kortere tidsperioder eller bare en eneste kommunikationssituation, idet al relevant information som forekommer i en kommunikationssituation kan påvirke modtagerens sprogviden i samme øjeblik. Det betyder:

- a. Modtageren har i starten højst en begrænset receptiv kompetence i afsenderens sprog;
- b. der er en minimal kodeoverlapping, der muliggør, at modtageren spontant kan afkode dele af afsenderens sprog;
- c. forståelsen støttes af situationen og anden kontekstuel (ikke-sproglig) information;
- d. modtageren tilegner sig lidt efter lidt en receptiv kompetence i afsenderens sprog, som gradvis erstatter den spontane afkodning.

Vi bør altså regne med, at interkommunikation medfører en dynamisk proces, hvor modtageren etapevist akkumulerer viden om et andet sprog. Dette er i princippet uafhængigt af graden af den oprindelige kodeoverlapping. Man kan derfor også godt betragte mindre prototypiske situationer som eksempler på intersproglig kommunikation, som fx når tyskere opnår en vis grad af interkommunikativ danskforståelse.

Tyskere og dansk i Slesvig-Holsten

Slesvig-Holsten er en flersproget region. Udover højtyske varieteter, deriblandt standardtysk, er der også fire andre sprog, der traditionelt hører hjemme i området: nedertysk, romanes, nordfrisisk og dansk. Disse sprog er lovfæstede regional- eller mindretalssprog på delstats- og forbundsniveau og har en særlig sprogpolitisk status, som er forankret i den Europæiske Sprogpagt og delstatens grundlov, med hensyn til dansk også de bilaterale aftaler mellem Danmark og Tyskland (især Bonn-København-erklæringerne fra 1955). Der til kommer andre sprogpolitiske tiltag som fx den såkaldte 'sprogpolitiske handlingsplan', som delstatsregeringen vedtog i 2015. Handlingsplanen skal bl.a. fremme regional- og mindretalssprogenes position i samfundet gennem at styrke sprogundervisningen på delstatens offentlige skoler og universiteter.¹

---

1 Handlingsplanen findes tilgængelig på nettet: https://www.schleswig-holstein.de/DE/Fachinhalte/M/minderheiten/Downloads/152906_Handlungsplan_Sprachenpolitik.pdf

Traditionelt har dansk selvfølgelig stået stærkest i det danske mindretal i Sydslesvig, hvis medlemmer har dansk enten som førstesprog ved siden af tysk eller også som et tidligt andetsprog, dvs. de har en tosproget produktiv og receptiv sprogviden, som de udvikler og opretholder ikke mindst ved hjælp af mindretallets dansksprogede uddannelsessystem (J. Köhl 1994, Pedersen 2000, 2003, K. Köhl 2008). Særlig i grænseregionen er der dog også mange uden for mindretallet, der alligevel har en (mindst) fragmentarisk receptiv sprogviden, dvs. de kan forstå lidt dansk, i det mindste i skrevet form, selv om de ikke kan kommunikere aktivt på dansk. Dansk er desuden skolefag i mange offentlige skoler i hele delstaten (med stigende efterspørgsel), og der tilbydes danskundervisning på en del andre institutioner også, som for eksempel universiteterne, folkehøjskolerne osv.

I det hele er der altså mange i Slesvig-Holsten, der taler eller forstår lidt dansk, og der er forskellige muligheder for at komme i kontakt med sproget i Slesvig-Holsten og naturligvis også nord for grænsen.

Interkommunikativ danskforståelse

Mulighed og motiv

Spørgsmålet er så naturligvis, om kontakten til dansk også skaber muligheder for intersproglig kommunikation mellem tysk- og dansktalende.² Det gør den næppe i mundtlige kommunikationssituationer, da tyskere og danskere uden tilstrækkelig produktiv eller receptiv sprogviden i hinandens sprog med det samme kan skifte til engelsk. Man kan selvfølgelig teste eksperimentelt (jf. Schüppert, Hilton & Gooskens 2015), hvorvidt tyskere kan forstå talt dansk, hvis man tvinger dem ind i en unaturlig situation, hvor de bliver nødt til mundtlig interkommunikation, men denne type af situation opstår ikke spontant.

Med skriftsproget er det dog anderledes. Tyskere kan møde dansk i dansksprogede medier eller som del af det sproglige landskab. Mødet sker ikke bare når de tager til Danmark som turister, pendlere eller studerende, men også hjemme i Slesvig-Holsten, for eksempel i mindretallets avis, Flensborg Avis, eller på plakater, vejskilte osv., der har med mindretallets organisationer at gøre. Her har tyskere med ingen eller kun en minimal danskkompetence som oftest på den ene side mulighed og på den anden side også et ret konkret motiv for at bruge deres interkommunikative evner, da de for eksempel har brug for den information, som – i et bestemt øjeblik – kun er tilgængelig på dansk.

---

2 Her bør det nævnes, at tysk-nordisk interkommunikation nok har været mulig i forbindelse med (den første fase af) handelskontakterne i hansetiden (jf. Braumüller 1997). Rent strukturelt var den sproglige distance mellem (neder)tysk og dansk altså allerede i middelalderen tilstrækkelig lille.

Midler

Hvordan ser så den minimale kodeoverlapping ud, som den interkommunikative danskforståelse kan basere sig på? Her kan man tage udgangspunkt i en kontrastiv analyse af de vigtigste strukturelle forskelle for at svare på spørgsmålet, hvilke strukturelle træk der kan være relevante.

Leksikon

Dansk og tysk har en betydelig del af ordforrådet tilfælles. Det beror til dels på, at det er *germanske arveord*, selvom de tit har udviklet sig forskelligt med hensyn til deres fonologiske form, sådan at etymologisk beslægtede ord tit ikke er let genkendelige. Dels drejer det sig om (middel)nedertyske og senere også højtyske *låneord*, der i ret stor udstrækning har præget det danske leksikon fra hansetiden af (Winge 2000). Det gælder ikke kun bestemte semantiske områder som fx håndværk, handel og administration, men også det centrale ordforråd og produktive afledningsaffikser. Dertil kommer selvfølgelig også *internationalismer*.

arveord		<i>komme</i> ~ ty. <i>kommen</i> <i>dør</i> ~ ty. <i>Tür</i> <i>kort</i> ~ ty. <i>kurz</i> <i>pibe</i> ~ ty. <i>Pfeife</i> ...
låneord	håndværk, handel, administration	<i>skomager</i> < middelnedertysk <i>schōmaker</i> (højtysk <i>Schuhmacher</i> , moderne nedertysk <i>Schohmaker</i>) <i>regne</i> < mnty. <i>rekenen</i> (hty. <i>rechnen</i> , nty. <i>reken</i>) <i>borgmester</i> < mnty. <i>borgermēster</i> (hty. <i>Bürgermeister</i> , nty. <i>Börgermeester</i>) ...
	centralt ordforråd	<i>klog</i> < mnty. <i>klōk</i> (hty. <i>klug</i> , nty. <i>klook</i>) <i>sprog</i> < mnty. <i>sprake</i> (hty. <i>Sprache</i> , nty. <i>Spraak</i>) <i>men</i> < mnty. <i>man</i> (nty. <i>man</i>) ...
	afledningssuffikser	<i>an-</i> < mnty. <i>an</i> (hty. <i>an-</i> , nty. <i>an-</i>) <i>be-</i> < mnty. <i>be-</i> (hty. <i>be-</i> , nty. <i>be-</i>) <i>for-</i> < mnty. <i>for-</i> (hty. <i>ver-</i> , nty. <i>ver-</i>) <i>-hed</i> < mnty. <i>-heit</i> (hty. <i>-heit</i> , nty. <i>-heit</i>) ...
internationalismer		<i>computer</i> ~ ty. <i>Computer</i> <i>matematik</i> ~ ty. <i>Mathematik</i> <i>konference</i> ~ ty. <i>Konferenz</i> <i>præcis</i> ~ ty. <i>präzise</i> ...

På den anden side er der også leksikalske særudviklinger både i tysk og i de nordiske sprog eller helt specifikt i det danske ordforråd, der gør, at især frekvente ord som *pige* (ty. *Mädchen*), *dreng* (ty. *Junge*) eller *kvinde* (ty. *Frau*) og funktionsord som *fordi* (ty. *weil*), *at* (ty. *dass*) eller *gennem* (ty. *durch*) ikke er etymologisk identiske med deres semantiske ækvivalenter i tysk.

Ordnes fonologiske og grafiske form

Med hensyn til ordenes fonologiske form er det en stor fordel, at dansk har bevaret en *historisk ortografi*, der så at sige skjuler den nyere (og i mange tilfælde også en del af den ældre) fonologiske sprogforandring. Det er først og fremmest relevant med hensyn til en del udviklinger, der har ledt til fonetisk reduktion eller bortfald, som ikke genspejles i ordenes skriftlige form. Hertil hører reduktionen af inter- og postvokaliske klusiler til approksimanter (fx *rød*, hvor grafemet <d> svarer til [d] > [ð] > [ð̥]) eller deres bortfald (fx *bøg*, med <g> for [g] > [j] > Ø), men også schwa-bortfaldet og de tilsvarende assimilationsprocesser som i fx *finde* ([ˈfɛnə] > [ˈfɛnɪ]), *suge* ([ˈsuːə] > [ˈsuːu]) eller *farve* ([ˈfɑːvə] > [ˈfɑːwə] > [ˈfɑːʊ]), hvor det grafematiske <e> svarer til forskellige resultater af komplekse fonologiske processer. Ortografisk bevarer danske ord på den måde en forholdsvis konservativ lydform, der ligner den tyske lydform med ureducerede konsonanter og schwa-vokaler (jf. ty. *rot*, *Buche*, *finden*, *saugen*, *Farbe*), og de bibeholder således en konservativ ordstruktur, der passer til de tyske én- og tostavelsesstammer.

Både dansk og tysk har gennemgået en *historisk reduktion af suffiksvokaler* til <e> (fonetisk [ə]) (til forskel fra fx svensk) som også er gengivet ortografisk i begge sprog. På dansk og tysk hedder det altså *pande/Pfanne* i singularis og *pander/Pfannen* i pluralis, mens svensk har *panna* og *pannor*. Denne forskellige fordeling af stam- og suffiksvokaler gør det let for tyskere at genkende den *morfologiske struktur* af danske ord.

Tyskere med en i det mindste receptiv kompetence i *nedertysk* har en yderligere fordel, fordi både nedertysk og dansk har bevaret en del gamle lydformer, mens de tilsvarende ord i højtysk har gennemgået en række lydforandringer. Det klassiske eksempel er den såkaldte 'højtyske konsonantfor-skydning', som bl.a. har resulteret i, at højtysk tit har affrikater (klusil+frikativ som *pf*, *ts*) eller frikativer, hvor nedertysk og dansk (i hvert fald i ortografisk form) har klusiler. Hvad angår konsonanterne, kan man også bruge engelsk som forbindelsesled mellem højtysk og dansk.

På samme måde findes der også ligheder mellem vokalerne i nedertysk og dansk, fordi højtysk har diftongeret en del gamle germanske monoftonger som er bevarede på nedertysk og dansk, hvorimod både nedertysk og dansk har

forenklet den gamle diftong *ei* som stadig findes på højtysk; dette regnes i den nordiske sproghistorie som en del af den 'østnordiske monoftongering' som adskiller dansk og svensk fra de øvrige nordiske sprog.

		dansk	nedertysk	højtysk
højtysk konsonantforskydning	bilabialer	<i>pyt</i> <i>abe</i> <i>skib</i>	<i>Pütt</i> <i>Aap</i> <i>Schipp</i>	<i>Pfütze</i> <i>Affe</i> <i>Schiff</i>
	alveolarer	<i>tid</i> <i>hedde</i> <i>fod</i>	<i>Tiet</i> <i>hefen</i> <i>Foot</i>	<i>Zeit</i> <i>heißen</i> <i>Fuß</i>
	velarer	<i>sag</i> <i>bæk</i>	<i>Saak</i> <i>Beek</i>	<i>Sache</i> <i>Bach</i>
	<i>d ~ t</i>	<i>dag</i>	<i>Dag</i>	<i>Tag</i>
højtysk diftongering	<i>i ~ ei</i>	<i>min</i>	<i>mien</i>	<i>mein</i>
	<i>u ~ au</i>	<i>hud</i>	<i>Huut</i>	<i>Haut</i>
	<i>y ~ eu</i>	<i>betyde</i>	<i>bedüden</i>	<i>bedeuten</i>
nedertysk/østnordisk monoftongering	<i>e ~ ei</i>	<i>ben</i> <i>tre</i>	<i>Been</i> <i>dree</i>	<i>Bein</i> <i>drei</i>

Bøjningsmorfologi

Den danske bøjningsmorfologi er ikke særlig problematisk i forbindelse med interkommunikativ danskforståelse, dels fordi der ikke er særlig meget ned-arvet morfologi tilbage i dansk (i modsætning til gammeldansk, islandsk eller netop tysk), og dels fordi morfologien næppe spiller en afgørende rolle i interkommunikativ sprogforståelse overhovedet, idet den først og fremmest baserer sig på indholdsmorfemer og vil have en tendens til at ignorere grammatiske funktioner, der bliver udtrykt med affikser. De fleste bøjningskategorier i dansk findes dog også på tysk – om end ikke alle – og bliver for det meste udtrykt med lignende og etymologisk beslægtede suffikser (jf. suffikserne *-ede/-te* med ty. *-ete/-te* i præteritumsformen af svage verber).

Hvis man overhovedet tager bøjningsmorfologien i betragtning som relevant for den interkommunikative danskforståelse, så er det den substantiviske bestemthedsmarkering og *s*-passiven, der udgør de største problemer, fordi tysk mangler tilsvarende kategorier i bøjningssystemet og udtrykker både bestemthed og passiv udelukkende med analytiske konstruktioner (jf. udtrykkene for bestemthed i sproget ~ ty. *die Sprache* og for passiv i *det kan bruges* ~ ty. *es kann verwendet werden*).

Syntaks

På samme måde som bøjningsmorfologien er syntaksen heller ikke særlig problematisk. Her er det vigtigt at nævne, at begge sprog stort set er karakteriseret af lignende syntaktiske mønstre, ikke mindst når det gælder ordstillingen. Der er selvfølgelig en række syntaktiske forskelle, som er kendt for at skabe betydelige problemer under sprogtilegnelse og sprogundervisning, men de medfører ikke nogen praktiske problemer for sprogforståelsen. Hertil hører eksempelvis ordstillingen i ledsætninger (selv om tysk også bruger ordstilling for at markere ledsætninger), adverbialernes position og inversion (som også findes på tysk).

Konklusion

Alt i alt kan man konstatere, at der selvfølgelig ikke kan opstå nogen spontan dansk-tysk interkommunikation på samme niveau som mellem de fastlands-skandinaviske sprog, grundet den strukturelle afstand mellem sprogene. Men internordisk kommunikation og tyskernes interkommunikative danskforståelse tilhører heller ikke forskellige kategorier: Der er kun en gradvis forskel. Problemerne ved den interkommunikative danskforståelse findes primært på det leksikalske og det fonologiske niveau, mens de bøjningsmorfologiske og syntaktiske forhold er mindre problematiske, ligesom i den internordiske kommunikation. Hvis tyskere – først og fremmest dem fra Slesvig-Holsten – befinder sig i en situation, hvor de ikke har andre muligheder, så kan de godt opnå en vis interkommunikativ danskforståelse. Eksempelvis kan de afkode korte skriftlige tekster, muligvis støttet af kontekstuel information. Dette kan også være en første etape i en akkumulationsproces, der kan lede til en mere omfattende receptiv danskkompetence.

Til sidst vil jeg gerne påpege, at en sådan minimal interkommunikation, som den foreliggende artikel har skitseret for tysk og dansk, muligvis også giver os et blik ind i fremtiden for den internordiske kommunikation. Hvis de aktuelle tendenser fortsætter, først og fremmest i forholdet mellem dansk og svensk, er vi faktisk på vej mod en situation, hvor den interkommunikative forståelse kan blive begrænset til skriftlige tekster.

Abstract in English

Interlingual communication presupposes a code overlap between two or more speakers' first languages. This article argues that this overlap need not be as large as between the Continental Scandinavian languages, with intercommunication being a long-established communicative practice. Rather, the notion can also be applied to apparently quite different types of communication, such

as the ability of German-speaking people to understand Danish when being exposed to the language in their everyday life or in Denmark, without having a productive or receptive competence in Danish.

Steffen Höder er juniorprofessor i nordisk sprogvidenskab ved Kiels Universitet i Tyskland. Han forsker bl.a. i sprogkontakt, grammatisk teori og sprogforandring.

Litteratur

- Börestam Uhlmann, Ulla, 2005: Interscandinavian language contact I: Internal communication and comprehensibility problems. I: Oskar Bandle et al. (red.): *The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages* (Handbooks of linguistics and communication science 22), bd. 2, s. 2025–2031. Berlin/New York: de Gruyter.
- Braunmüller, Kurt, 1997: Communication strategies in the area of the Hanseatic League: The approach by semi-communication. *Multilingua* 16, s. 365–373.
- Braunmüller, Kurt, 2002: Semicommunication and accommodation. Observations from the linguistic situation in Scandinavia. *International journal of applied linguistics* 12, s. 1–23.
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska* (TemaNord 2005:573). København: Nordisk Ministerråd.
- Doetjes, Gerke, 2010: *Akkommodation und Sprachverstehen in der interskandinavischen Kommunikation*. Hamborg: Hamborg Universitet, ph.d.-afhandling.
- Haugen, Einar, 1966: Semicommunication. The language gap in Scandinavia. *Sociological inquiry* 36, s. 280–297.
- Hockett, Charles, 1958: *A course in modern linguistics*. New York: Macmillan.
- Kühl, Jørgen, 1994: Dansk identitet i Sydslesvig. I: Institut for Grænseregionsforskning (red.): *National identitet*, s. 50–67. Aabenraa: Institut for Grænseregionsforskning.

- Kühl, Karoline H., 2008: *Bilingualer Sprachgebrauch bei Jugendlichen im deutsch-dänischen Grenzland* (Philologia 127). Hamborg: Kovač.
- Nordisk Ministerråd (red.), 2007: *Deklaration om nordisk sprogpolitik 2006* (ANP 2007.746). København: Nordisk Ministerråd.
- Pedersen, Karen Margrethe, 2000: *Dansk sprog i Sydslesvig. Det danske sprogs status inden for det danske mindretal i Sydslesvig*. Aabenraa: Institut for Grænseregionsforskning.
- Pedersen, Karen Margrethe, 2003: Et nordisk sprog uden for Norden – dansk i Sydslesvig. *Sprog i Norden 2003*, s. 7–25.
- Schüppert, Anja, Nanna Haug Hilton & Charlotte Gooskens (red.), 2015: *Experimental approaches to the mutual intelligibility between closely related languages*. Special issue, *Linguistics* 53.2.
- Shannon, Claude E. & Warren Weaver, 1949: *The mathematical theory of communication*. Urbana: University of Illinois Press.
- Winge, Vibeke. 2000. *Pebersvend og poltergeist*. Tysk indflydelse på dansk. København: Gyldendal.

Nøgleord: intersproglig kommunikation, dansk, tysk, Slesvig-Holsten

Bibliografiske oplysninger

Höder, Steffen, 2016: "Tyskere kan ikke forstå dansk – eller kan de?" I: Torbjørge Breivik (red.) *Sprog i Norden 2016*, s. 49-60.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Nordisk sprogforståelse og kommunikationsstrategier

Sabine Kirchmeier & Eva Skafte Jensen

Sammenfatning

I denne artikel fremlægges resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse udført i sommeren 2015. Formålet med undersøgelsen var at få et indblik i i hvilken grad folk i Norden forstår hinanden på tværs af sprogrænserne, og hvilke strategier de bruger for at gøre sig forståelige.

Indledning

Siden Delsing & Åkesson (2005) har der været ganske få andre undersøgelser af sprogforståelse i Norden. Typisk har fokus ligget på børn og unges sprogforståelse, men kun meget lidt er blevet undersøgt om voksnes forståelse af de nordiske sprog i arbejdsmæssige sammenhænge (se fx Uhlmann 1994), og stort set intet ved vi om de strategier der bruges for at forstå hinanden og gøre sig forståelig i Norden.

Nærværende spørgeskemaundersøgelse var ikke i udgangspunktet tænkt som en komplet og dækkende kortlægning af nordisk sprogforståelse, men blot som et punktnedslag i en bestemt gruppe, nemlig de ca. 80 deltagere ved det nordiske sprog møde i efteråret 2015. Temaet for sprog mødet var sprogforståelse og kommunikationsstrategier i Norden, og ideen med spørgeskemaet var oprindeligt at få et indblik i hvilken sprogforståelse og hvilke kommunikationsstrategier der kunne observeres hos de tilstedeværende, så det kunne danne udgangspunkt for en debat. Der blev udarbejdet et spørgeskema som blev sendt ud til deltagerne, og for at få et lidt bredere sammenligningsgrundlag blev de samtidig bedt om at sende skemaet videre i deres netværk i hele Norden. Overraskende for os indløb der ikke som forventet 80, men 648 besvarelser, og endnu mere overraskende viste det sig at en stor del af besvarelserne kom fra folk som ikke professionelt beskæftigede sig med sprog, men som havde alle mulige andre jobs fra postbud og sygeplejerske til bibliotekar og afdelingsleder.

På grund af materialets omfang og bredde har vi derfor besluttet at videregive resultaterne af undersøgelsen således at den kan være endnu en brik i den mosaik der i dag er ved at blive tegnet af nordisk sprogforståelse såvel som kommunikationsstrategier (se afsnit 6).

Spørgeskemaet

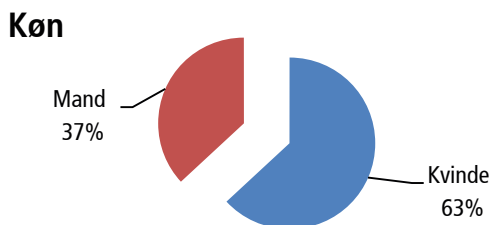
Spørgeskemaet blev udarbejdet i Google Forms. For at have et indblik i hvem vores respondenter var, bad vi dem om at give forskellige oplysninger om sig selv. Dels bad vi om almindelige baggrundsoplysninger som køn, alder, beskæftigelse og modersmål, dels bad vi om oplysninger der mere specifikt var rettet mod formålet for denne undersøgelse. Vi bad for eksempel om respondenternes egen vurdering af hvor godt de forstod de andre nordiske sprog i skrift og tale; vi spurgte dem om hvad ”skandinavisk” var for dem; og vi spurgte om kommunikation var en hovedopgave i deres arbejde. Vi spurgte også om i hvilken grad deres arbejde blev udført på tværs af de nordiske landegrænser, og hvor ofte de deltog i nordiske møder. Sidstnævnte spørgsmål ledte frem til en række spørgsmål der handlede om hvilke sprog de brugte ved møder med deltagere fra andre nordiske lande end ens eget. Endelig spurgte vi hvilke strategier de brugte når de oplevede forståelsesvanheligheder.

Med udgangspunkt i disse baggrundsoplysninger blev det muligt at undersøge om der var forskelle eller ligheder i de strategier som de forskellige respondenter brugte, fx om der var

- Forskel på strategier hos professionelle sprogfolk og hos lægfolk?
- Forskel på strategier hos mænd og kvinder?
- Forskel på strategier hos forskellige generationer?
- Forskel på strategier afhængigt af hvilket sprog man har som modersmål?

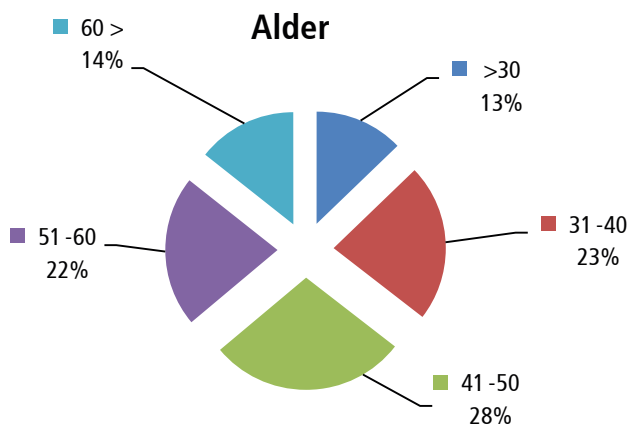
Hvem har svaret?

Som nævnt fik vi i alt 648 besvarelser. Som det ofte er tilfældet, var der en svag overvægt af kvinder, nemlig 63 % kvinder og 37 % mænd (figur 1).

Figur 1

Til gengæld var der en stor spredning på aldersgrupper, dog med hovedvægten lagt på folk i den erhvervsaktive alder (figur 2).

Figur 2

Lidt under halvdelen af respondenterne svarede ja til at have kommunikation som hovedopgave (figur 3).

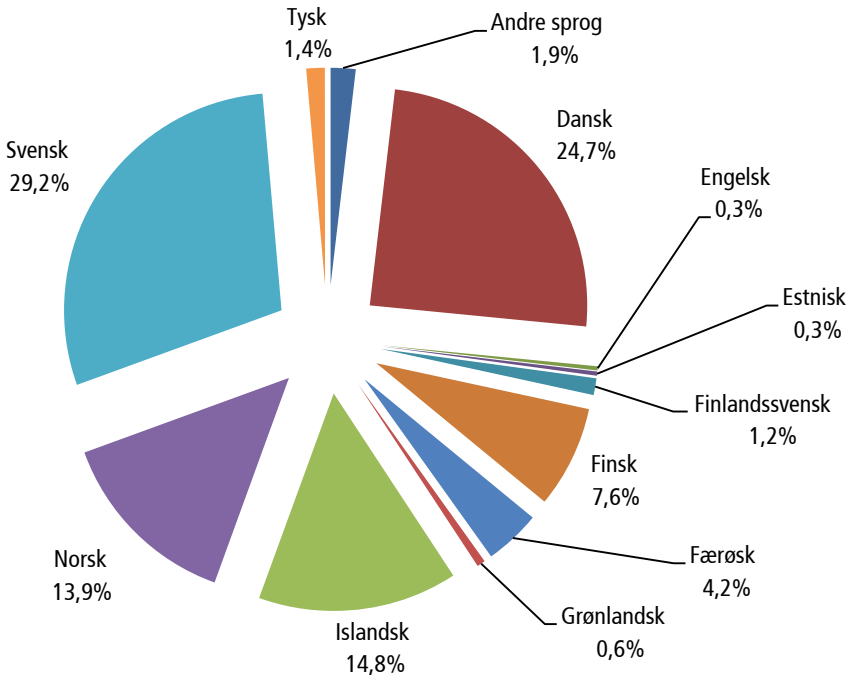
Er arbejdet med sprog og kommunikation din hovedopgave?

Figur 3

På spørgsmålet om modersmål fik vi mange og varierede svar. Som det fremgår af figur 4, havde flest af respondenterne dansk som modersmål, derefter fulgte svensk, norsk, islandsk, finsk, færøsk, finlandssvensk og grønlandsk i nævnte rækkefølge. Men der var også nogle der meldte tilbage at de som modersmål havde sprog som bulgarsk, engelsk, japansk, norsk tegnsprog og tysk. Og enkelte meldte tilbage at de havde mere end et modersmål, fx dansk og svensk, finlandssvensk og finsk, islandsk og svensk, færøsk og dansk, bulgarsk og fransk, engelsk og svensk samt svensk og jamsk. Tallene i figur 4 dækker altså over en stor sproglig mangfoldighed. Sprog og sprogkombinationer som kun forekommer en gang (nemlig de 12 der er nævnt ovenfor) er udeladt i tabellen for overskuelighedens skyld.

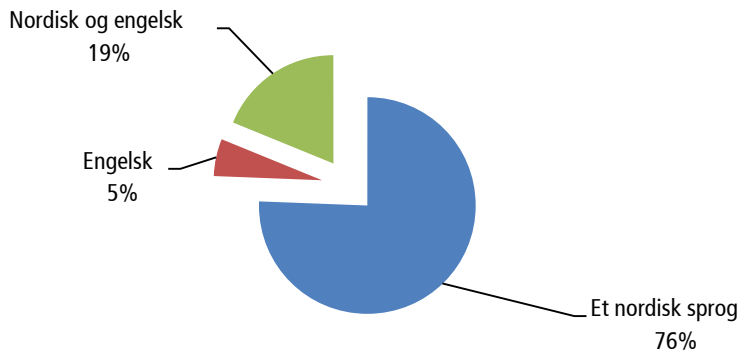
Hvad er dit modersmål?

Figur 4

Vi spurgte også om hvilket eller hvilke sprog man brugte som arbejdssprog. Her viste det sig at 5 % udelukkende arbejdede på engelsk, mens 76 % arbejdede på et nordisk sprog, mens 19 % arbejdede på både et nordisk sprog og engelsk og evt. også andre sprog.

Hvad er dit arbejdssprog?

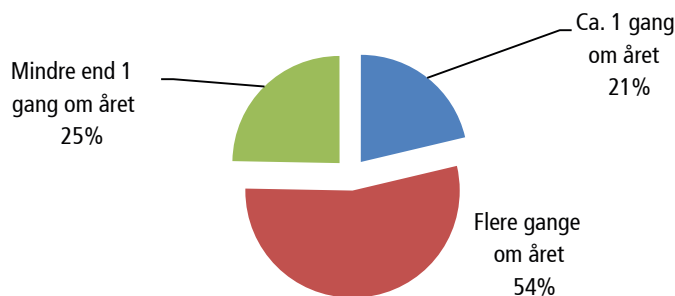
Figur 5

På spørgsmålet om beskæftigelse fik vi også mange svar. Næsten halvdelen havde jo svaret at de havde kommunikation som en hovedopgave i deres arbejde (figur 5), og de angav job som embedsmand, lærer, universitetsadjunkt, studerende, administrator, nordisk chef, webredaktør, chefsekretær og lignende. Over halvdelen havde dog ikke kommunikation som en hovedopgave i deres arbejde. I denne gruppe fandt man job som tilsynsmand, pensionist, postbud, politiker, chefsygeplejerske, civilingeniør, embedsmand (igen), veterinær, officer med mere. En stor del af respondenterne ser ud til at have en højere uddannelse, men det er vanskeligt at gøre op præcist ud fra stillingsbetegnelsen.

Ikke overraskende deltog over halvdelen i nordiske møder flere gange om året, mens den anden halvdel deltog i nordiske møder 1 gang om året eller mindre.

Hvor ofter deltager du i møder i Norden?

Figur 6

Blandt dem der deltog i flere nordiske møder om året, oplyste 58 % at de ikke arbejdede med sprog til hverdag. Det forholder sig altså ikke sådan at flertallet af møderne er for folk med sproglig baggrund.

Hvad angår repræsentativitet, er respondentgruppen altså tilsyneladende langt mere varieret end vi havde turdet håbe på. Dog skal man huske på at den oprindeligt intenderede gruppe af respondenter var folk som måtte antages at være interesserede i sprog og i nordisk samarbejde, idét vi jo havde sendt spørgeskemaet ud til deltagerne i Nordisk Sprogmode og bedt dem dele med egne netværk, og på den måde kan der være kommet en overvægt af folk der ligner hinanden med hensyn uddannelsesnivea, holdninger og interesser. Af svarene på spørgsmålet om hvor ofte man deltog i møder i Norden, fremgår det da også tydeligt at mange af respondenterne faktisk forholdsvis ofte deltog i møder i Norden (figur 6). Dette resultat peger netop på at respon-

dentgruppen ikke kan anses for at udgøre en repræsentativ og vægtet gruppe af befolkningen i Norden. Der må således tages visse forbehold for validiteten af undersøgelsens resultater som dækkende situationsbeskrivelse af tilstanden i Norden.

På spørgsmålet om hvad man lagde i ordet "skandinavisk", var der også en meget stor mangfoldighed i svarene. Vi har ikke lavet et diagram over dette, men vil i stedet her blot citere nogle af de udsagn vi fik i besvarelsenerne: "Svensk, norske tal, og blanding af ordene", "En god blanding af de fleste sprog", "Alla nordiska språk!", "å "luke" ut de vanskelige ordene", "Alle de nordiske språk", "Et minste felles multiplum av de skandinaviske språk", "En blandning av svensk/norsk", "Existerar överhuvudtaget inte. (Eller, det att danskarna föröker säga siffrorna på ett "begripligt" sätt)", " En form for fællessprog", "Et blandning af de tre skandinaviske sprog med ekskludering af nogle sprog vendinger, som de danske tal og de svenske "mærkverdigheder" som skratte, grådte osv.", "tydligt språk, nära svenska".

Sprogforståelse og kommunikationsstrategier

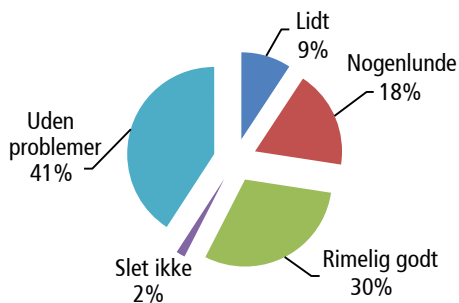
I de næste afsnit gøres der rede for respondenternes svar med hensyn til sprogforståelse og kommunikationsstrategier.

Hvor godt forstås de enkelte sprog i skrift og tale?

Figurerne 7-10 og 11-14 viser hvor godt respondenterne angiver at forstå de centralskandinaviske sprog. I overensstemmelse med andre undersøgelser (Maurud 1976, van Ommen et al. 2013, Delsing & Åkesson 2005, Christensen & Åkesson 2001, 2007) mener respondenterne at det centralskandinaviske sprog de forstår bedst, er norsk, og det de forstår dårligst, er dansk. Disse forskelle er særligt tydelige hvad angår talt sprog, mens forskellene er mindre når det drejer sig om skrift. Endvidere har vi tilføjet forståelsen af talt og skrevet engelsk, og ikke overraskende er det det sprog der bliver forstået bedst af alle.

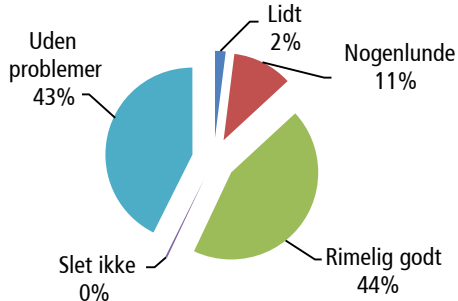
Taleforståelse af dansk, norsk, svensk og engelsk

Hvor godt forstår du talt dansk?

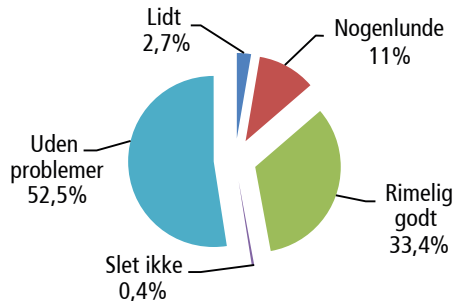
Figur 7

Hvor godt forstår du talt norsk?

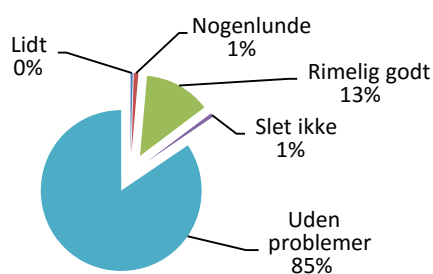
Figur 8

Hvor godt forstår du talt svensk?

Figur 9

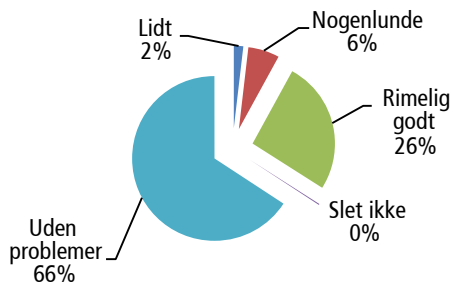
Hvor godt forstår du talt engelsk?

Figur 10

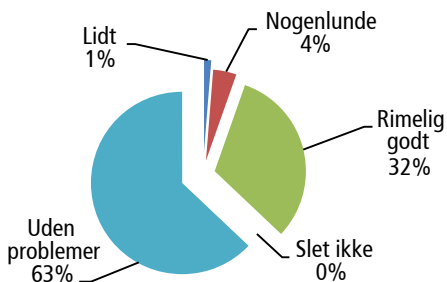
Læseforståelse af dansk, norsk, svensk og engelsk

Hvor godt forstår du skrevet dansk?

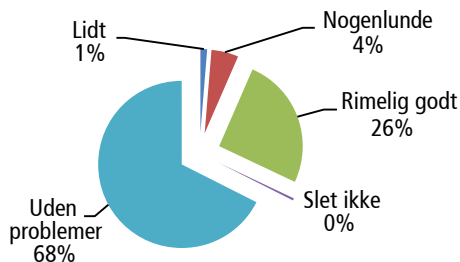
Figur 11

Hvor godt forstår du skrevet norsk?

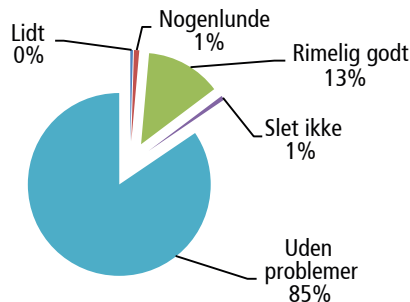
Figur 12

Hvor godt forstår du skrevet svensk?

Figur 13

Hvor godt forstår du skrevet engelsk?

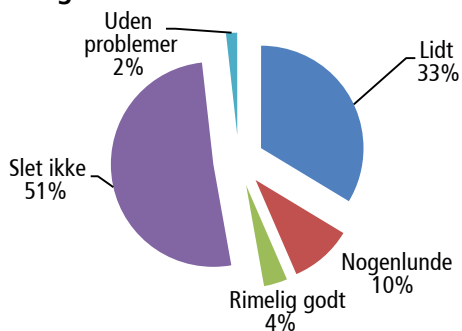
Figur 14

Vi spurgte også til hvor godt man mente at forstå andre sprog i Norden, nemlig færøsk, islandsk, finsk, grønlandsk og samisk. Ikke overraskende lå tallene for forståelse af både grønlandsk og samisk meget lavt. 95 % kunne slet ikke forstå samisk, og 4 % angav at de forstod lidt. 96 % angav at de slet ikke forstod grønlandsk, mens 3 % forstod lidt. 85 % kunne slet ikke forstå finsk, mens 8 % angav at de kunne finsk rimelig godt, mens 6 % forstod lidt. Der er ikke nogen nævneværdig forskel på lytte- og læseforståelse her.

Lidt bedre var tallene for færøsk, hvor cirka halvdelen oplyste at de slet ikke kunne forstå færøsk, og 33 % at de forstod lidt. Endnu bedre for islandsk, hvor kun 41 % angav at de slet ikke forstod, mens 44 % oplyste at de forstod lidt. Procentsatserne for personer som forstod uden problemer, rimelig godt eller nogenlunde var nogenlunde det samme for begge sprog, nemlig hhv. 2, 4 og 9-10 %.

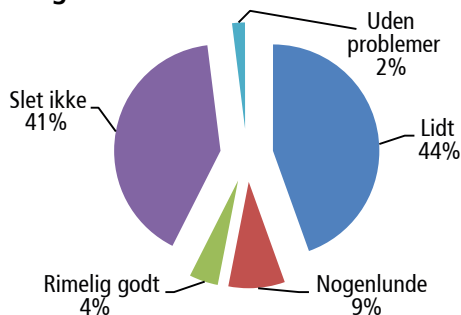
Taleforståelse af færøsk og islandsk

Hvor godt forstår du talt færøsk?

Figur 15

Hvor godt forstår du talt islandsk?

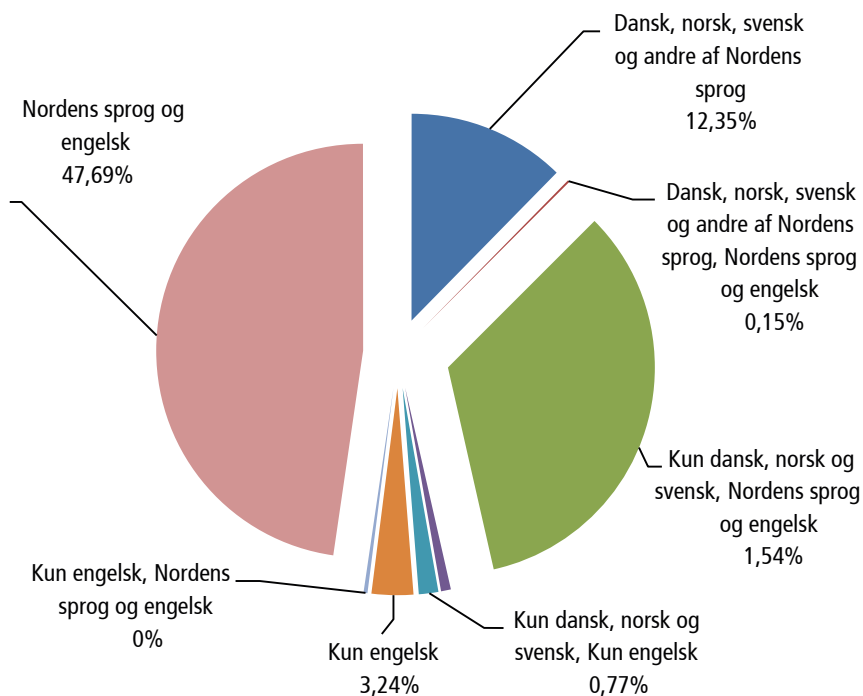
Figur 16

Sprogbrug til møder og i pauserne

I de næste spørgsmål spurgte vi til hvilke sprog der blev anvendt på møder i Norden, dels på selve møderne (det officielt udmeldte) (figur 17), dels i pauserne (figur 18). Bemærk at forskellen på mødesprog og pausesprog kun er ganske lille. Det er altså ikke sådan at der hurtigt slås over i engelsk i pauserne, snarere tværtimod.

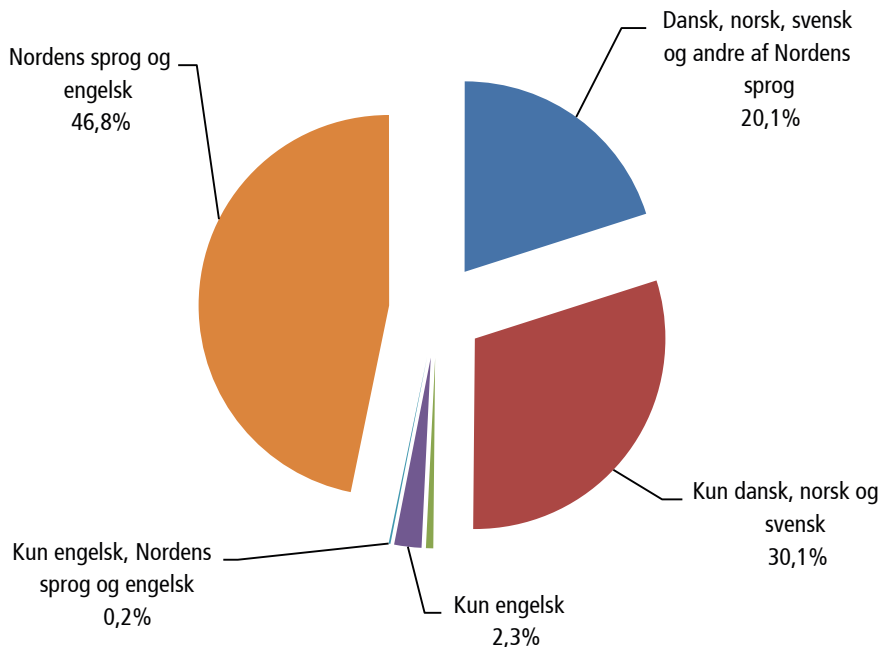
Sprogbrug til møder og i pauser

Hvilke sprog bliver der talt til møderne?

Figur 17

Hvilke sprog bliver der talt i pauserne?

Figur 18

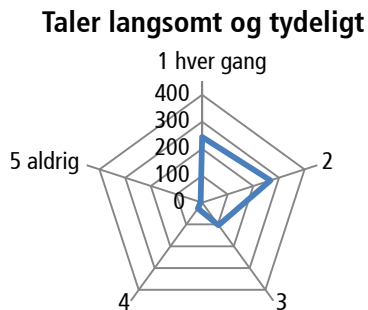
Samarbejdsstrategier

I de næste spørgsmål bad vi respondenterne om at angive hvilke strategier de anvendte når de følte at de havde svært ved at blive forstået. I figurene 19-32 vises tendenserne for sådanne strategier. Bemærk at mange vælger velafprøvede nabosprogsstrategier som at tale langsomt og tydeligt, tilpasse udtalen og skifte svære ord ud. Ikke mange angiver at de slår over i engelsk eller ligefrem opgiver samtalen.

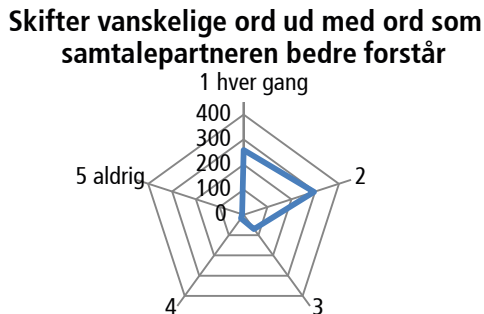
Respondenterne kunne graduere deres svar på følgende måde:

1. Altid
2. Ofte
3. Af og til
4. Sjældent
5. Aldrig

Diagrammerne skal læses på følgende måde: Jo længere linjerne går mod 1 og ud mod diagrammets periferi, jo større er tendensen til at vælge den givne strategi. Jo længere linjerne går mod 5, jo mindre er tendensen til at vælge den pågældende strategi. Jo mere jævnt linjerne fordeles sig omkring centrum, jo mindre tydeligt kan der aflæses en tendens.

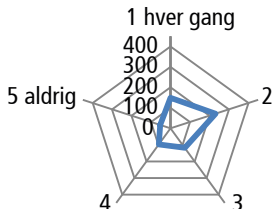

Figur 19

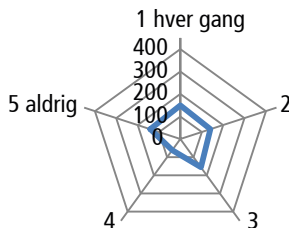
Figur 20

Tilpasser udtale og tonefald samtalepartners sprog

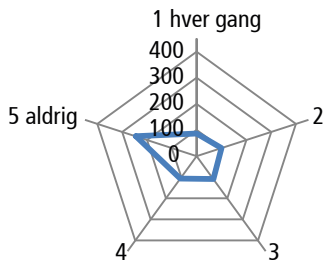
Figur 21

Taler skandinavisk

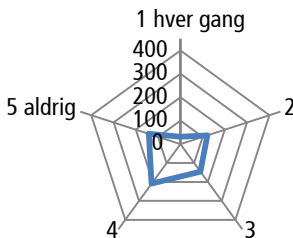
Figur 22

Skifter til et andet nordisk sprog

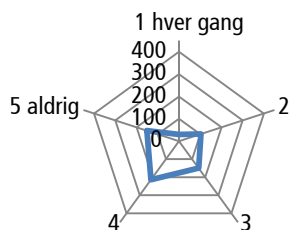
Figur 23

Skifter til samtalepartnerens sprog

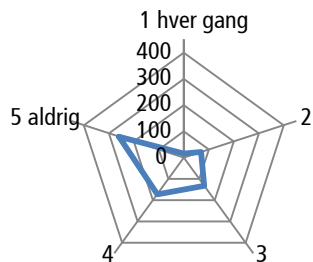
Figur 24

Skifter til engelsk

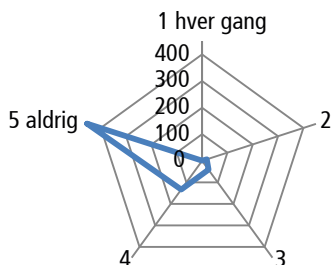
Figur 25

Bruger tegn

Figur 26

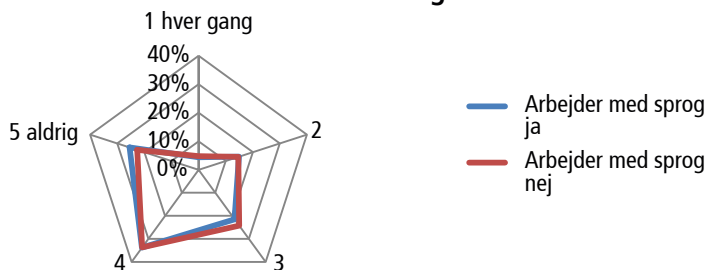
Opgiver samtalen

Figur 27

Det er en nærliggende tanke at det typisk kunne være folk der arbejder med sprog, der er mere tilbøjelige til at afprøve alternative strategier før de opgiver og går over til engelsk. Der ser imidlertid ikke ud til at være signifikant forskel på respondenter der arbejder med sprog, og dem der ikke arbejder med sprog.

Skifter til engelsk

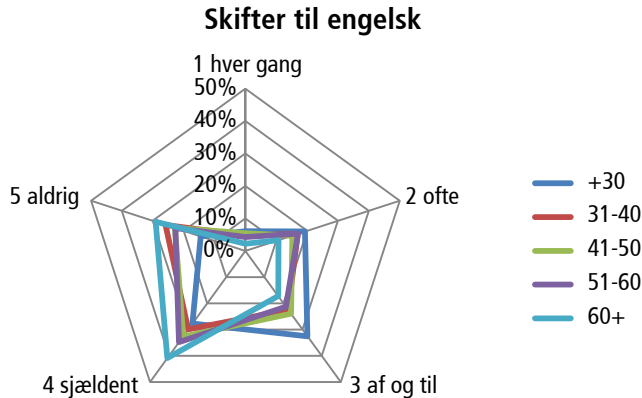

Figur 28

En anden nærliggende hypotese er at der er forskelle hen over generationerne,

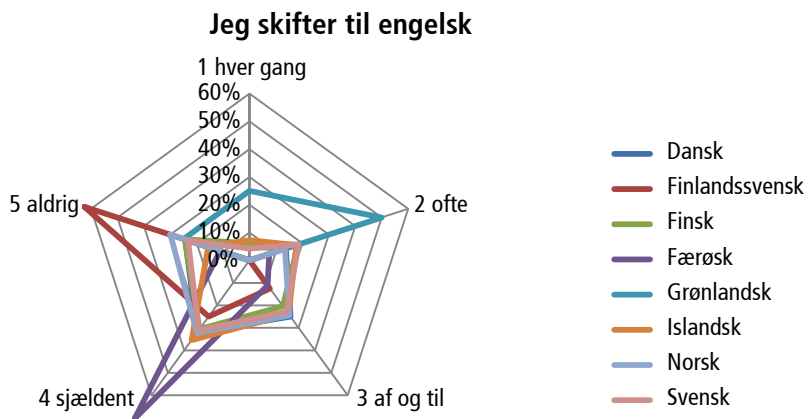

fx at yngre mødedeltagerne kunne blive fristet til at slå over i engelsk oftere end ældre. Heller ikke her har vi kunnet finde nogen signifikante forskelle. Dog kan man ane en svag tendens til mindre kategorisk at afvise brugen af engelsk hos den yngre generation.

Figur 29

Der er lidt mere forskel på strategier når man ser på hvilket modersmål deltagerne har. Her har vi kun taget dem der klart har tilkendegivet at de kun har et modersmål.

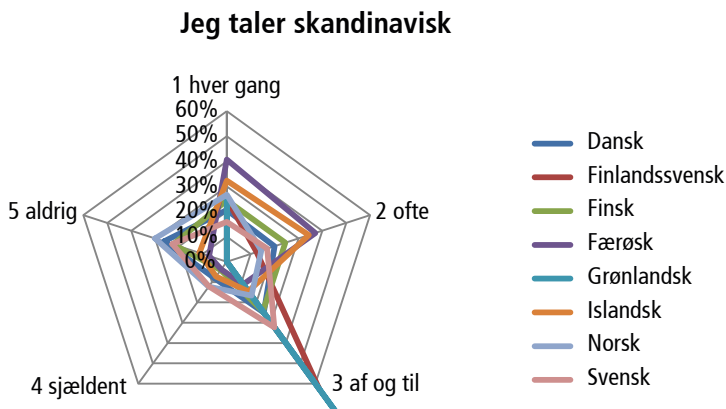

Figur 30

Diagrammet viser at der er tydelige forskelle på strategier når man har hhv. grønlandsk, færøsk og finlandssvensk som modersmål. Respondenterne der har grønlandsk som modersmål ser ud til oftere at skifte til engelsk end andre, mens en forholdsvis stor andel af færinger og finlandssvenskere angiver at de

sjældent eller aldrig skifter til engelsk. Man skal dog huske på at antallet af respondenter i disse grupper er meget lille.

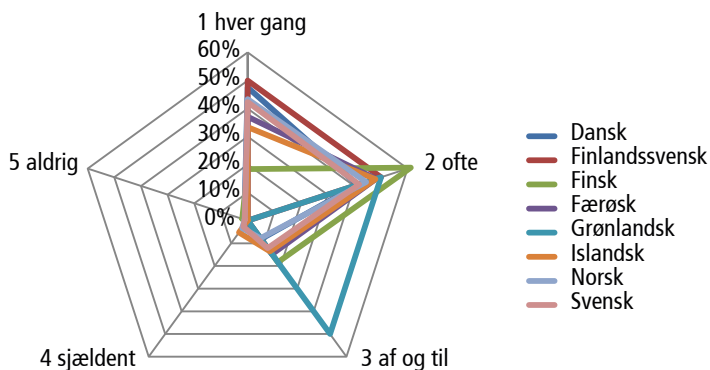
Det ser endvidere ud til at respondenter med grønlandsk og finlandssvensk som modersmål er mest tilbøjelige til af og til at tale skandinavisk. Ikke overraskende er det færinger og islændinge der hyppigst slår over i skandinavisk, mens danskere, nordmænd og svenskere er mere tilbøjelige til at tale deres eget sprog.

Figur 31

En mindre markant forskel ses når det gælder om at udskifte ord fra sit sprog til ord som man mener den anden bedre forstår. Her er det tydeligvis finner og grønlandere der ser ud til at være mest tilbageholdende med denne type strategi, mens finlandssvenskere og danskere er en smule mere ivrige for at tilpasse deres sprog til samtalepartneren.

Jeg skifter vanskelige ord med ord som min samtalepartner bedre forstår

Figur 32

Det er vanskeligt ud fra disse tal at sige noget om hvad årsagerne kan være til denne adfærd. Kan det forholde sig sådan at finlandssvenskere er mest opmærksomme på at det er vigtigt at tilpasse sig, fordi de lever i en tosproget hverdag? Kan det være at danskerne ved at de er notorisk vanskelige at forstå og derfor skifter ord ud? Er det den sprogpoltiske debat blandt finlandssvenskere og færingers der gør at de er mindre tilbøjelige til at slå over i engelsk? Og er det manglende kendskab til de øvrige skandinaviske sprog der gør at finner og grønlandere kun af og til slår over i skandinavisk?

Konklusion

Som nævnt i indledningen var denne undersøgelse egentlig tænkt som udgangspunkt for en debat ved Nordisk Sprogmøde 2015, men eftersom interessen viste sig at være overraskende stor (allerede efter tre uger havde vi 580 svar), besluttede vi at fremlægge resultaterne i denne form. Desuden var der forskellige af resultaterne der kom bag på os, og som vi derfor gerne vil fremhæve her. For eksempel var vi overraskede over at så mange der ikke har kommunikation og sprog som deres hovedbeskæftigelse (mere end 50 %), ville deltage. Vi var også overraskede over at 76 % tilkendegav for dansk og 86 % tilkendegav for norsk og svensk at de faktisk forstod disse sprog uden problemer eller rimelig godt; det tyder på en større sprogforståelse end almindeligvis antaget. Vi var desuden overraskede over at antallet af møder hvor der kun tales engelsk, er under 5 %, og ligeledes at der kun ved 5 % af møderne udelukkende tales engelsk i pauserne; også dette tyder på en langt større velvilje til at tale nordiske sprog i internordiske arbejdssammenhænge end man ellers kunne frygte.

Perspektiver

Den her afrapporterede spørgeskemaundersøgelse kom i stand som et forsøg. Undersøgelsens resultater bør derfor også tages med visse forbehold. Vi var simpelthen interesserede i at afprøve nye metoder til hvordan man overhovedet kan undersøge sprogforståelse og kommunikationsstrategier i nordiske sammenhænge.

Vi mener dog at det kan være nyttigt og interessant at udføre en ny undersøgelse med udgangspunkt i det vi har gjort. I en sådan undersøgelse vil det især være vigtigt at få følgende forhold bragt i orden:

- spørgeskemaet bør bearbejdes og finpudses
- der bør tilføjes spørgsmål om forståelsesstrategier

- der bør arbejdes med mere kontrollerede populationer, fx børn og unge, erhvervslivet, studerende m.fl.
- der bør suppleres med en kontroltest der viser om den selvvaluerede forståelse stemmer overens med den faktiske forståelse.

Desuden vil det være interessant at supplere med analyser af videooptagelse af faktiske interaktioner, fx af børn og unges videochat på Norden i skolen.

Hidtidige undersøgelser af nordisk sprogforståelse har ofte båret præg af at være udført under hvad Lund kalder eksamenslignende forhold (Lund 2015); ifølge Lund kan man antage at disse testforhold bidrager til at give et mere negativt indtryk af den internordiske sprogforståelse, end det man faktisk kan finde i sammenhænge hvor der er en ægte motivation for at forstå hinanden, som for eksempel ved møder og samarbejder på tværs af de nordiske grænser. Det er det vi har forsøgt at belyse i vores undersøgelse.

Der er dog også andre projekter der tager udgangspunkt i sprogbrug der er motiveret af faktisk interaktion. For nylig er der for eksempel kommet en norsk undersøgelse af hvordan svenskere der opholder sig og arbejder i Norge, forstår norsk (Andersen, 2016). Der er også kommet en undersøgelse af hvordan den norske tv-vært Skavlan bruger svenske ord i samtaler med svenske interviewpersoner; interessant nok viser brugen af de svenske ord sig blandt andet at have med relationskommunikation at gøre, snarere end ren information (Femtegjeld, 2016). Desuden er der i år blevet publiceret en undersøgelse af unges faktiske oplevelser med nordisk sprogforståelse; konklusionen gives i den opmuntrende titel "Man skal bare kaste sig ud i det" (Brink, 2016).

Samlet set vil disse undersøgelser efterhånden kunne bidrage til at give os et langt bedre og mere nuanceret indblik i hvordan vi forstår hinanden, og hvilke kommunikationsstrategier vi anvender, når vi omgås hinanden i Norden.

Summary

In this paper, the results from of survey of interlinguistic understanding in the Nordic countries are presented. The aim was to provide insights into how well people in the Nordic countries understand each other, and which strategies they resort to in order to let themselves be understood.

Sabine Kirchmeier er direktør for Dansk Sprognævn

Eva Skafte Jensen er seniorforsker og nordisk sekretær ved Dansk Sprognævn

Referencer

- Andersen, Mari Johanne Wikhaug, 2016: Unge svenskers møte med den norske talemålsvariasjonen. *Språk i Norden* 2016, 89-100.
- Brink, Eva Theilgaard, 2016: *Man skal bare kaste sig ud i det. En interviewundersøgelse af unge i Nordens nabosprogsforståelse i praksis*. <http://sprogkoordinationen.org/media/1337/man-skal-bare-kaste-sig-ud-i-det.pdf>
- Börestam Uhlmann, Ulla, 1994: *Skandinaver samtaler. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Univeristet 38.
- Christensen, Robert Zola & Katarina Lundin Åkesson, 2007: Kommunikationsstrategier i svensk-danska samtalrum – några inledande iakttagelser. *Språk i Norden* 2007, 93-103.
- Christensen, Robert Zola & Katarina Lundin Åkesson, 2001: *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen i år 2000: gymnasisisters läsförståelse*. Nordlund 22:1.
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. TemaNord. Nordiska Ministerrådet.
- Femtegjeld, Silje Marie, 2016: Kodeveksling som strategi i Skavlan. *Språk i Norden* 2016, 101-116.
- Lund, Jørn, 2015: Nordisk sprogforståelse i praksis. Hvor lykkes det, og hvor lykkes det ikke? *Sprog i Norden* 2015, 97-106.
- Maurud, Øivind, 1976: *Nabospråkförståelse i Skandinavien, en undersøgelse om gjensidig förståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Stockholm: Nordiska Rådet.
- van Ommen, Sandrien, Petra Hendriks, Dicky Gilbers, Vincent van Heuven & Charlotte Gooskens, 2013: Is diachronic lenition a factor in the asymmetry in intelligibility between Danish and Swedish? *Lingua* 137, 193-213.

Nøgleord: sprogforståelse, kommunikationsstrategier, praksis, nordiske sprog, grønlandsk, finsk.

Bibliografiske oplysninger

Kirchmeier, Sabine & Jensen, Eva Skafte, 2016: "*Nordisk sprogforståelse og kommunikationsstrategier*" I: Torbjørg Breivik (red.) *Sprog i Norden 2016*, s. 61-78.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

”Man blir tvers igjennom skandinavisk”: Nordkurs og nordisk språkforståelse

Úlfar Bragason

De nordiske språkkursene (Nordkurs) har 60 år bak seg. Tusener av nordiske språkstudenter – framtidige lærere og forskere – har hatt anledning til å delta i sommerkurs i dansk, finsk, finnlandssvensk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk og svensk språk og litteratur i disse årene. NMR finansierer selve undervisningen, det vil si undervisningshonorar, ekskursjoner, etc. Studentene får stipend fra undervisningsdepartementet i sitt hjemland til å dekke (belt eller delvis) kostnader for reise og opphold i forbindelse med deltakelsen. Universitetene som deltar står for kostnader angående lokaler til undervisning og undervisningsutstyr. Det er omtrent 240 studieplasser hvert år som blir delt mellom landene etter et kvotesystem. 32 av disse studieplassene er på et kurs i islandsk ved Islands universitet. Artikkelen handler om studentenes opplevelse av den internordiske innlærings situasjonen ved studiene i islandsk som man hadde som mål å få fatt i i en liten undersøkelse som man gjorde blant studentene på Nordkurs-Island i juni i 2015.

Språk har genom tiderna kommit och gått, och därför ser en del det som helt naturligt att språkträdet ansas på onödiga kvistar. Det finns en tendens att låta de svagare tungomålen dö, så att de livskraftiga och utvecklingsdugliga kan ta över. Vore det inte bra om alla rentav talade samma språk i vår globala värld? Ser man på språken som endast kommunikationsmedel kan liknande tankar verka någotsånär godtagbara, kanske även smått logiska. Ser man på språken som vävar av kunskap, identitet, historia och tankeverktyg framstår resonemangen som mycket ensidiga, rentav korkade.

Slik skrev Niclas Erlin i lederspaltene i den finnlandssvenske avisen *Västra Nyland*, den 2. august 2014 der han tar både opp hvor viktig språkkrøkt egentlig er, og hvor viktig det også er å se på språket ikke bare som kommunikasjonsmiddel, men som kulturbærer. Han slutter sitt resonnement med et velsk ordspråk: ”Ett folk utan språk är ett folk utan hjärta.”

Jeg skal her beskjeftige meg med Nordkurs-samarbeidet som heldigvis har overlevd nedskjæringer i budsjettet til Nordisk ministerråd og den trange tolkningen av *Deklarasjon om nordisk språkpolitikk* som man brukte i evalueringen av enhetene på språkområdet under Nordisk Ministerråd i 2012.

De nordiske språkkursene har 60 år bak seg. Tusener av nordiske språkstudenter – framtidige lærere og forskere – har hatt anledning til å delta i sommerkurs i dansk, finsk, finlandssvensk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk og svensk språk og litteratur i disse årene. Nordkurs-samarbeidet som har vokst av denne rot, har økt forståelsen både for de skandinaviske grannespråkene og for finsk, færøysk, grønlandsk og islandsk, og gitt utallige lærere med kompetanse til å arbeide blant barn og unge med forståelsen for det nordiske språkfellesskapet.

Nordkurs-samarbeidet har alltid beskjeftiget seg med forståelse av og undervisning i alle samfunnsbærende språk i Norden. Selv om man legger vekt på de skandinaviske språkene som lingua franca i Norden, behøver ikke det å bety at man utelukker andre aspekter. Hvis man utelukkende legger vekt på forståelsen av dansk, norsk og svensk i språksamarbeidet, kan man ikke lenger snakke om det som NORDISK. Man kan heller ikke tale om Norden som "en foregangsregion når det gjelder språksaker".

Nordkurs-samarbeidet er nå mellom nordisk-instituttene ved 14 sentrale nordiske universiteter: Oslo, Bergen, Trondheim, Tromsø, Stockholm, Uppsala, Göteborg, København, Aarhus, Odense, Helsingfors, Reykjavík, Torshavn, Nuuk. Det finske kontoret for internasjonalisering og mobilitet i studier, CIMO, inngår også i samarbeidet.

Hvert år organiseres flere sommerkurs for nordisk-studenter i Nordens språk, litteratur og samfunnsforhold. Kursene har mellom 2,5 og 4 ukers varighet, og leder fram til en skriftlig eksamen som gir 10 studiepoeng. Kursene er ment for alle som studerer nordisk i Norden, også de som studerer ved andre universiteter enn de som inngår i nettverket. Det blir vanligvis arrangert ti kurs hvert år. Dessuten kan nordiske studenter delta i CIMOs internasjonale kurs i finsk. Mer enn halvparten av kursene er bilaterale, mens andre er åpne for studenter fra hele Norden. Det er omtrent 240 studieplasser hvert år som blir delt mellom landene etter et kvotesystem.

NMR finansierer selve undervisningen, det vil si undervisningshonorar, ekskursjoner, etc. Studentene får stipend fra undervisningsdepartementet i sitt hjemland til å dekke (helt eller delvis) kostnader for reise og opphold i forbindelse med deltakelsen (dog ikke fra Island). Universitetene som deltar, står for kostnader angående lokaler til undervisning og undervisningsutstyr.

Målgruppen for Nordkurs er universitetsstudenter. Gjennom at man når

dem i studietiden, i den perioden de former sin profesjonelle identitet, vil det som har med bevissthet og opplevelse å gjøre, komme naturlig, uten at man behøver å agitere eller demonstrativt belære dem. I alle kursene inngår ekskursjoner i kursprogrammet, slik at man kommer seg rundt og får opplevelser. Studentene har alment vært tilfredse med kursene og synes at de er stimulerende og krevende. En del av dem har vært på flere enn et kurs i sin studietid.

Det er blitt arrangert kurs for nordboere på Island fra 1950-tallet. I mer enn 20 år har disse kursene vært holdt hvert år. Det er 32 plasser på kurset, (8 danske, 7 finske, 8 norske, 7 svenske, 2 færøyske). Dette er et 4 ukers kurs. Det blir undervist i 70 timer, 60 timer undervisning i språk og 10 timer i historie og kultur. Man drar også på ekskursjoner til historiske og naturseverdige steder og besøker museer. Den språklige delen består av grammatikk, tekstlesing og praktiske øvelser. I kulturdelen blir hovedvekten lagt på forelesninger om islandsk litteratur og historie, men også natur og samfunnsliv blir behandlet. Før ble det undervist 42 timer i språk og 24 timer i islandsk litteratur i oversettelse. Denne litteraturdelen var svært problematisk, både på grunn av at det ikke fantes nok oversettelser av islandsk litteratur til de nordiske språkene, og fordi ikke alle studentene var forberedt på å diskutere litteratur på skandinavisk. Svensker fordi de ikke hadde lært seg litteraturteori og finner fordi de ikke kunne lese bøkene i oversettelse på sitt eget språk. Dessuten oppfattet studentene ikke at litteraturundervisningen var en del av helheten – kanskje fordi det var andre lærere som underviste i språk enn i litteratur. Strukturen på kurset ble derfor forandret – man tok bort litteraturundervisningen og prøvde å gjøre kulturundervisningen til en mer integrert del av helheten, slik at studentene får inntrykk av at språket er bare en del av en større kultursammenheng. De hadde kommet til Island ikke bare for å lære seg språkstrukturer, men for å lære om den islandske kulturen og utvikle sin egen kulturforståelse. Dette gjelder da de tre kulturelle dimensjonene: 1) kunnskap, 2) følelser og holdninger og 3) regler for oppførsel og konvensjoner. Prøven består av to deler, på den ene siden er det språkoppgaver underveis i kurset og en språktest til slutt. På den andre siden er det et kort essay på et av de skandinaviske språkene om de kulturelle inntrykkene oppholdet på Island har ført med seg for studentene. Når studentene oppholder seg i mållandet har de i prinsippet optimale muligheter for å integrere viten, følelser og adferd i en og samme tilegnelsesprosess. Likevel oppfatter studentene iblant forelesningene om historie og kultur som påklistret. Det er et sikkert tegn på at vi ennå ikke har integrert kulturstudiene bra nok i språkundervisningen i Nordkurs-Island.

En bonus for studentene på Nordkurs-Island er at de lærer islandsk språk og kulturforhold i en gruppe på 32 studenter fra alle de nordiske landene.

Undervisningen er på islandsk og skandinavisk. Kurset bygger derfor på interkulturell kommunikasjon og skulle kunne øke studentenes internordiske språkforståelse. Det er studentenes opplevelse av denne internordiske innlærings situasjonen jeg hadde som mål å se nærmere på en liten undersøkelse som jeg gjorde blant studentene på Nordkurs i juni i 2015.

Vi har selvsagt tidligere spurt studenter om den nordiske nytten av å delta i Nordkurs på Island. "Man blir tvers igjennom skandinavisk", svarte en av studentene for noen år siden. Her er noen eksempler på andre svar fra tidligere:

- "Det var mycket givande att få träffa människor från hela Norden, att öva umgås inte bara på svenska, utan också på norska och danska." (2010)
- "Samarbetet med studenter från alla nordiska länder var utmanande och interessant. Jag tycker att sådana tillfälle spelar en stor roll i främjandet av förståendet av de övriga nordiska språken." (2010)
- "Det var virkelig et internordisk kursus, hvilket var herligt." (2011)
- "Det var fint att lära sig isländska tillsammans med studenter från nordiska länder. Det ble en slags gemenskaps känsla då alla kunde snacka sitt modersmål och förstå varandra." (2012)
- "Både det islandske sprog, men også de andre nordiske sprog blev trænet. Også min viden om andre nordiske lande og deres kultur og identitet er blevet udvidet!" (2014)

Det var som sagt 32 studenter i alt på Nordkurs-Island i 2015: 1 kom fra Færøyene; 9 fra Norge, men av dem var to utvekslingsstudenter fra Belgia og Tyskland, og en var en danske som bor i Norge; 7 kom fra Sverige, men en av dem var utvekslingsstudent fra Russland; 7 kom fra Finland, en av dem ålending, og 8 fra Danmark, men en av dem bor i Norge. Det var 9 menn og 23 kvinner. Det var stor aldersforskjell mellom studentene, de yngste var 21 år gamle og den eldste 58. De fleste var likevel i aldersgruppen 20–30. Dette var langt fra en homogen studentgruppe.

Før Nordkurs begynte i år hadde studentene selv tatt initiativ til å lage en Facebookside og introdusere seg selv. De kommuniserte for det meste på skandinavisk på Facebook, selv om noen brukte engelsk. Det viste seg at en del kjente hverandre fra før, bl.a. fordi de hadde deltatt i andre Nordkurs. Det viste seg også at de var svært positive til å dra til Island. En sa f.eks. på Facebook: "Góðan daginn! Jeg glæder mig virkelig til at møde jer allesammen og drage på eventyr til Island." Det var mitt og de andre lærernes inntrykk at denne positive atmosfæren holdt seg i gruppen helt til slutt.

I begynnelsen av kurset ble studentene fortalt at vi i løpet av kurset ville

gjøre en undersøkelse av deres inntrykk og opplevelse av å delta i Nordkurs. I løpet av den første uken av kurset ble det for første gang holdt folkemøte etter svensk forbilde ved Nordens hus i Reykjavik. Foreningen Norden deltok i arrangementet, bl.a. med diskusjon om emnet ”Den nordiske sprogforståelse – betyder det noget?” Jeg ble bedt om å delta i diskusjonen sammen med en dansklektor og en norsklektor ved Islands universitet. Vi anbefalte studentene å dra til dette diskusjonsmøte, og mange av dem kom. Diskusjonen ble ellers mye farget av at man legger ned norskundervisningen ved Islands universitet, finskundervisningen var allerede nedlagt for noen år siden og svenskundervisningen står for tur. Dessverre er det også mangel på studenter som vil lære seg dansk ved Islands universitet, men dansk er et obligatorisk fag i islandske skoler slik at undervisning på universitetsnivå blir neppe nedlagt enn så lenge. Denne innskrenkningen i undervisningstilbudet i Nordens språk på universitetsnivå har selvsagt for lenge siden vakt bekymringer, og Samarbeidnemnda for nordenundervisning i utlandet advarte allerede på 1990-tallet mot denne tendensen og prøvde å få Nordisk Ministerråd, Nordisk råd og universitets- og instituttledere i Norden til å forstå hvilke konsekvenser dette ville ha for nordisk språkforståelse i lengden, uten noe resultat. Nemnda fikk også laget en utredning: *Undervisning i Nordens språk och litteratur vid universitet och högskolor i Norden* (TemaNord 2003:507). Det hjalp heller ikke. I steden skar NMR og EK-U ned all støtte til Samarbeidnemnda for nordenundervisning i utlandet til tross for masseprotest fra alle verdensdeler. Diskusjonen ved folkemøtet om internordisk språkforståelse og tilbud av undervisning i Nordens språk på universitetsnivå har sikkert fått Nordkurs-studentene som deltok, til å reflektere videre på språksituasjonen i Norden.

Undersøkelsen som jeg gjorde blant studentene var både i form av et spørreskjema om nordisk språkforståelse og kommunikasjonsstrategier som alle de 32 studentene skulle svare på, og i form av intervjuer med syv studenter som ble valgt mer eller mindre på måfå, likevel slik at de representerte de fire landene i Norden (andre enn Island), selvstyreområdene på Færøyene og Åland og de ikke-nordiske studentene som deltok. Med et sideblikk til Lars-Olof Delsings og Katarina Lundin Åkessons forskingsrapport om ungdommens forståelse av dansk, svensk og norsk: *Håller språket ihop Norden?* (TemaNord 2005:573) – ville jeg få fram a) studentenes kjennskap og innstilling til forholdet mellom det nordiske språket som de primært beskjeftiger seg med, og de omkringliggende språkmiljøene, og til det nordiske kulturelle fellesskapet, b) deres opplevelser av denne forbindelsen, bl.a. ved besøk i disse landene, c) den praktiske språkforståelsen gjennom undervisning så vel som i dagliglivet under et (relativt) langvarig opphold, d) kunnskap av mer spesifikk/analytisk

karakter om målspråket, og e) etablering av et personlig, nordisk nettverk gjennom varige vennskap med deltakere fra andre nordiske land.

Man må ta forbehold når det gjelder resultatene av denne lille undersøkelsen: for det første kan man forvente et ganske positivt resultat hos studenter som fra før er positive til interkulturell kommunikasjon, og for det andre at dette er et svært lite utvalg studenter.

Når man tar Delsings og Åkessons resultater i betraktning, var det underlig at den ene færøyingen som deltok i kurset, var den eneste studenten som fra begynnelsen insisterte på å bruke engelsk som annet språk – andre sa at de bare brukte engelsk når den internordiske språkforståelsen haltet. Selv hadde færøyingen lært seg dansk og mente at han ofte var i Danmark. Men sikkert har det hatt sin innvirking at han hadde studert i Scotland og der studerte han økonomi, ikke filologi. De fleste andre studenter hadde studert språkfag, lingvistikk eller media og kommunikasjon. Ellers var det i samsvar med Delsings og Åkessons resultat at alle andre hadde mest problemer med å forstå danskene, ikke minst dansk uttale. Danskene hadde derimot mest vanskelig med å forstå svensk. Studentene hadde mange erfaringer med å ha vært i andre nordiske land enn sitt hjemland og ha kontakter der. De framholdt at de mest kommuniserte seg imellom på skandinavisk utenfor universitetet – selv om de iblant gikk over til engelsk. De sa også at de helst brukte engelsk til å kommunisere med islendinger. Iblant prøvde de å snakke islandsk og var positivt overrasket over at islendinger gjerne snakket med dem på islandsk selv om det ikke gikk så lett. En forklaring på at studentene faktisk prøver å bruke språket selv om de ikke kjenner det godt, er at de får i oppgave å kommunisere med islendinger – dvs. bruke undervisningsmaterialet *Íslenskuborpið* (islenskuthorpid.is/) som skal gjøre det lettere for studenter å få mulighet til å snakke islandsk som annet språk, bl.a. ved å gjøre islendinger vennlig innstilte til å bruke islandsk når de snakker med utlendinger.

Når det gjaldt intervjuene, var resultatet liknende. Studentene var også svært positive til å ha deltatt i Nordkurs. De fleste var kjent med språksituasjon i Norden fra før og syntes den interspråklige kommunikasjonen hadde gått fint. Deres strategi når de ikke ble forstått, var å gå over til engelsk. Det gjorde de også overfor islendinger. Ellers syntes de bøyningssystemet i islandsk var vanskelig. Men dette behøver ikke å ha vært deres erfaring. Det er en av mytene om islandsk – det sier islendinger også, og de prøver å få utlendinger til å si det samme! Studentene likte seg også på Island. En av studentene sa: "Island kjennes som mitt hjem."

Som nevnt før, skulle studentene levere inn et essay. Blant emnene de kunne velge å reflektere over, var deres erfaring med internordisk språkforstå-

else. Det var interessant å se hvor positiv erfaringen deres i bunn og grunn var. Jeg velger å referere to av dem. En danske som har bodd i Norge og har jobbet for Foreningen Norden sier:

At være på Nordkurs er ikke bare et studie i det islandske tungemål, men også et intensivt kurs i internordisk nabosprogforståelse. Etter en måneds tid, har man ikke blot fået en grundig indføring i islandsk, men også i dansk, norsk og svensk. Det viser sig hurtigt, at der skal meget lidt til førend man er på et niveau, som overgår ens engelskkundskaber. Man bør derfor satse på skandinavisk frem for engelsk som lingua franca i Norden.

En finne som har studert svensk, men ellers hatt få muligheter til internordisk kommunikasjon sa: "Internordisk språkförståelse fungerar på denna kurs som det borde fungera. ... Jag trodde att jag kom till Island för att lära mig bara isländska. Det har jag också gjort, men samtidigt har jag lärt mig förstå de skandinaviska språken bättre." När man ser karakterene som studentene fikk for sine islandskstudier, så kan man gi disse studentene rett – de lærte seg en hel del islandsk.

De andre studentene hadde også den samme positive erfaringen som de to ovenfor nevnte fra den interkulturelle kommunikasjon og internordiske språkforståelse på Nordkurs-Island i 2015. I evaluering av kurset sa en av studentene: "Der kan ikke herske tvivl om, at kursister på Nordkurs ikke bare kommer hjem med 10 ECTS i islandsk sprog, men også med meget bedre kundskaber i skandinavisk." (2015) og en annen sa:

Vi blir således inte bara svenskar, danskar, norrmän, islänningar, finländare och färingar – vi blir nordbor. Och det är något jag anser att vi bör vårda. Speciellt efter denna kurs, då jag själv fått erfara det magiska med detta. Därmed är det också så viktigt att vi fortsätter att arbeta för, och politiskt satsa på att öka den nordiska språkförståelsen mellan länderna. (2015)

Etter kurset skrev en av studentene om sin post Nordkurs-depresjon på Facebook.

Så skulle jag bäst beskriva det tillstånd jag befinner mig i just nu. Plötsligt lever jag utanför den bubbla av makalöst vettiga och trevliga, nordiska lingvister som jag tillbringat senaste månaden i, och det känns tomt. När

jag satt ensam på flygbussen från Keflavík den där blåsregniga måndagen i juni, ifrågasatte jag mig själv och mitt val att överhuvudtaget åka till Island. När jag satt på samma flygbuss tillbaka hem i natt kände jag istället en stark ovilja att någonsin åka därifrån. Tänk vad mycket som kan hända på fyra veckor ändå. Jag vill verkligen tacka er alla för en fulländad internordisk upplevelse. ... Puss och kram – som fan.

Jeg kunne la disse studentene ha det siste ordet. Jeg er helt enig med dem i at vi burde satse på å bruke nordens språk i vår kommunikasjon i Norden. Om det blir mulig i framtiden, må vi øke undervisningen i ALLE Nordens språk, ikke bare de skandinaviske, og på forskjellige nivå. Vi må også jobbe med de holdninger folk har til disse språkene. Det er ikke å vente at alle er så positive til å bruke Nordens språk i kommunikasjonen seg imellom og er så innstilt på nordisk språkforståelse som disse Nordkurs-studentene. Vi må også finne nye metoder til å gjøre det generelt lettere for nordboere å lære seg hverandres språk. Det hjelper ikke stort å sende 240 studenter til Nordkurs hvert år – selv om det hjelper en del. Særlig når studentene deler denne positive erfaringen med andre i sitt arbeid framover og i livet forøvrig.

Her kommer jeg til et *post scriptum*. Vi har i omkring 15 år arbeidet med å lage kurs i islandsk som andrespråk på nettet. Fra begynnelsen var disse kursene ikke tenkt som rene språkkurs, men som kurs i kulturelle og språklig kommunikasjon. Det første kurset i *Icelandic Online* (icelandiconline.is) ble ferdig i 2004. Vi har laget i alt 6 kurs. Nå holder vi på med den andre generasjonen av disse kursene. I de 10 årene som kursene har vært åpne, har vi hatt 150.000 registrerte brukere, 50.000 av dem er aktive nå. Vi har ikke fått lov til å bruke *Icelandic Online* som innføringskurs for Nordkurs-Island, men vi bruker det både som innføring til våre internasjonale sommerkurs i islandsk og til islandsk som andrespråk ved Islands universitet. Dette har vist seg å være et veldig godt undervisningsmateriale; studentene har lært seg svært mye ved selvstudier og resultatene er fine. Det er klart at ingenting kommer i stedet for undervisning av en ypperlig lærer i det miljøet der språket blir brukt som dagligspråk. Men internettkurs i alle nordiske språk ville gjøre språkstudiene lettere for de fleste. Derfor bør man satse på å produsere slike kurs – ikke bare i islandsk. Det har nå færøyinger forstått og de holder på å lage *Faroese Online*. Det har finlands-svensker også forstått og skal nå begynne med å lage *Finland Swedish Online*. Og dette burde alle i Norden forstå. NMR bør ta et standpunkt i denne saken (som Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet allerede har gjort) og satse penger på kurs i Nordens språk på internett. Slik satsning ville være til stor nytte for folk flest i Norden, både dem som

er født her og innvandrere, men også for de mange utenfor Norden som vil lære seg Nordens språk, og øke sin reelle ferdighet i disse språkene. Det ville være av stor betydning for å fremme nordisk språkforståelse.

Summary

Summer courses in Scandinavian languages for Nordic students at universities in the Scandinavian countries have been offered for sixty years, since the 1950s. For about fifty years the courses have received funding from the Nordic Council of Ministers. Every year about 240 students have the opportunity to attend summer courses in Danish, Faroese, Finnish, Greenlandic, Icelandic, Norwegian and Swedish. The article discusses a survey of the experience of 32 students on a Nordkurs course at the University of Iceland in June 2015, and their views of the value of such courses for their knowledge of Scandinavian languages, and their understanding of Nordic languages other than their own.

Úlfar Bragason er professor ved Árni Magnússon-instituttet i islandske studier i Reykjavík.

Emneord: Nordkurs, undervisning i Nordens språk, nordisk nytte

Bibliografiske oplysninger

Bragason, Úlfar, 2016: ””*Man blir tvers igjennom skandinavisk*”: Nordkurs og nordisk språkforståelse” I: Torbjørg Breivik (red.) *Sprog i Norden 2016*, s. 79-88.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Unge svenskers møte med den norske talemålsvariasjonen

Mari Johanne Wikhaug Andersen

I denne artikkelen presenteres et masterprosjekt som ble gjennomført i 2013 og 2014 ved Universitetet i Oslo. Målet med prosjektet var å undersøke unge svenske arbeidsmigranternes forståelse av og holdninger til ulike norske dialekter. Undersøkelsen, som ble utformet for å måle lytteforståelsen, var i stor grad basert på metoden som ble brukt i INS-prosjektet¹ rundt år 2000. I denne artikkelen vektlegges målt og selvrapportert lytteforståelse, samt sammenlikning med resultatene i INS-prosjektet. Resultatene av undersøkelsen bekrefter en tendens vi ser i tidligere forskning på temaet, nemlig at økt eksponering for nabospråk henger sammen med økt forståelse. Andre punkter som tas opp i artikkelen, er betydningen av fremtidsplaner og språkholdninger for lytteforståelse.

Innledning

Hvordan går det med de unge, svenske arbeidsmigranternes i møtet med den norske talemålsvariasjonen? De store undersøkelsene av nabospråksforståelse fra 1970- og 2000-tallet viste at svenskene ikke er det skandinaviske folket som er best til å forstå sine naboer, men de er heller ikke dårligst (Maurud 1976; Delsing & Åkesson 2005). Grunnene til dette kan være mange, men vi vet at det leses lite norsk i svensk skole, og det er en kjensgjerning at mediestrømmen i stor grad har gått fra Sverige til Norge, ikke motsatt vei. Det er likevel mye i språkene, kulturen og historien som taler for at svenskene bør forstå en del norsk. Samtidig er det en del som taler imot – blant annet lite eksponering for norsk og en utbredt forestilling om at andre dialekter enn sentraløstlandsk er vanskelige å forstå (Delsing & Åkesson 2005; Tolgensbakk 2014, s. 60). I masterprosjektet² mitt undersøkte jeg unge, svenske arbeidsmigranternes forståelse av ulike norske bydialekter, samt holdningene de har til disse dialektene. I denne artikkelen vil den delen av undersøkelsen som dreide seg om språkforståelse, både selvrapportert og målt, vektlegges.

1 INS: Internordisk språkforståelse i en tid med økad internationalisering (Delsing & Åkesson 2005).

2 «Nynorsk är svårt att förstå. Jag tycker mer om gammelnorsk.» Svensker i Oslo og den norske talemålsvariasjonen. (Andersen, 2014).

Utforming av undersøkelsen

Undersøkelsen, som ble laget som en del av masterprosjektet, besto av tre hoveddeler. Den første delen var en såkalt masketest der målet var å undersøke hvordan de unge svenskene reagerte på ulike norske dialekter ved å spille av korte lydseksemplere. Den andre delen var et spørreskjema som dreide seg om selvrapporterte holdninger. I den tredje delen ble informantenes lytteforståelse av de ulike norske dialektene testet. Talemålene som ble inkludert i undersøkelsen, var stort sett bydialekter, da man kan tenke seg at det er slike talemål de unge svenske arbeidsmigrantene som regel møter i sin hverdag i Oslo-området. De seks ulike dialektene som ble inkludert, var Tromsø, Trondheim, Bergen, Kristiansand, Oslo vest og Våler i Østfold. Det var de samme dialektene (og de samme talerne) som ble brukt i begge lyttedelene av undersøkelsen. Dataene som ble samlet inn i masterprosjektet, ble i hovedsak behandlet kvantitativt.

Informantgruppen

Feltarbeidet ble gjennomført i desember 2013 og januar 2014 i Oslo. Informantgruppen besto av unge svensker bosatt i Oslo-området, og deltakerne ble stort sett rekruttert fra en Facebook-gruppe ved navn *Svenskar i Oslo*. Alder og utdanningsnivå var to av de viktigste utvalgskriteriene da jeg søkte etter deltakere, da det var et mål å kunne sammenlikne resultatene i undersøkelsen med resultatene i nabospråksundersøkelsen fra 2005 (INS-prosjektet), der informantene blant annet var elever i videregående skole. Informantene burde altså ha lite eller ingen utdanning ut over videregående skole, og de burde helst være mellom 18 og 25 år gamle. Videre var kort botid et viktig krav, siden jeg var mest interessert i å undersøke hvordan unge svensker med lite erfaring med norsk språk opplevde møtet med den norske talemålsvariasjonen. Kortere botid i landet innebærer som regel mindre erfaring med språket. Til slutt besto informantgruppen av 36 unge, svenske migranter, som var 20–25 år gamle. Rundt 30 % av informantene hadde enten påbegynt eller fullført høyere utdanning, og resten av informantene hadde ingen utdanning ut over videregående skole. Over 70 % av informantene oppga at de hadde bodd i Norge kortere enn to år, mens nesten alle (over 90 %) hadde bodd i Norge kortere enn fire år. Nesten ingen av informantene hadde lest norsk på skolen, og svært få hadde vært mye eksponert for det norske språket før de flyttet til Norge.

INS-prosjektets rolle

Akkurat som i INS-prosjektet var det informantenes reseptive kompetanse som sto i fokus i denne undersøkelsen. I INS ble informantene testet i både lytte-

og leseforståelse, mens det i dette masterprosjektet kun ble inkludert deltester som undersøkte informantenes lytteforståelse. Totalt ble det brukt åtte deltester i lytteforståelsesdelen av undersøkelsen. Seks av deltestene var produsert i forbindelse med masterprosjektet, mens de to siste var lånt fra INS. De seks nyproduserte deltestene ble utformet etter INS-malen slik at resultatene skulle være forholdsvis enkle å sammenlikne. Den ene deltesten som ble lånt fra INS-prosjektet, var en kort nyhetsopplesning på bokmål (altså en planlagt, opplest tekst), og den andre var et videoklipp av en samtale mellom programleder og deltaker i den norske utgaven av spørreprogrammet *Vil du bli millionær?*. Samtalen skjer på sentraløstlandsk.

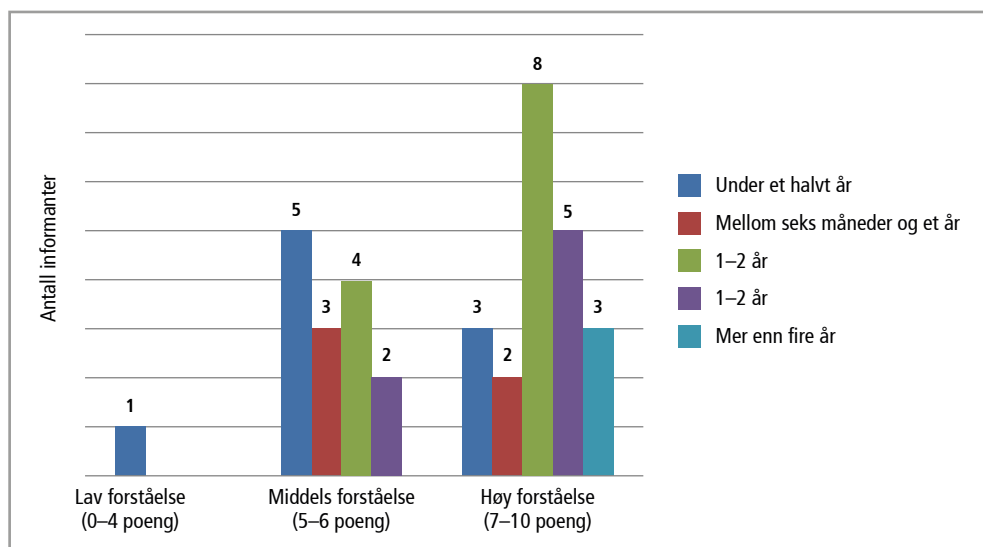
Spørreskjemaet: Opplevd lytteforståelse

I spørreskjemaet der informantene ble bedt om å oppgi enkelte personopplysninger, ble det også stilt spørsmål om hvordan de selv oppfattet sin forståelse av muntlig norsk. Det ble skilt mellom «dialekten som talas i Oslo-området» og «dialekter som avviker från den som talas i Oslo-området», og informantene skulle ta stilling til om de syntes disse var «lätta» eller «svåra att förstå». Svarene skulle gis på en fempunktsskala, der det var mulighet til å svare nøytralt («varken lätt eller svår»). Informantene kunne også presisere hvilke dialekter de syntes var spesielt enkle eller vanskelige å forstå, og disse spørsmålene ble besvart med alt fra by- og stedsnavn til himmelretninger.

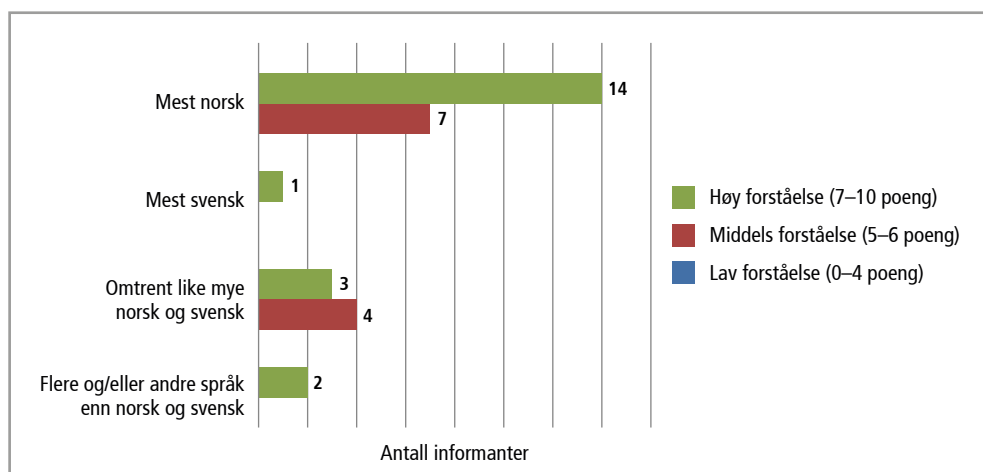
Hvor viktig er eksponering?

I spørreskjemaet ble det stilt spørsmål om hvor lenge informantene hadde bodd i Norge, og hvilket språk som ble mest brukt på arbeidsplassen deres. Det viser seg at det er en klar sammenheng mellom botid og lytteforståelse, altså korrelerer lengre botid med høyere score i lytteforståelsestesten, jf. figur 1.

Videre kommer det også fram at de informantene som eksponeres mest for norsk på arbeidsplassen, oppnår høyere resultater på lytteforståelsestesten (jf. figur 2). Slike resultater peker i retning av at økt eksponering for et språk eller en dialekt vil bidra til økt forståelse. Samme tendens har man funnet i flere tidligere undersøkelser, blant hos Donald L. Rubin (1992), Beate Hogsnes Søgård (2008), Gabriela Panevska-Ilik (2013) og Michalina Strzyz (2013).

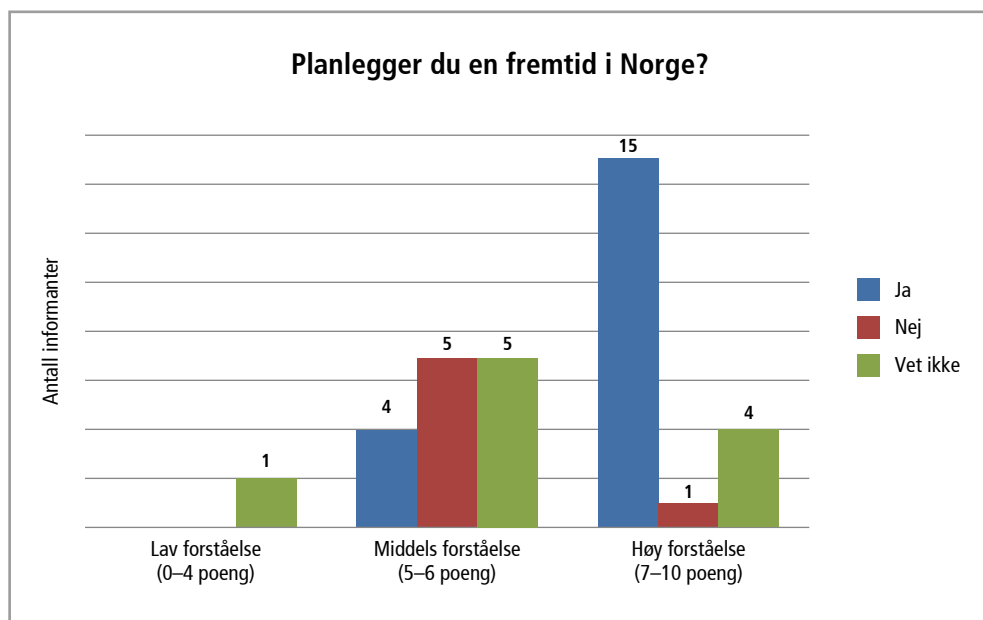
Figur 1: Botid og lytteforståelse

Figur 2: Lytteforståelse og språk på arbeidsplassen

Betydningen av fremtidsplaner

Informantene ble også spurt om de planlegger en fremtid i Norge, med presiseringen «(med jobb, familj, osv.)». Hele 19 informanter svarte *ja* på dette spørsmålet. Av disse 19 oppnådde 15 en høy gjennomsnittsscore i lytteforståelsestesten (det vil si minst 7 av 10 mulige poeng), som illustrert i figur 3.

Figur 3: Fremtidsplaner og lytteforståelse

Unn Røynealand (2005) har undersøkt hva som påvirker språklig praksis hos bygdeungdom, og hun fant blant annet at ungdommene som planla å forlate bygda etter fullført skolegang, brukte et mer utjevnet talemål enn de som planla å bli i bygda etter fullført skolegang. Dette kan fortelle oss at mennesker tar mer eller mindre bevisste språklige valg som kan sees i sammenheng med fremtidsplanene deres. En slik tolkning kan vi også gjøre av svarene og scorene til de unge svenskene; de som planlegger en fremtid i Norge, viser bedre lytteforståelse fordi de ser en mening med å lære å forstå språket. Å forstå norsk godt vil være en ressurs for dem senere dersom de velger å bli, og dermed kan det tenkes at de mer eller mindre bevisst arbeider hardere med å forstå ulike norske talemål. Fremtidsplanene kan fungere som motivasjon i språklæringen.

Sammenlikning med INS-resultatene

Ett av målene med undersøkelsen var å kunne sammenlikne Oslo-svenskenes resultater i lytteforståelsestesten med resultatene til de svenske informantene i INS-prosjektet. Deltestene fra INS som ble inkludert i denne undersøkelsen, var, som nevnt, en nyhetsopplesning (lydklipp) og en fri, uplanlagt samtale mellom to personer i et spørreprogram på TV (videoklipp). Disse testet to

ulike former for lytteforståelse, nemlig forståelsen av planlagt, opplest, skriftnær tale og forståelsen av fri tale i en samtale.

I INS-prosjektet gjorde svenskene det godt på deltesten med nyhetsopplesning. De svenske ungdommene fikk en gjennomsnittsscore på 8,28 av 10 mulige poeng. Oslo-svenskene i masterprosjektet gjorde det marginalt bedre: 8,58 av 10 mulige poeng. På planlagt, opplest, skriftnær tale, scorer informantgruppene altså tilnærmet likt. I deltesten som baserte seg på fri samtale fra et spørreprogram, var det større forskjell på gruppenes resultater; Sverige-svenskene i INS hadde en gjennomsnittsscore på 3,97 av 10 mulige poeng, mens Oslo-svenskene gjennomsnittlig oppnådde 6,61 poeng i denne deltesten. Dette forteller oss at svenskene som bor i Oslo-området, er flinkere til å forstå norsk når de møter på det i form av fri, uplanlagt tale. Resultatet er gledelig, men ikke overraskende, da det er denne formen for norsk Oslo-svenskene antakelig blir mest eksponert for når de lever og jobber i Oslo-området. Igjen ser vi at eksponering er svært viktig for språkforståelse.

Avvik mellom selvrapportert og målt lytteforståelse

I spørreskjemaet ble informantene bedt om å selvrapportere lytteforståelse. Alle informantene med unntak av én oppga at de opplevde «dialekten som talas i Oslo-området» som lett eller ganske lett å forstå. På punktet «dialekter som avviker från den som talas i Oslo-området», var resultatet et annet: Omtrent en tredjedel av informantene oppgir lav forståelse («svåra» eller «ganska svåra att förstå»), en tredjedel oppgir middels (eller nøytral) forståelse, og de resterende oppgir at de opplever talemålene som «ganska lätta» eller «lätta att förstå». Vi ser altså at det er stor forskjell mellom sentraløstlandsk talemål og de andre bytalemålene når det gjelder opplevd forståelse.

Det kan være interessant å se selvrapporteringen i sammenheng med den *målte* forståelsen av de ulike dialektene som var inkludert i undersøkelsen. Informantene hadde altså en tanke om at de forsto sentraløstlandsk talemål bedre enn andre norske dialekter. Resultatene fra lytteforståelsestesten tegner et helt annet bilde; informantgruppen som helhet scorer omtrent like høyt på alle de inkluderte dialektene. Differansen mellom høyeste og laveste gjennomsnittsscore per dialekt er ikke mer enn 0,58 poeng. Videre er det interessant å sammenlikne selvrapportert forståelse av sentraløstlandsk med den målte forståelsen av de to sentraløstlandske dialektene, fordi man ser mye overrapportering. Som vist i tabell 1 er det en klar diskrepans mellom selvrapportert forståelse og målt forståelse av sentraløstlandske talemål.

Tabell 1: Selvrapportert og målt lytteforståelse, sentraløstlandske dialekter.

Tabell 1	Høy	Middels	Lav
Selvrapportert forståelse, Oslo-området	34	0	1
Målt lytteforståelse, Oslo vest	19	13	4
Målt lytteforståelse, Våler i Østfold	21	12	3

Tallene indikerer antall informanter med høy (7–10 poeng), middels (5–6 poeng) eller lav (0–4 poeng) score i lytteforståelsestestene, og antall informanter som i selvrapporteringen oppgir at sentraløstlandsk er «lett» eller «ganska lätt att forstå» (høy selvrapportert forståelse), «varken lätt eller svårt att forstå» (middels selvrapportert forståelse), eller «svårt» eller «ganska svårt att forstå» (lav selvrapportert forståelse).

Informantenes skjeve bilde av egen lytteforståelse: Hvorfor?

Hvordan har det seg at flere av de unge svenskene har et såpass skjevt bilde av egen lytteforståelse? Som nevnt er en utbredt holdning blant unge svenske migranter at dialekter som avviker fra sentraløstlandsk, er vanskeligere for dem å forstå enn sentraløstlandske dialekter (Tolgensbakk 2014:60). Hvor en slik holdning kommer fra, vet vi ikke sikkert, men om man for eksempel knytter det til det skandinaviske dialektkontinuumet, er det ikke helt utenkelig at geografisk avstand kan ha en del med saken å gjøre. Innenfor et dialektkontinuum er det slik at nabodialekter er gjensidig forståelige, mens talemål som rent geografisk ligger lenger unna hverandre ikke nødvendigvis er gjensidig forståelige. Til forskjell fra mange av de større byene i Norge, ligger Oslo ganske nær svenskegrensen, noe som kanskje kan føre til at svensker tror at Oslo-mål er lettere å forstå enn for eksempel Bergens-dialekt. En annen mulig forklaring kan ha med sentraløstlandsk som «standardtalemål» å gjøre. Når migranter trer inn i et nytt språksamfunn, vil de sannsynligvis bli mer eksponert for «standarden» enn for dialekter. I tilfellet med svensker og norsk kan det også være slik at det er denne «standarden» flest har blitt eksponert for tidligere. Dermed kan det tenkes at sentraløstlandsk er det talemålet som svensker har best kjennskap til før de migrerer til Norge. Likevel viser målingene av lytteforståelsen at de ulike ikke-sentraløstlandske dialektene ikke er noe vanskeligere å forstå for informantene enn de sentraløstlandske – faktisk er det slik at det talemålet der informantgruppen oppnådde den laveste gjennomsnittsscoren, var Oslo vest.

Språkholdninger og mottakelighet

Hva kan grunnen være til de jevne gjennomsnittsscorene? En mulig forklaring er at informantene i forkant av undersøkelsen *ikke* ble informert om hvilke dialekter som var inkludert; de fikk bare vite at de skulle få høre «et utvalg norske dialekter». Ved å ikke vite hvilke dialekter de lyttet til, fikk de heller ikke mulighet til å aktivere eventuelle negative holdninger til en bestemt dialekt, og dermed kunne ikke disse holdningene bidra negativt til forståelsen. Man vet at mottakelighet og vilje til å forstå er viktige deler av språkforståelses- og kommunikasjonsprosessen, og man kan tenke seg at en negativ holdning til et bestemt språk eller talemål vil kunne påvirke lytterens vilje til å forstå.

Et liknende fenomen ble oppdaget i INS-prosjektet. Mange svensker tror at nynorsk er vanskeligere å forstå enn bokmål, mens tilfellet heller er at nynorsk antakelig er enklere å forstå for mange svensker, først og fremst på grunn av likheter i ordforrådet. Arne Torp (2013) forteller at de svenske informantene i INS-prosjektet ikke ble informert om at den norske teksten de skulle lese og forstå, var på nynorsk eller bokmål – teksten ble kun presentert som en norsk tekst. Resultatene viser at den nynorske teksten ble forstått bedre enn bokmålsteksten, og man kan tenke seg at en del av forklaringen her er at de negative holdningene til den ene målformen ikke ble aktivert i forkant av stimulusen.

Testsituasjonens begrensninger

En annen mulig forklaring er at når informanter blir spurt om opplevd forståelse, så vil de antakelig tenke på autentiske kommunikasjons situasjoner der de sammen med kommunikasjonspartneren kan jobbe mot en gjensidig forståelse. Testsituasjonen tillater ikke aktiv bruk av aktuelle kommunikasjonsstrategier, som for eksempel å be om gjentakelser, stille oppklarende spørsmål, tolke kroppsspråk og så videre. På denne måten kan det tenkes at den opplevde forståelsen som informantene rapporterer om, kan være helt reell når de havner i en autentisk kommunikasjonssituasjon der de ikke bare er passive lyttere.

Oppsummering og avslutning

Som en oppsummering kan vi altså si at noen av de viktigste funnene i masterprosjektet var følgende:

- Lengre botid i Norge og eksponering for norsk språk på arbeidsplassen korrelerer med høyere gjennomsnittsscore i lytteforståelsestesten.
- Det samme gjelder informantene som har svart at de planlegger en fremtid i Norge; disse scorer også høyere i lytteforståelsestesten.

- Informantgruppen scorer omtrent likt som de unge svenskene i INS-prosjektet på planlagt, opplest, skriftnær tale, men de scorer betydelig høyere enn INS-informantene på forståelse av fri tale (sentraløstlandsk).
- I forhold til den målte forståelsen, overvurderer mange av informantene egen lytteforståelse av dialektene i Oslo-området og undervurderer egen lytteforståelse av andre dialekter når de blir bedt om å vurdere egen språkforståelse.
- Det er ikke én dialekt som peker seg ut som spesielt lett eller spesielt vanskelig å forstå for denne informantgruppen. Gjennomsnittsscorene per dialekt ligger alle rundt 7 av 10 mulige poeng.

Så hvordan går det med de unge svenskene i møtet med den norske talemålsvariasjonen? Tolgensbakk (2014) forteller om flere utfordrende situasjoner for nyankomne svensker med lite erfaring med norsk, noe som ikke er overraskende. Det å ikke forstå språket i landet du flytter til, kan føre til en manglende følelse av tilhørighet. Likevel er det et lyspunkt: som flere andre undersøkelser har vist tidligere, viser også resultatene i dette masterprosjektet at det sannsynligvis ikke er så mye som skal til før forståelsen bedres, og at eksponering er nøkkelen til dette.

Summary

This article is about young Swedish immigrants in Norway and their level of receptive competence relating to urban Norwegian dialects. The participants in the study were aged 18-25, and had lived in Norway for a relatively short period of time. They had little or no experience with the Norwegian language prior to their move. While the expectation was that the participants would better understand the Southeastern dialects than the rest of the dialects in the test, the results show that on average, there was little or no difference between the dialects regarding comprehension. Also, there seems to be a correlation between increased exposure to Norwegian and increased comprehension. Another correlation is found between increased comprehension and the participants planning to stay in Norway. Overall, the results confirm earlier research on the topic: increased exposure to a neighboring Nordic language quickly improves level of comprehension.

Mari Johanne Wikhaug Andersen er utdannet lektor fra Universitetet i Oslo. Hun har mastergrad i nordisk språkvitenskap og underviser i norsk og engelsk ved Ås videregående skole i Akershus.

Litteratur

- Andersen, Mari Johanne Wikhaug, 2014: «Nynorsk är svårt att förstå. Jag tycker mer om gammelnorsk.» *Svensker i Oslo og den norske talemålsvariasjonen*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Mari Johanne Wikhaug Andersen
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. København: Nordiska ministerrådet
- Maurud, Øivind, 1976: *Nabospråksförståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Stockholm: Nordiska rådet
- Panevska-Ilik, Gabriela, 2013: *Utlendinger og nordisk språkforståelse. Et forskningsprosjekt om utlendingers nabospråksforståelse*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Gabriela Panevska-Ilik
- Rubin, Donald L., 1992: «Nonlanguage factors affecting undergraduates' judgments of nonnative English-speaking teaching assistants». I *Research in Higher Education*, Vol. 33, No. 4. p. 511–531
- Røyneland, Unn, 2005: *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo
- Strzyz, Michalina Maria, 2013: *Jeg forstår (ikke) norsken din! En sosiolingvistisk studie i forståelse av norske dialekter blant polske studenter i Oslo*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Michalina Strzyz
- Søgård, Beate Hogsnes, 2008: *Interskandinavisk språkforståelse. En eksempelstudie fra yrkesopplæring i et skandinavisk reiseselskap*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Beate Hogsnes Søgård

Tolgensbakk, Ida, 2014: *Partysvensker; GO HARD! En narratologisk studie av unge svensker arbeidsmigranternes nærvær i Oslo*. (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo

Torp, Arne, 2013: *Nokre synspunkt på den skandinaviske språksituasjonen frå norsk synstad*. Språk i Norden 2013, Nettverket for språknemndene i Norden, København

Nøkkelord: nabospråksforståelse, svensk arbeidsmigrasjon, norsk talemålsvariasjon, INS, eksponering

Bibliografiske oplysninger

Wikhaug Andersen, Mari Johanne, 2016: "*Unge svenskers møte med den norske talemålsvariasjonen*" I: Torbjørg Breivik (red.)
Sprog i Norden 2016, s. 89-100.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Kodeveksling som strategi i Skavlan

Silje Marie Femtegjeld

Sammendrag

En vanlig forklaring på kodevekslingen TV-programskaperen Skavlan benytter, er at den skal fremme forståelse eller forebygge potensielle misforståelser. Intervjusjangeren som en institusjonell samtale, og dens klare føringer på interaksjonen mellom Skavlan og gjestene, bidrar imidlertid til at vi her også må anta at kodevekslingen har en relasjonell funksjon. Skavlan er i rollen som intervjuer forpliktet til å ivareta de institusjonelle målene som i særlig grad handler om å utlede informasjon fra intervjuobjektet. Av den grunn kan vi også finne at kodevekslingen nettopp blir brukt som konvergens for å bygge og ivareta en relasjon med intervjuobjektet. Der intervjuet i særlig grad preges av utfordrende eller kritiske spørsmål som kan oppleves som ansiktstruende for intervjuobjektet, blir kodevekslingen benyttet som høflighetsstrategi.

Innledning

TV-programmet *Skavlan* er godt kjent av den svenske og norske befolkningen som en del av fredagsunderholdningen. Talkshowet som ledes av nordmannen Fredrik Skavlan, ble høsten 2009 et samarbeidsprosjekt mellom Sveriges television (SVT) og Norsk rikskringkasting (NRK). Som seer av programmet er det vanskelig å ikke legge merke til Skavlans «svorsking» i møte med de svenske gjestene. Strategien med å bytte ut enkeltord i eget morsmål med ord fra samtalepartnerens språk er godt kjent i skandinavisk sammenheng, og forklares ofte som forebygging av misforståelse. Dette var også en del av begrunnelsen for språkprisen Skavlan mottok fra Foreningen Norden i 2010¹: «Fredrik Skavlan benytter seg av svenske ord der han mener det gjør det lettere for svensker å forstå (...)» (Foreningen Norden 2012). En slik forklaring er plausibel ettersom forskning på norsk-svensk kommunikasjon har vist at svensker forstår norsk talespråk dårligere enn nordmenn forstår svensk (Delsing og Åkesson 2005). Ser en nærmere på vekslingene Skavlan gjør, blir det imidlertid

---

1 Nordens språkpris er en pris som deles ut av Foreningen Norden hvert år til enkeltpersoner eller institusjoner som bidrar til å styrke den nordiske språkforståelsen.

vanskelig å uten videre godta en slik forklaring. I utdraget² under intervjuer Skavlan (S) den svenske sangeren og skuespilleren Camilla Henemark (CH) som i en biografi om kong Carl Gustaf utgitt i 2010, ble utpekt som svenskekongens elskerinne og to år senere selv utga en bok der hun verifiserte en del av disse påstandene:

1 Camilla Henemark (CH), "Elefant i rummet"

- 1 S: Du, Camilla, det det -- nå nå finns det en elefant i *rummet* her (2.5) ((CH ser rundt
2 seg))((Publikum ler)) Og den elefanten har krone på og det er *inte* Babar
3 CH: Ok/ ((Nølede, nikker, ser rundt seg))
4 S: Eh, vi må snakke om om eh om d- *kungen!* Hur -- det er jo-- vi— en del av hist-
5 historien din med med med *kungen* og hans miljø
6 CH: [Mm]
7 S: [be]gynner jo med at du blir invitert på noen *herrmiddagar* (0,9) så vidt jeg har
8 for[stått].
9 CH: [Mm/] ((ser på Skavlan)) ja en klubb- herrklubbsmiddag. Fast det-- det låter ju -- jag är
10 ingen kaffeflicka nej@. ((Publikum ler)) Vad det än nu är för nånting vilket jag
11 [egentligen inte vet]
12 S: [Ja, for en del av] ja nei for det har det vært spekulert i
13 CH: [Jaa]
14 S: [altså at] at man -- at man i det her miljøet inviterer noen kvinnelige til kaffen.
15 CH: Ja, men jag tror inte det är nåt ovanligt att man har middagar och herrmiddagar och
16 men alltså det är inte så att vi kommer inte lättklädda eller det var nåt sånt där utan
17 det var (H) bara allmänt socialt umgänge (1.0)och då är det kul att blanda in lite olika
18 typer av människor. Framför allt tror jag man lever (H) väldigt isolerat öh från
19 överklassen och (0.8) kungahuset som kanske inte träffar människor till vardags
20 under avslappnade former (0.9)Och det tror jag är ganska nyttigt att dom gör jag tycker
21 det är ganska duktigt av kungen att våga göra det.

I sekvensen ser vi Skavlan benytter de svenske ordene "*rummet*"³, "*inte*", "*kungen*" og det vi kan anse som en slags hybridform, "*herrmiddagar*". Til tross for at tidligere undersøkelser har vist at norsk-svensk kommunikasjon kan by på problemer, er det ikke urimelig å anta at ordene Skavlan her veksler, ikke ville ført til misforståelser hos Henemark dersom han hadde benyttet de norske ordene "rommet", "ikke", "kongen" og "herremiddager". I min masteravhandling, *Språklige strategier i Skavlan* (Femtegjeld 2014), som denne artikkelen bygger på, argumenterer jeg for at det finnes komplementære forklaringer til

2 Transkripsjonssymboler: (2,5) = pauselengde i sekunder, /= stigende intonasjon, -- = selvavbrytelse, [] = overlappende tale, @ = latter, H = innpust.

3 Kursiv brukes i dialogene der Skavlan benytter svenske ord. Videre benyttes kursiv i analysen der jeg omtaler de svenske ordene Skavlan bruker.

Skavlans kodeveksling⁴. Det betyr som vi skal se ikke at vekslingen han gjør ikke kan skje av forståelseshensyn. Ut i fra det vi vet om språkets pragmatiske funksjoner, kan en slik forklaring alene imidlertid gi et noe forenklet bilde av kodevekslingen Skavlan benytter. Kanskje kan en slik mikroanalytisk undersøkelse også bidra til et utvidet bilde av kommunikative strategier i skandinavisk kommunikasjon generelt.

Kodevekslingens relasjonelle funksjoner

Situasjonskonteksten legger i større eller mindre grad føringer for en samtale. Dette er særlig framtreddende i institusjonelle samtaler⁵. Skavlan har som intervjuer ikke bare rettigheter med tanke på allokering av samtaleturn, valg av emne for samtalen og spørsmålene han ønsker å stille, men har like fullt visse plikter han må ivareta. Behovet for å drive samtalen framover medfører blant annet at han må sørge for å unngå problemer i samtalen som kan forårsake stagnasjon. I tillegg til progressivitet, som selvsagt er større i et mediesendt intervju enn både i andre intervjuer og i naturlige samtaler, definerer situasjonskonteksten ytterligere hvordan samtalen bør foregå. Intervjuet, som i hovedsak skal anses som lett fredagsunderholdning, skal også være utfordrende og kritisk, og i et slikt spenningsfelt skal Skavlan i rollen som intervjuer få intervjuobjektet til å gi adekvate svar. Motsetningen som ligger i det å stille kritiske spørsmål og det å samtidig elisitere prefererte og adekvate responser, er innlysende. Disse institusjonelle målene står nettopp i en kontrast til det relasjonelle som vi finner i all menneskelig interaksjon: nemlig det å skulle bygge og opprettholde relasjoner. Dette er kanskje særlig viktig der intervjuet omhandler private eller sensitive temaer. Til tross for at målsettingen i intervjuet i hovedsak er transaksjonell, finner vi derfor også en noe mindre synlig relasjonell målorientering. Spencer-Oatey & Franklin (2009:112) sier det slik: «People often (...) have specific goals when they interact with others. These can be interpersonal (i.e. relational) as well as transactional (i.e. task-focused) in nature, or most commonly both». Nettopp ved hjelp av ulike språklige strategier kan Skavlan sørge for å ivareta plikten han har for å drive fram et interessant og underholdende intervju. Der innholdet i spørsmålet viser seg å være utfordrende for intervjuobjektet og dermed problematisk for relasjonen, kan dette i noen grad veies opp av at spørsmålets ytre form på ulike måter viser at Skavlan er opptatt av intervjuobjektet og å ivareta en slags relasjon med denne. Avgjørende er altså dermed ikke bare hva Skavlan stiller spørsmål om, men også hvordan spørs-

---

4 Her blir begrepet kodeveksling benyttet synonymt med språkveksling.

5 Institusjonelle samtaler blir her brukt som en kontrast til «naturlige samtaler».

målet stilles. Det kan synes som om mye av kodevekslingen Skavlan gjør, nettopp bedrives for å bygge eller ivareta relasjonen med intervjuobjektet. Dette finner vi er tilfellet der han a) må oppmuntre til en utvidet eller adekvat respons, eller b) der intervjuobjektet av ulike grunner opplever spørsmålet eller utsagnene Skavlan kommer med som ansiktstruende. I det førstnevnte tilfellet ser vi at kodevekslingen blir benyttet som en konvergeringsstrategi, mens vi i det sistnevnte tilfellet finner at kodevekslingen blir brukt som en høflighetsstrategi.

Kodeveksling som konvergens for å oppmuntre til utvidet eller adekvat respons

Et grunnleggende utgangspunkt i den såkalte akkommodasjonsteorien er at det så å si alltid vil foregå en interaksjonell synkronisering mellom samtalepartnere, og enkelte vil hevde at et slikt interaksjonelt samarbeid er fundamentalt i mellommenneskelig kommunikasjon (Giles, Coupland og Coupland 1991:2). Ved å tilpasse oss den vi snakker med, altså konvergere, (verbalt eller non-verbalt) uttrykker vi også hvordan vi ser på samtalepartneren, og hva slags relasjon vi har med denne. Gjennom å veksle kode fra norsk til svensk kan altså Skavlan uttrykke at det er en slags likhet eller relasjonell nærhet mellom seg selv og gjesten (og de svenske tilhørerne⁶). Slik kan han bygge

2 Ulf Lundell (UL), «spela nån form for roll»

- 1 S: (1.7)Er du ubekvem om du *inte* eh (1.5)om du-- om du befinner deg med flere enn --
2 enn henne?
3 UL: Eh- Ja, i längden (0.5)så blir jag obekväm. Ja-- ja-- ja (H)Jag vet inte om det är en social
4 katastrof. Vissa människor lever ju så. Jag har ju gjort det. Men om om om du sätter det
5 i ett perspektiv och ett sammanhang som man kanske kan tro att människor ska vara så
6 är jag ju inte där va.
7 S: (1.0)Men kjenner du-- Kan du i blant da også kjenne -- om du havner i sånne
8 situasjoner da hvor man er *lite* i parmiddag
9 UL: Ja, men jag gör det inte då då @@ ((Publikum ler)) [Jag har lärt känna mig själv]
10 S: [Men när du *kommer i håg*] og vi går tjue år tilbake eller. Nei, men men at du kan—at
11 du på *nått sett* blir en *annan* enn du-- enn du er? (gestikulerer)(1.2) At du må *spela nån*
12 *form for roll* eller at [du]
13 UL: [Ja] men du vet ju att dom där parmiddagarna då tror jag en gång då då då slutade
14 jag -- då slutade jag under bordet alltså ((Publikum ler)) Och annars-- Nej, det blir något
15 slags revolt mot hela kutymen alltså (1.6) (hoster) Jag kan inte inordna mig i sådana
16 situationer. Det-- Jag revolterar mot det på det ena eller andra sättet.

6 Her skiller jeg altså på (eksterne og interne) tilhørere og gjesten/intervjuobjektet.

en relasjon med intervjuobjektet som i neste instans kan føre til at han/hun ønsker å respondere adekvat.

I 2 intervjuer Skavlan den svenske sangeren og låtskriveren Ulf Lundell (UL) og etterspør Lundells sosiale kompetanse. Utdraget viser hvordan Lundell stort sett responderer kort. Skavlan på sin side gir uttrykk for at svarene er inadekvate ved å stadig forfølge en respons han kan finne tilstrekkelig.

Taleturen i linje 7 og 8 starter med en pause som kan sies å antyde at Skavlan anser det foregående svaret som preferert. Konjunksjonen "men" innledningsvis i taleturen kan likevel indikere at Skavlan ikke er helt fornøyd med svaret. Clayman og Heritage (2002:198) peker nettopp på at «men» etablerer en kontrast mellom intervjuobjektets respons og det svaret spørsmålet krever, tilsesetter i noen grad responsen som er gitt, og intervjueren indikerer dermed både overfor intervjuobjektet og tilhørerne at svaret var inadekvat. Dette ser vi også i spørsmålet der han tydelig ønsker at Lundell skal utlevere mer av følelsene sine rundt denne «ubekvemheten» ved å befinne seg i sosiale sammenhenger. Han omformulerer spørsmålet to ganger ved omstart og trekker i siste turenhet inn "parrmiddag" som et tenkt tilfelle på en situasjon der vi kan anta at han mener Lundell kan kjenne seg som en "sosial katastrof".

Gjennom hele sekvensen ser vi hvorledes Skavlan forsøker å få Lundell til å gi et adekvat og tilstrekkelig svar. Pomerantz (1984) kaller det «pursuing a respons», og peker på at dette kan skje blant annet der lytter, eller som her, intervjuobjektet, opplever noe som uklart. Det kan virke som om spørsmålene Skavlan stiller samt de mange selv-reparasjonene, nettopp gjør at Lundell finner det vanskelig å se hva han ønsker svar på. Kort respons og det vi kanskje kan anse som noe unnvikende svar fra Lundells side gir imidlertid Skavlan grunn til å stille spørsmålene på nytt for nettopp å utlede en utvidet og adekvat respons. Den utfordrende situasjonskonteksten gjør imidlertid, som nevnt, at han for å nå de institusjonelle målene, også i noen grad må ivareta de relasjonelle målene. Dette kan være en forklaring på de mange vekslingene vi finner i linje 10-12 ("*kommer i båg*", "*på nått sett*", "*annan*", "*spela nån form for roll*"). Det er vanskelig å se at disse vekslingene er nødvendig for at Lundell skal forstå. Det er dermed ikke urimelig å anta at disse har en mer relasjonsivaretagende funksjon. Gjennom disse språklige vekslingene kan Skavlan markere en form for tilhørighet og et fellesskap med svensker generelt, de svenske tilhørerne og Lundell spesielt, og vekslingene kan ses som konvergens. Vi ser dermed hvordan det institusjonelle målet, å få intervjuobjektet i tale, avhenger av at Skavlan også vier oppmerksomhet til relasjonen.

Kodeveksling som høflighetsstrategi

I tillegg til at kodevekslingen brukes som en konvergeringsstrategi, finner vi flere steder at vekslinger benyttes som en høflighetsstrategi for å redusere en handling som av intervjuobjektet kan oppleves som ansiktstruende og dermed relasjonelt problematisk (se Brown og Levinsons teori om *Politeness*, 1987). Behovet for å ivareta intervjuobjektets ansikt⁷ aktualiseres av Skavlans kritiske tilnærming. Kodevekslingen kan for eksempel være en positiv høflighetsstrategi⁸ der Skavlan markerer at han og intervjuobjektet har et slags felles gruppedlemskap eller som en mer indirekte (off-record) høflighetsstrategi der vi finner at han benytter svenske ord eller uttrykk som en metafor. Bruken av høflighetsstrategier er i stor grad knyttet til hvorvidt intervjuobjektet av ulike grunner opplever spørsmålet som utfordrende eller problematisk. I materialet finner vi særlig at intervjuobjektet kan oppleve det problematisk eller ansiktstruende 1) der spørsmålet innehar noe underforstått som oppleves som truende, 2) der Skavlan på ulike måter anklager intervjuobjektet for å være selvmotsigende eller ansvarliggjør han/henne eller 3) der Skavlan er humoristisk på intervjuobjektets bekostning, såkalt «publikumsfrieri». I disse tre tilfellene vil jeg argumentere for at kodevekslingen blir benyttet som en høflighetsstrategi for å redusere ansiktstrusselen.

Kodeveksling som høflighetsstrategi for å redusere en underforstått trussel

Et grunnleggende prinsipp i intervjuer er intervjuerens rolle som en nøytral og objektiv profesjonell aktør. Nøytralitetskravet, som mer er et utopisk ideal enn en reell sannhet, ivaretas i hovedsak av intervjuets spørsmål-svar-organisering. Gjennom utvelgelsen av temaet eller ved å designe spørsmålet slik at det har noe underforstått eller spesifikke svarpreferanser, kan intervjueren utfordre intervjuobjektet og samtidig dekke seg bak rettigheten som ligger i det å stille spørsmål. Den problematiske diskrepansen mellom det kritiske intervjuet og det å framstå som sympatisk og anerkjennende ved å ivareta intervjuobjektets ansikt og dermed relasjonen, fører til at Skavlan nettopp må minimere ansiktstrusselen som intervjuobjektet kan oppleve ligger i de kritiske spørsmålene. Kodevekslingen blir, sammen med en rekke andre strategier, trolig benyttet som en høflighetsstrategi til nettopp et slikt formål.

7 «Ansikt» brukes her i overført betydning om en persons sosiale selvbilde. Begrepet ble lansert av sosiologen Goffman og er sentralt i Brown og Levinsons høflighetsteori.

8 Positiv høflighet (positive politeness) finner vi der avsender (her: intervjuer) bygger opp under mottakers (her: intervjuobjektets) selvbilde ved f.eks. å markere fellesskap (Brown og Levinson 1987:101).

I eksempel 1 innledningsvis ser vi at spørsmål rundt Henemarks forhold til svenskekongen kan oppleves som ansiktstruende. Allerede i starten av første taletur ser vi at Skavlan markerer en endring i samtalen. Gjennom den direkte henvendelsen til Henemark ("Du Camilla") legger han opp til en mer fortrolig tone mellom dem, og dette er en første indikasjon på et skifte fra personlige temaer, som oppvekst og ADHD-diagnose, til et privat, sensitivt og tabubelagt tema. Gjennom metaforen, "elefant i *rummet*", presenterer Skavlan det tabubelagte emnet: Henemarks intimforhold med svenskekongen. Også i siste del av spørsmålsinnledningen⁹ (linje 4–5 og 7–8), som også kan anses som et åpent spørsmål, finner vi at ordet "*herrmiddager*" kan tolkes som en hentydning til at de antatte handlingene er umoralske. Ordet "*herrmiddager*" er det Börestam Uhlmann (1994:97 ff) kaller en hybrid, et slags språklig kompromiss der vi finner en blanding av språkene. I dette tilfellet er første del av sammensetningen, "herr", svensk. Den andre delen, "middag", finnes i begge språkene, men her indikerer den norske flertallsendingen, «-er» i stedet for den svenske, «-ar», at vi likevel må se siste del som et norsk ord. Det underforståtte i spørsmålsinnledningen, at handlingen er umoralsk, fremmes dermed både implisitt gjennom metaforene og eksplisitt ved at Skavlan nettopp tematiserer relasjonen mellom Henemark og svenskekongen.

Til tross for at det må forventes at slike sensitive og private temaer blir en del av agendaen i intervjusituasjoner, er det tydelig at Henemark opplever det som svært ubehagelig og truende mot eget positive og negative ansikt¹⁰. Denne motstanden manifesterer seg allerede i linje 3. Riktignok bekrefter og godkjenner Henemark både verbalt gjennom den minimale responsen "ok" som en slags fortsettelsesmarkør og ikke-verbalt (nikker) at det er hennes forhold til svenskekongen de skal prate om. Den stigende intonasjonen og nølingen avslører imidlertid en diskrepans mellom det som eksplisitt blir ytret, og det som gjennom intonasjonen implisitt blir formidlet, der sistnevnte indikerer motstanden mot å åpne for spørsmål om den nevnte relasjonen. Denne motstanden blir mer eksplisitt utover i sekvensen der hun uttrykker et klart behov for å forsvare seg mot de underforståtte beskyldningene og dermed bevare eget ansikt. Ved å bryte den normative spørsmål-svar-organiseringen i intervjuer, der hun (i linje 9) velger å besvare det som ikke er et spørsmål, men en spørsmålsinnledning, og dermed foregripe det kommende spørsmålet, markerer hun tydelig både overfor Skavlan og, ikke

9 En spørsmålsinnledning går i intervjuer ofte forut for et spørsmål og har til funksjon å gi tilhørerne bakgrunnsinformasjon samt legitimere spørsmålet som skal komme.

10 Det **negative ansiktet** kan oppleves som truet der taler på ulike måter søker å påvirke lytters handlefrihet (Brown og Levinson, 1987:65 f).

minst, overfor tilhørerne, at hun er uenig i de underforståtte hentydningene i spørsmålsinnledningen. Det ser vi også i responsen (linje 9–11). Hun bekrefter riktignok i form av overlapp at opplysningene Skavlan sitter med, stemmer (linje 9). Det blir imidlertid tydelig ved selv-reparasjon som omstart og dermed trolig usikkerhet i valg av ord og i unnskyldningens innhold, at hun tar avstand fra de antydninger som implisitt ligger i det å være kvinne i en ”herrarklubbsmiddag”. Latteren indikerer tilsvarende at hun kjenner ubehag ved å snakke om emnet og kan ses som en strategi for å ivareta eget ansikt. Brown og Levinson (1987:232, min utvidelse) peker på dette: «Laughter in conversation is finely attuned to the occurrence of FTAs [face threatening acts]». Det er tydelig at hun ser Skavlans hentydninger til de tidligere spekulasjoner om disse møtene som kritikk, og hun velger en klassisk retorisk forsvarsstrategi der hun (i linje 9/10) peker på at hun ikke har utført de aktuelle handlingene (”Jag är ingen kaffeflicka nej”), påstår at handlingen ikke er umoralsk (”det var (H) bara allmänt socialt umgänge”) (linje 17) og reduserer det kritikkverdige ved å normalisere det (”kungahuset som kanskje inte träffar människor till vardags under avslappnade former (0.9) och det tror jag är ganska nyttigt att dom gör”) (i linje 19/20). Sekvensen avslører motstanden som altså både manifesterer seg i de enkelte taleturenes form og ytringenes innhold. Ettersom hun allerede har skrevet en bok om det påståtte forholdet, må vi anta at hun har vært utsatt for kritikk tidligere, og dermed tidlig aner hva som kan komme. Dette sier også Skavlan (linje 12): ”ja nei for det har det vært spekulert i”. Ut i fra behov for å ivareta en relasjon med Henemark og dermed øke sannsynligheten for adekvate og aller helst utfyllende svar, er det ikke uventet at Skavlan vil benytte strategier som kan redusere trusselen hun opplever mot eget ansikt.

Vi ser at Skavlan tidlig benytter kodeveksling der han introduserer temaet som en ”elefant i rummet”. Både denne metaforen og ”*herrmiddag*” kan anses som såkalte «off record»-strategier. Brown og Levinson (1987:74) peker på at taler ofte velger en slik indirekte strategi der trusselen mot mottakers ansikt er særlig stor. Nettopp ved å gjøre den ansiktstruende handlingen indirekte, kan taler fraskrive seg ansvar. Faren ved valg av en slik indirekte strategi er selvsagt at mottaker kan tolke handlingen som mer ansiktstruende enn den egentlig er ment som. Til tross for at intervjueren kan gjemme seg bak det institusjonelle kravet om at han må stille slike kritiske spørsmål, og at han gjør det på tilhørernes vegne, kan valg av en indirekte strategi fortelle oss at Skavlan her likevel har et behov for å redusere trusselen mot Henemarks ansikt som ligger i det å ta opp slike sensitive temaer.

Kodeveksling som høflighetsstrategi ved særlig truende spørsmål og utsagn

I tillegg til anklager om å framstå som selvmotsigende, kan intervjuobjektet oppleve ansvarliggjøring av egne handlinger som svært truende. Clayman og Heritage (2002:221,226) kaller det «accountability questions» og sier videre «(...) 'How do you X', 'How can you X' and, most strongly, 'How could you x', when applied to *past* actions of a *recipient*, all accomplish accusations.» I utdraget nedenfor, 3, befinner vi oss helt på slutten av intervjuet med Henemark. Denne delen av intervjuet er svært konfronterende, noe også de mange overlappene og avbrytelsene viser. Vi finner videre flere brudd på spørsmål-svar-normen der Skavlan ikke lenger holder seg til å stille spørsmål, og Henemark avbryter Skavlan.

3 Camilla Henemark (CH), «så smart er du også»

- 1 S: Tenker du også på (0.5)-- selv om det er mye -- det er jo mye her som er *snaskig* og
2 mye her som er -- og folk er *nyfikne* på å å vite og du si- du dropper jo mange navn
3 så også. Tenker du på at (1.0) -- *till eksempel* på= (0.9) slottet -- si det e- det finns en
4 *familj*
5 CH: Mhm ((Nikker)) Det finns en familj ibland dom andra också,
6 S: [Som]
7 CH: [<X uhørlig X>] men det är ungefär-- Jag har också en familj så mycket som jag dragits
8 fram och tillbaka upp och ner och kallats det ena och det andra. Det är väl aldrig nån
9 som har brytt sig om min familj (1.2) Det [är lite så där]
10 S: [Nei, men det—det—det--] det du sier nå er-- er det at det her er [noen *tykk-*]
11 CH: [Men det var faktisk] inte jag som direkt som slog upp portarna till det här heller
12 S: Du kan ikke være overrasket over at det her får et fokus.
13 CH: Nej, det förstår jag ju, eller jag är inte överraskad, [men så mycket fokus--]
14 S: [Så så smart er du også] at du
15 CH: [Ja]
16 S: [vet at] når du legger det i boken så er det [det]
17 CH: [Jaa]
18 S: som blir fokus i boken.
19 CH: Aa, fast jag trodde liksom att det redan var redan så allmänt [X (uhørlig)X så inte så
20 stort fokus]
21 S: [Nei, det trodde du *inte*] ((Publikum ler))

Spørsmålet i linje 3 og 4 kan indirekte anses som en ansvarliggjøring med anklagene «Hvordan kunne du gjøre dette?» nettopp av formatet «How could you X». Til tross for at anklagen ligger implisitt, er det vanskelig å tolke spørsmålet på andre måter enn nettopp en slik ansvarliggjøring, og det blir dermed umulig for Henemark å besvare spørsmålet uten å forsvare seg: «When it is used to question the past activities of the interviewee, it implies the unanswerability

of the «question», and is virtually specialized for the delivery of accusations» (Clayman og Heritage 2002:222). Vi ser at Skavlan i taleturen bruker en selv-initiert reparasjon, en omstart, der han legger til et forklarende tillegg, en slags spørsmålsinnledning. Her kan vi imidlertid se dette forklarende tillegget som en positiv høflighetsstrategi der Skavlan tilsynelatende viser forståelse for at Henemark har skrevet boken (jf. Brown og Levinsons (1987:113) «token agreement»). Ved å bruke ord som i denne sammenheng tydelig har negative konnotasjoner som *”snaskig”* og *”nyfikne”* kan vi likevel se forståelsen som påtatt. Implisitt i det forklarende tillegget ligger det dermed underforstått at det nettopp er det å tilfredsstille folks nysgjerrighet som har vært årsaken til at hun har valgt å skrive boken. Spørsmålet i etterkant avslører at Skavlan anser en slik beveggrunn som umoralsk, og det er dermed rimelig å anta at også dette vil oppleves som en trussel mot hennes positive ansikt.

Henemark bekrefter (i linje 5) informasjonen Skavlan kommer med ved en minimal respons *”mhm”* og ved å nikke. Til tross for bekreftelsen ser vi av det videre svaret hennes (i linje 5 og 7–9) at hun har oppfattet de implisitte anklagene som fornærmende og en trussel mot hennes positive ansikt (*”Det är vel aldrig nån som har brydd sig om min familj”*). Ifølge Heritage og Clayman (2010:221, mitt tillegg) kan den minimale responsen i starten av taleturen indikere misnøyen Henemark opplever: *«(...) minimal answers can be disconcerting to the IR [intervjuer] and are often a sign of incipient conflict.»* Skavlan tolker den lange pausen mot slutten av Henemarks taletur (linje 9) som et mulig ferdiggjørelsespunkt. Overlappet, eller den samtidige starten, blir et forsøk på å avklare hva hun egentlig ønsker å si. At Henemark (i linje 11) velger å avbryte Skavlan har imidlertid større implikasjoner da dette innebærer et klart brudd på turtakingssystemet i intervjuer, og avbrytelsen viser i så måte behovet hun har for å forsvare seg: *«[Men det var faktisk] inte jag som direkt som slog upp portarna til det här heller.»* Heller ikke her tilbakeviser hun forholdet med svenskekongen som hun selv har skrevet bok om, men besvarer snarere anklagene Skavlan kommer med, med en indirekte kritikk av Skavlan.

Den eskalerte konflikten mellom Skavlan og Henemark kulminerer i et ordskifte der han sarkastisk konfronterer henne med hennes tilsynelatende naivitet (linje 14) (*”Så smart er du også”*) og stiller spørsmål ved hennes troverdighet ved å anklage henne eksplisitt for løgn (*”Nei, det trodde du *inte*”*). Publikums latter kan tilsvarende oppfattes som ansiktstruende da vi kan anta at de ler av Skavlans direkte kritikk, og det indirekte kan oppfattes som at de ler av henne. Dette kan i så måte oppfattes som et såkalt «publikumsfrieri», der Skavlan benytter humor på intervjuobjektets bekostning for nettopp å få publikum til å le (se mer om dette nedenfor).

Det er lett å se at de mange anklagene i utdraget kan oppfattes som svært truende mot Henemarks ansikt. Bruddet på spørsmål-svar-normen gjør videre at intervjuet mer tar form av en utspørrende rettssak, der Skavlan fremmer til dels subjektive anklager. Det blir videre benyttet få strategier fra Skavlans side for å ivareta Henemarks ansikt. Ettersom vi her befinner oss helt i slutten av intervjuet med Henemark, kan vi anta at behovet for å vie relasjonen oppmerksomhet i mindre grad er til stede. Vi kan likevel anse de mange selv-reparasjonene i linje 1–4 som en forsiktig framtoning, og sammen med pausene markerer dette en viss forsiktighet i framleggingen av de ansvarliggjørende anklagene. Tilsvarende kan vekslingene ”*snaskig*”, ”*nyfikne*”, ”*till eksempel*” og ”*familj*” tolkes som et forsøk på å i noen grad redusere trusselen mot Henemarks ansikt ved å gi oppmerksomhet til og anerkjenne språket som et element de har til felles.

Det ligger åpenbart et paradoks i det å fremme en svært ansiktstruende handling som å ansvarliggjøre intervjuobjektet for dets tidligere handlinger, og samtidig forsøke å redusere handlingen ved å kodeveksle for å markere gruppetilhørighet. Samtidig fører den doble adressiviteten¹¹ til at deltakerne, og særlig Skavlan, må ta hensyn til tilhørernes opplevelse av samtalen. Vi kan anta at Skavlans omdømme og «public persona» nettopp vil kunne skades ved å framsette en direkte trussel uten i noen grad å forsøke å redusere den. Ved at Skavlan i noen grad reduserer trusselen mot Henemarks ansikt, reduserer han samtidig trusselen mot sitt eget ved å framstå som mer sympatisk.

Kodeveksling som høflighetsstrategi for å redusere trusselen ved «publikumsfrieri»

Den doble adressiviteten gir seg, som nevnt, utslag i at Skavlan enkelte ganger kan se ut til å henvende seg mer til tilhørerne som et slags «publikumsfrieri» ved å bruke humor (jf. Bell (1991:74) «approval seeking»). Dette kan oppleves som særlig ansiktstruende da Skavlan nettopp er humoristisk på bekostning av intervjuobjektet. Dette har vi allerede sett i noen grad i intervjuet med Henemark. At intervjuobjektet beholder ansikt, er imidlertid ikke bare i hans/hennes egen interesse. Som nevnt er det viktig at tilhørerne også anser Skavlan som troverdig og sympatisk, og latterliggjøring av intervjuobjektet må dermed veies opp av en høflighetsstrategi for å gjøre trusselen mot dennes ansikt mindre. I 4 ser vi hvordan Skavlans ironiske tone kan true Lundells ansikt.

11 I et talkshow som *Skavlan* opererer man med flere kontekster. Vi kan snakke om en intervjukontekst med Skavlan og gjestene/intervjuobjektene og en tilhørerkontekst med publikum i studio og tv-seere. Når Skavlan som programleder henvender seg til intervjuobjektet, henvender han seg også til tilhørerne som er faktiske mottakere av intervjuet. Vi kan dermed snakke om en «dobbelt adressivitet».

4 Ulf Lundell (UL), «dom stiler deg inte altså»

- 1 S: Er du-- vi-- ser du på deg selv som en (0.4)-- har du en side som er litt macho?
2 UL: I hope so @ ((Publikum ler)) En sida @
3 S: Jeg vet at det har vært-- *innan* du skal ut på turne har vært mye diskusjon om du skal ha skjegg eller *inte*?
4
5 UL: Aha, den diskussionen har gått mig förbi måste jag säga @ ((Publikum ler))
6 S: Å ja. Det det er bare disse-- jeg tror-- jeg vet ikke-- du-- du har ikke fått beskjed om å *rake* deg eller *inte rake* deg eller
7
8 UL: @@@ Nej det--
9 S: *Dom* stiler deg *inte* altså
10 UL: Nej, nej för fan @ ((Publikum ler))

I 4 kan det i utgangspunktet se ut til at den deklorative ytringen Skavlan kommer med i linje 3 og 4, er en spørsmålsinnledning. Den interrogative intonasjonen peker imidlertid i retning av at han ønsker bekreftelse på at disse opplysningene stemmer. Lundell bekrefter i responsen (linje 5) tilsynelatende først informasjonen, men avviser i etterkant implisitt at dette stemmer. Den forsiktige avvisningen er i så måte en positiv høflighetsstrategi der Lundell ønsker å få et dispreferert svar til å framstå preferert. Vi kan se de mange selv-reparasjonene Skavlan gjør i linje 6 og 7 som et tegn på usikkerhet. Der han i linje 3 framsatte informasjonen som sikker "Jeg vet", markerer han at Lundells svar har gjort han usikker: "jeg tror", "jeg vet ikke", og han opplever trolig sitt eget positive ansikt som truet. Han forsikrer seg om at han har forstått Lundell rett og, ikke minst, at Lundell har forstått han rett ved å repetere den foregående deklorative ytringen som et tydelig ja/nei-spørsmål. Avvisningen og dermed den sekvensielt disprefererte responsen i linje 8 blir dermed en endelig markør på at han har tatt feil og dermed en trussel mot Skavlans positive ansikt. Taleturen i linje 9 må ses som en reformulering av Lundells foregående svar. Samtidig kan spørsmålet ses som en indirekte kritikk av Lundells stil, eller mangel på sådan, og i så måte true hans positive ansikt. Til tross for at Lundell virker relativt uberørt av den ansiktstruende ytringen, kan vi ikke være sikre på at dette faktisk er tilfelle. Brown og Levinson (1987:229) understreker at tilstedeværelsen av tilhørere er en faktor som kan gjøre bruk av humor problematisk: «the audience thinks the insult is merely such an assertion of intimacy, while the addressee (...) is forced to accept it lightly even though he may know better».

Ansiktstrusselen som ligger i den implisitte kritikken, reduseres i noen grad ved at Skavlan benytter humor. De mange vekslingene i taleturen (linje 9) der Skavlan også i noen grad benytter svensk uttale, kan sies å være en slags

form for «footing shift». Heritage og Clayman (2010:236) benytter begrepet der intervjueren presenterer en mindre nøytral påstand på vegne av en tredjepart. Det kan være verdt å si litt mer om dette: Ikke bare finner vi få tilfeller i det undersøkte materialet der han benytter en svensk uttale. Dette er også en mindre brukt strategi i samtaler mellom skandinaver. Braunmüller (1998:222f) viser til at det i skandinavisk kommunikasjon er uvanlig å akkommodere på alle språklige nivåer nettopp fordi en slik modifisering kan føre til at taler kommer i en normkonflikt med seg selv og taper sitt eget «språklige» ansikt. Der vi likevel finner at Skavlan, som her, også benytter en svensk uttale, finner vi i flere av tilfellene at det nettopp handler om et slikt «footing shift» der funksjonen i første omgang er å ivareta nøytraliteten. Skavlan markerer at dette ikke er noe han selv har sagt og dermed kun objektivt 'videreformidler': «(...) use of a different variety allows the speaker to 'shift authorship' and distance herself from her directness (...)» (Gardner-Chloros og Finnis 2003:527). Vekslingene her kan dermed indikere at Skavlan tar på seg en annens stemme for å få en direkte trussel mot Lundells ansikt til å framstå humoristisk. Motsetningen mellom det som eksplisitt blir ytret i innholdet, og den humoristiske formen, gjør at både Lundell, de andre gjestene og tilhørerne i noen grad kan være usikre på hvorvidt han faktisk mener det alvorlig eller om det må tolkes ironisk. Også for Skavlans del ligger det en fare i å framstå som lite sympatisk ved å framsette en direkte trussel mot noens ansikt. Ved å nettopp velge en slik humoristisk tone kan han altså dekke seg bak at det bare var ment som en spøk. Vekslingene blir i så måte en positiv høflighetsstrategi.

Avsluttende ord

Inndelingen ovenfor gir selvsagt et forenklet bilde av kodevekslingen. Det å knytte funksjon til form er problematisk da en form ofte kan ha flere ulike og til dels motstridende funksjoner. Ettersom tidligere undersøkelser som er gjort av norsk-svensk kommunikasjon i stor grad er makroanalytisk fundert, kan denne undersøkelsen bidra til å belyse strategier som benyttes i ansikt-til-ansikt-kommunikasjon mellom nordmenn og svensker. Til tross for at samtalene her er institusjonelle og deltakerne besitter roller med klart definerte plikter og rettigheter, kan vi anta at vi i noen grad vil finne at kodeveksling i naturlige samtaler mellom skandinaver kan bli brukt som mer enn forebygging av misforståelse.

Summary

A usual explanation for Skavlans codeswitching in the norwegian-swedish talk show *Skavlan* is that it is used for promoting understanding or preventing mis-

understanding. In this article, I argue that the codeswitching can also have a relational function were the interviewer in order to fulfill the institutional goals needs to build a relationship with the interviewee. The codeswitching therefore can be used as a convergence. Where the interviewee perceive a question as face threatening, the codeswitching can be used as a politeness strategy.

Silje Marie Femtegjeld er lektor i nordisk språkvitenskap og har vært ansatt ved Halden videregående skole siden høsten 2010. Hun leverte høsten 2014 sin masteravhandling om "Språklige strategier i Skavlan" ved Universitetet i Oslo, institutt for lingvistikk og nordiske studier.

Litteraturliste

- Bell, Allan, 1991: "Audience accommodation in the mass media". I: Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland (red.) (1991) *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Braunmüller, Kurt, 1998: *De nordiske språk*. Oslo: Novus forlag
- Brown, Penelope & Stephen C. Levinson, 1987: *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press
- Börestam Uhlmann, Ulla, 1994: *Skandinaver samtalar. Språklige og interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmen och svenskar*. Doktoravhandling. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet
- Clayman, Steven & John Heritage, 2002: *The News Interview. Journalists and Public Figures on the air*. Cambridge: Cambridge University Press
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Köbenhavn: Nordiska ministerråde. Tilgjengelig fra: http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2005-573/at_download/publicationfile (Lesedato: 10.04.2014).

- Femtegjeld, Silje Marie, 2014: *Språklige strategier i Skavlan*. Masteravhandling. Oslo: Institutt for lingvistiske og nordiske språk ved Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra: <<https://www.duo.uio.no/handle/10852/42506>>
- Foreningen Norden, 2012: «Fredrik Skavlan ble tildelt Nordens språkpris 2010». Tilgjengelig fra: <http://www2.norden.no/skavlan.html> (Lesedato:12.02.2014)
- Gardner-Chloros, Penelope & Katerina Finnis, 2003: "How code-switching mediates politeness. Gender-related speech among London Greek-Cypriots." I: *Estudios de Sociolingüística* 4(2) 2003, pp. 502-532
- Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland (red.), 1991: *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Heritage, John og Steven Clayman, 2010: *Talk in Action. Interactions, Identities, and Institutions*.UK: Wiley-Blackwell
- Pomerantz, Anita, 1984: "Pursuing a response". I: Heritage, John og J.M. Atkinson, 1984: *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press
- Spencer-Oatey, Helen & Peter Franklin, 2009: *Intercultural Interaction. A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Nøkkelord: kodeveksling, akkommodasjon, høflighetsstrategi, samtaleanalyse, norsk-svensk kommunikasjon

Bibliografiske opplysninger

Femtegjeld, Silje Marie, 2016: "Kodeveksling som strategi i Skavlan" I: Torbjørg Breivik (red.) *Sprog i Norden 2016*, s. 101-115.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for spragnævnene i Norden

Det svenska teckenspråket – ett svenskt språk

Tommy Lyxell

Sammanfattning

Det svenska teckenspråket är ett språk som funnits i Sverige under lång tid, men ändå har det inte status som ett nationellt minoritetsspråk. Många teckenspråkstalare menar att de borde få samma språkliga rättigheter som infödda minoritetsgrupper. De tycker att dövhet inte i första hand bör ses som en funktionsnedsättning utan som en språklig och kulturell markör. De förespråkar ett etniskt synsätt och menar att teckenspråkiga bör ses som en folkgrupp. Till gruppen räknas också hörande teckenspråkstalare vars rättigheter bör värnas. Denna artikel beskriver det svenska teckenspråkets utveckling, språkets struktur och språkets ställning i det svenska samhället i ett språkvårdsperspektiv.

Inledning

Det svenska teckenspråket är ett språk som talas i Sverige. Det finns inga säkra uppgifter om hur länge det har använts, men ett rimligt antagande är att någon form av teckenspråk har talats så länge det har funnits döva personer. I en skriftlig handling från 1759 hos Kungliga Vetenskapsakademien nämns en döv person i Kalmar, som sägs kunna läsa och skriva samt utföra matematiska räkneoperationer som addition och subtraktion. ”Han tecknar dessutan väl sina tankar, som merendels dumbar pläga, i synnerhet för dem som äro vane vid honom” (Ahlgren, Bergman 2006). Men förmodligen var de sociala kontakterna begränsade. Sverige var fortfarande ett bondesamhälle, och avstånden mellan döva var stora och tillgång till färdmedel var begränsade.

När skolor för döva inrättades under 1800-talet ledde det till att döva barn från olika delar av landet träffades och på så sätt utvecklade ett gemensamt språk. Det är en myt att teckenspråket skapades av lärarna på dövskolorna. I själva verket använde lärarna sig ofta av det språk som barnen redan hade. En del lärare konstruerade tecken för olika begrepp som undervisningen använde. Det fanns diskussioner om det verkligen var rätt väg att gå. Den norske dövlararen Sigurd Skavlan menade att teckenspråket borde ses som ett språk och inte som en metod för undervisning. Han var kritisk mot det som kallades metodiska tecken, som var konstruerade tecken som läraren använde i undervisningen, och skrev i en uppsats år 1875: ”De dövstumma har – just för

att tecken är deras element – i allmänhet en särskild skönhet och finess, med vilken de förstår att utföra sina tecken. En hörande har svårt att tillägna sig detta, och skulle knappast vara deras överman.” (Andersson 2009).

När eleverna lämnade skolan stannade en del kvar på orten och bildade dövföreningar¹. Den tätare kontakten mellan teckenspråkiga ledde till att teckenspråket normerades, till en början regionalt och så småningom nationellt.

Antalet modersmålstalare i teckenspråk

Det svenska teckenspråket talas av döva, men också av hörande och personer med hörselnedsättningar. Enligt lingvisten Mikael Parkvalls beräkningar finns det omkring 12 000 modersmålstalare i svenskt teckenspråk (Parkvall 2015). Av dessa är omkring 8 000 barndomsdöva. Hörande barn som har döva föräldrar växer upp med svenskt teckenspråk som modersmål. De utgör drygt 5 000 individer, så ungefär 40 procent av modersmålstalarna är hörande. Teckenspråk har traditionellt förknippats med döva, men fler och fler döva föräldrar inser att deras hörande barn också behöver få stöd att utveckla sina teckenspråkskunskaper.

Till detta kommer yrkesmänniskor, familj och vänner som tillägnat sig svenskt teckenspråk och som använder språket i sitt yrke eller inom familjen. Om man räknar med dessa individer så beräknas det finnas mellan 30 000 och 100 000 individer som använder svenskt teckenspråk i mer eller mindre grad. Den högre siffran bygger på att det finns 10 000 döva teckenspråkiga modersmålstalare, som i sitt sociala nätverk har kontakt med tio unika individer som i mer eller mindre grad behärskar det svenska teckenspråket.

Svenskt teckenspråk är inte det enda teckenspråket som talas i Sverige. Det finns modersmålstalare av andra nationella teckenspråk, t.ex. finlandssvenskt, rumänskt och iranskt teckenspråk. Enligt Parkvall (2015) utgör denna grupp knappt 1 000 individer. De flesta som bosätter sig i Sverige övergår snabbt till att använda svenskt teckenspråk, men det finns undantag. Under 1970-talet kom det en relativt stor population från Rumänien som bosatte sig i Stockholmsområdet. Denna grupp fortsatte att använda sitt eget teckenspråk sinsemellan men använde svenskt teckenspråk med andra teckenspråkiga. Många inflyttade håller också kontakt med sina forna hemländer och underhåller på så sätt sina färdigheter i sitt modersmål (Danielsson 1991).

Regional variation

Det finns en språklig variation i det svenska teckenspråket som beror på geo-

---

¹ Den första dövföreningen grundades i Stockholm 1868.

grafisk spridning. Eftersom skolorna låg långt ifrån varandra ledde det till att tecken för samma begrepp kunde se olika ut. Under 1900-talets första hälft fanns det många olika tecken för samma begrepp. Ett exempel är tecknet för 'våffla' som hade fyra teckenvarianter. Tecken för 'apelsin' och 'räv' fanns i flera varianter (Hedberg 2006). Skillnaderna i språkbruket kunde spåras till de regioner där dövskolorna var förlagda.

Den regionala variationen håller på att försvinna i det svenska teckenspråket på samma sätt som det gör för talade dialekter. Videotekniken, mer synlighet i tv och rikstäckande gymnasieskolor, där elever från olika delar av landet går, har bidragit till detta (Hedberg 2006). It-tekniken har ytterligare skyndat på utvecklingen mot ett standardiserat svenskt teckenspråk. I dag är det möjligt att posta videomeddelanden i sociala medier. Den språkliga variation som finns i dag hänger framför allt samman med ålder, sociala grupper och akademiska studier – inte regionala skillnader.

I mitten av 1980-talet bedrev Sveriges Dövas Riksförbund ett projekt med namnet *Dokumentation av ålderdomliga och regionala tecken samt dövas historia*. Äldre döva som var födda i början av 1900-talet intervjuades och fick berätta om barndomstiden, tiden i skolan, om arbetslivet och föreningslivet (Hedberg 2006). Genom avtal har originalbanden överförts till Institutet för språk och folkminnen, som är den myndighet som Språkrådet tillhör. Forskare kan använda materialet för att studera förändringar i språkbruket, men också för etnologiska studier.

Lite om det svenska teckenspråkets struktur

Det svenska teckenspråket blev föremål för språkvetenskapliga studier i början av 1970-talet. Forskningen byggde till en början på de tankar som den amerikanske lingvisten William Stokoe utvecklat ett decennium tidigare. Den tidiga forskningen var inriktad på att studera det mest iögonfallande särdraget i teckenspråk, nämligen tecken som utförs med händerna. De kallas för manuella komponenter. De språkliga drag som uttrycks med ansikte, huvud och kropp kallas för icke-manuella komponenter.

Teckenspråkets grammatik har beskrivits i forskningsrapporter och artiklar, men det var först 2006 som det gjordes en sammanställning av grundläggande grammatiska drag i det svenska teckenspråket. Sammanställningen ingick i en kunskapsöversikt som ingick i den statliga Teckenspråksutredningen (SOU 2006:29). I kunskapsöversikten beskrivs bland annat ordklassbestämningar, teckenbildningsprocesser och satsbildning i svenskt teckenspråk (Ahlgren, Bergman 2006).

Språkrådet publicerade 2015 en webbsida om det svenska teckenspråkets

grammatik (Språkrådet 2015)². På webbsidan kan man se språkliga exempel i videofilmer, vilket är åskådligare än att titta på stillbilder. Språkrådets grammatikbeskrivning bygger på aktuell forskning som gjorts om svenskt teckenspråk. Många av exemplen i denna artikel är hämtade från Språkrådets webbsidor om det svenska teckenspråkets grammatik.

Annotering av tecken

Det svenska teckenspråket saknar ett skriftspråk. Ett viktigt skäl till det är att teckenspråk är ett visuellt språk och uttrycker många språkliga signaler samtidigt. Det gör det svårt att fånga teckenspråk i skrift. Ett tecken består av många olika fonetiska särdrag som uttrycks samtidigt, och det skulle behövas många grafer för att beskriva detta. Likväl finns det ett behov av att beskriva teckenspråk i skrift, framför allt inom forskningen, och det har utvecklats annotationskonventioner för att fånga teckenspråk i skrift.

Stockholms universitet har tagit fram ett fonetiskt transkriptionssystem för svenskt teckenspråk. Med hjälp av symboler kan tecken beskrivas utifrån läge, handformer, händernas attityd- och rörelseriktning och rörelsearter (Bergman, Björkstrand 2015). Transkriptionssystemet är dock komplext och det krävs träning för att förstå symbolerna. Därför har det parallellt utvecklats annotationskonventioner som delvis bygger på det svenska skriftspråket och är mer följsamt att läsa (Wallin, Mesch 2015). Det går till så att man skriver svenska ord som ligger nära betydelsen hos tecknet, till exempel PAPPA, som har betydelsen 'pappa'. Man skriver ordet i versaler för att markera att det inte är ett svenskt ord. En del teckenvarianter har samma eller närliggande betydelse. Dessa kan särskiljas genom att man anger handformen, till exempel ARBETA(GG) och ARBETA(JJ). Tecknens typologi eller morfologi markeras med symbolen @ följt av en bokstav eller bokstavskombination, t.ex. "b" som står för bokstaverat tecken eller "rd" för reduplikation av rörelsen hos ett tecken. Verb skrivs alltid i infinitivform.

I tecknade språk uttrycks grammatiska signaler i ansiktet, genom rörelser på huvudet, med kroppen och med blicken. Detta kallas för icke-manuella grammatiska signaler. Även icke-manuella grammatiska signaler kan beskrivas med annotationer.

I annotationsprogrammet ELAN (Max Planck Institute for Psycholinguistics 2016) kan man beskriva många samtidiga språkliga signaler parallellt på flera rader. Tillvägagångssättet påminner om att skriva partitur på notblad för musikorkestrar.

---

² Grammatikbeskrivningen har gjorts av Sebastian Embacher, språkvårdare i svenskt teckenspråk.

Tecknens uppbyggnad

Det svenska teckenspråket är ett visuellt språk och det betyder att artikulatorerna är synliga. Tecken kan delas upp i tre aspekter: artikulator, artikulationsställe och artikulation. Artikulatoren består av en eller två händer, artikulationsställe är andra handen, annat ställe på kroppen eller ett neutralt läge framför kroppen. Med artikulation menas de rörelser som händerna utför. Det finns 38 tillåtna handformer som används i svenskt teckenspråk (Avdelningen för teckenspråk, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet 2014). Till detta kan tilläggas munrörelser, som ger ytterligare information om tecknen och som ibland är nödvändiga för att skilja tecken från varandra.

Olika typer av tecken

Det svenska teckenspråket består av typer av tecken som kan delas in i två huvudgrupper. Först har vi *lexikala tecken* som kan hittas i olika teckenordlistor. De har en grundform och välavgränsad betydelse som kan beskrivas i en ordbok. Den andra gruppen kallas för *avbildande tecken* och har inte en bestämd grundform. Avbildande tecken är verbkonstruktioner som återger en situation. Den språkliga formen varierar och betydelsen kan bara uttydas i den språkliga kontext de används i. Det gör det problematiskt att beskriva dem i ett lexikon.

Många lexikala tecken har teckenformer som är *motiverade*. Med detta man menas att tecknet tar fasta på framträdande drag hos föremåls former eller imiterar rörelser hos föremål. Ett färskt exempel är tecknet FUTSAL, som visar två utsträckta händer som slås ihop två gånger (representerar femmannalag). En del lexikala tecken har sitt ursprung i gester. Ett exempel är KOMMA, som hämtat sin form från den vinkande gesten med betydelsen 'kom till mig'. Gesten har genomgått en konventionaliseringsprocess där vinkningen har försvunnit och istället ersatts med en rörelse inåt mot kroppen. Betydelsen har förändrats och gesten har fått den mer generella betydelsen 'komma'.

När man inte kan se något samband mellan tecknens form och deras betydelse kallas de för *arbiträra tecken*.

Satsbildning

Det svenska teckenspråket är i grunden ett SVO-språk. Påståendesatser inleds med ett subjekt, därefter kommer verbet och slutligen ett objekt om det finns ett sådant. Om subjektet är en pronominal pekning (annoteras PRO) kan subjektet hamna sist i satsen t.ex. KÖPA BIL PRO ('hen köpte bilen'). Är subjektet en nominalfras måste subjektet inleda satsen, t.ex. PAPPA KÖPA BIL ('pappa köpte bilen').

I svenskt teckenspråk finns det inga krav på att satser måste innehålla verb.

Det krävs därför inget kopulaverb som i svenskan. I svenskt teckenspråk kan ett substantiv fylla funktionen som predikat i en sats, t.ex. MAMMA LÄRARE ('mamma är lärare'). Många gånger är det svårt att bestämma tecknens ordklassstillhörighet enbart genom att studera formen hos tecknet. Ett exempel är tecknet FÖRSLAG, som antingen kan vara ett substantiv eller ett verb. Det är framför allt genom semantisk och syntaktisk analys som en ordklassbestämning kan göras, inte genom att man studerar tecknens formegenskaper. Verb är den ordklass som har rikast böjningsmönster.

Skillnaden mellan en påståendesats och en frågesats av typen ja/nej-frågor markeras inte med ändrad teckenföljd utan med icke-manuella grammatiska signaler som höjda ögonbryn och lätt framåtlutad kropp. Den annoterade satsen PAPPA SNÄLL kan därför uppfattas både som en påståendesats och en frågesats om man inte samtidigt beskriver de icke-manuella grammatiska signalerna. Frågeordsfrågor markeras med ihopdragna ögonbryn tillsammans med ett tecken för frågeordet, t.ex. VAD HETA PRO ('vad heter du?'). Även vid uppmaningar framgår de grammatiska markörerna av huvudet och kroppen. Tecknet utförs med snabbare och kortare rörelser och med huvudet lätt nedåtböjt.

Det finns ingen specifik bisatsordföljd i svenskt teckenspråk, utan bisatser har rak ordföljd. Ofta inleds bisatser med en bisatsinledare, som OM@b i villkorsbisatser, ORSAK i orsaksbisatser och AVSIKT i avsiktsbisatser. Men även här har icke-manuella grammatiska signaler en viktig funktion. En relativsats markeras normalt med höjda ögonbryn, uppdragna kinder och indragen haka.

Teckenrummet bidrar med betydelse

Teckenrummet, dvs. området framför den tecknades kropp, har ofta en betydelsebärande funktion i teckenspråk. Genom att rikta pekningar eller tecken i riktningar framför kroppen pekas referenter eller platser ut i texten. Dessa referenter och platser har kallats för *deixis*, *lokalisat*ion och *locus*. Ibland bidrar kroppsavridning och blickriktning med betydelse. Då kallas det för *rolltagning* eller *perspektivbyte*, eftersom växlingarna påminner om att tecknaren tar på sig en annan persons roll. Benämningar som *konstruerad handling* och *konstruerad dialog* använd också.

Men hur beskriver man riktning i tomrummet framför kroppen med fonologiska termer? Vilken språklig betydelse har tomrummet, och har en riktning morfemstatus? Dessa frågeställningar har forskare haft svårigheter att ge svar på. Termer som används inom den traditionella grammatiken har i detta fall inte varit till någon hjälp och forskare har behövt utveckla nya beskrivningsmodeller.

Under 1990-talet började teckenspråksforskare intressera sig för kognitiv lingvistik. Inom kognitiv lingvistik studerar man språket "som en del av en större, allmän kognitiv förmåga, och inte skild från andra kognitiva funktioner i hjärnan" (Vogel 2011:19). Teoretiska modeller inom kognitiv lingvistik har visat sig vara användbara när betydelsen hos tomma områden i teckenrummet ska beskrivas. De teoretiska ramverk som framför allt har använts för studier i teckenspråk är *mental space theory* (Fauconnier 1985) och *conceptual blending theory* (Fauconnier, Turner 2002). I dessa teorier behandlar man språkligt innehåll som kognitiva processer som kallas mentala rymder. Konstruktionen av dessa rymder och blandningen mellan dem (eng. *blend*) skapar betydelse.

Dessa tankegångar har vidareutvecklats av den amerikanske teckenspråkslingvisten Scott Liddell. Liddell tar fasta på att teckenspråk har synliga artikulatorer som kan riktas mot osynliga referenter i teckenrummet. Betydelsen hos dessa referenter skapas genom blandning av mentala rymder. För att förklara hur detta går till har Liddell lanserat termen *real space*. Real space är "a person's current conceptualization of the immediate environment based on sensory input" (Liddell 2003:82). Det handlar om hur tecknaren konceptualiserar rummet framför sig i en här-och-nu-situation och med språkliga medel vill få lyssnaren att skapa samma mentala föreställning. *Real space* är en mental rymd som skiljer sig från andra mentala rymder genom att den bygger på sinnesintryck, i huvudsak synen. *Real space* handlar inte om "verkligheten" så som den utspelar sig framför ögonen, vilket termen kan förleda en att tro, utan är en konceptualisering av en situation. Konceptualiseringen sker i huvudet, i den mentala rymd som benämns *real space*. Element från andra mentala rymder kopplas ihop (eng. *mapping*) med element i *real space* och skapar en *real space blend*, en konceptuell blandning av element från olika mentala rymder.

Hur en *real space blend* uppstår kan åskådliggöras med detta exempel. En person berättar att dennes far har suttit vid datorn och jobbat dagen innan. Hen kan beskriva detta genom att göra tecknet för 'pappa', placera händerna framför kroppen och spela med fingrarna över ett tänkt tangentbord. Händerna, överkroppen och huvudet kan därmed sägas finnas i *real space*. Dessa delar av berättarens kropp ingår i blandningen 'pappa'. I blandningen finns det synliga element (händerna) och osynliga element: tangentbord och datorskärm. Blicken som representerar pappans blick är riktad mot den tänkta datorskärmen. Tillsammans ingår dessa element i en *real space blend* med betydelsen 'pappa skriver på dator'. Beskrivningen är en återgivning av en situation som rådde dagen innan vilket representeras med tecknet för 'igår'. Så blandningen 'pappa skriver på dator' blandas med den temporala mentala

rymden 'i går' vilket tillsammans skapar blandningen 'pappa skrev på datorn i går kväll'. Hur många tecken som används beror på vilka ledtrådar berättaren bedömer att lyssnaren behöver och vilka förkunskaper i ämnet som lyssnaren har. Det är inte nödvändigt att beskriva alla element som ingår i en blandning (Liddell, Vogt-Svendsen 2007). Kroppshållning och ansiktsuttryck ger ytterligare information om aktiviteten (om det var lätt, jobbigt eller tog lång tid etc.).

Ovanstående teoretiska ramverk från kognitiv lingvistik gör det möjligt att beskriva hur tomrummet framför kroppen och tecknarens kropp bidrar med betydelse i teckenspråk. I svenskt teckenspråk används *real space blend* flitigt. Vanligast är att pekningar riktas mot element i olika blandningar, men även riktade tecken används.

Släktskap mellan nordiska teckenspråk

Det har gjorts försök att bestämma släktskap mellan teckenspråk i världen. Ett verktyg som har använts för detta ändamål är Swadesh-listan³. Listan består av 200 basord som ligger till grund för jämförelse mellan språk. En modifierad version av Swadesh-listan har tagits fram för tecknade språk av den amerikanske lingvisten James Woodward, och den består av 100 tecken. Denna lista har bland annat använts för att jämföra brittiskt, australiensiskt och nyzeeländskt teckenspråk mellan vilka man funnit ett starkt släktskapsförhållande (Johnston 2003).

Men hur är det med släktskapen mellan de nordiska teckenspråken? Språkkontakt förekommer mellan döva i Norden men ger detta avtryck i de olika teckenspråken? En etablerad uppfattning är att det finska teckenspråket och det svenska teckenspråket liknar varandra. Skälet till detta är att det i mitten av 1800-talet fanns döva elever från Finland som gick på Manillaskolan, en dövskola i Stockholm. När eleverna återvände till Finland tog man med sig en del tecken som man lärt sig i Sverige, och som därmed blev en del av det finska teckenspråket.

Två undersökningar har använt Swadesh-listan för att undersöka släktskapet mellan svenskt och finskt teckenspråk (Mesch 2006). Den ena undersökningen studerade moderna varianter av tecken medan den andra undersökte ålderdomliga tecken. Båda undersökningarna visade att det finns släktskap mellan de båda teckenspråken. Överensstämmelsen är 63 procent för ålderdomliga tecken respektive 72 procent för moderna tecken. Man fann större likheter mellan de moderna tecknen än mellan de ålderdomliga tecknen, vilket förvånade forskarna. Om det skedde influenser från svenskt teckenspråk

---

3 Swadesh-listan konstruerades av den amerikanske lingvisten Morris Swadesh under 1950-talet.

till finskt teckenspråk redan på 1800-talet borde rimligtvis äldre tecken visa större överensstämmelse. En trolig förklaring enligt forskarna är att kriterierna för "identiska tecken" och "likartade tecken" inte ger en rättvisande bild av släktskapsförhållandena (Mesch 2006).

Även om det finns ett släktskap mellan svenskt och finskt teckenspråk så innebär det inte att man förstår varandra utan besvär. De inlånade svenska tecknen har anpassats till det finska teckenspråket och utvecklas efter finska förhållanden. Det finska teckenspråkets munrörelser är influerade av det finska språket och det svenska teckenspråket har påverkats av svenskan. När munrörelser och manuella tecken inte stämmer överens med vad man är van vid, skapar det osäkerhet för förståelsen. Det ska tilläggas att det i Finland finns två teckenspråk: finskt och finlandssvenskt teckenspråk. Det finlandssvenska teckenspråket har ännu mer gemensamt med det svenska teckenspråket, men betraktas i dag som ett hotat språk⁴.

Liknande släktskapsrelationer finns mellan danskt och norskt teckenspråk. Teckenspråken på Färöarna, Grönland och Island har påverkats av det danska teckenspråket. Det är framför allt genom skolundervisningen som denna påverkan skett, inte genom kontakter mellan vuxna teckenspråkiga personer.

Ordboksarbete för det svenska teckenspråket

Det har bedrivits ordboksarbete vid Stockholms universitet sedan 2001. I dag består Svenskt teckenspråkslexikon av omkring 15 000 tecken.

Teckenordböcker för svenskt teckenspråk har tagits fram tidigare. Den första teckenordboken publicerades i början av 1900-talet (Österberg 1916) och den innehöll fotografiska illustrationer av ca 400 tecken och en liten grammatikbeskrivning⁵. Boken var resultatet av en planerad gemensam nordisk teckenordbok. En kommitté av nordiska delegater fick i uppgift att sammanställa en nordisk teckenordbok. Målet var att välja de tecken som bäst visade den illustrerade betydelsen och sedan presentera urvalet i en gemensam nordisk teckenordbok. Arbetet hann inte slutföras eftersom det första världskriget kom emellan. Nya försök att sammanställa en nordisk teckenordbok gjordes på 1950–60-talen, men inte heller då ledde det någonvart. Skolöverstyrelsen i Sverige gav 1968 ut en ordbok som innehöll en del danska tecken, men döva i Sverige reagerade negativt på detta. Reaktionen

4 Det finlandssvenska teckenspråket finns numera på Unescos lista över hotade språk. Det beräknas finnas 90 talare kvar i livet. En viktig orsak till detta är att den svenskspråkiga dövskolan i Borgå upphörde med sin verksamhet 1993.

5 100-årsjubileet av den första teckenordboken uppmärksammades på en temadag vid Stockholms universitet den 13 maj 2016.

var likadan i de andra nordiska länderna. Döva var avvisande mot de konstiga inlånade tecknen. Slutligen övergavs tanken på en gemensam nordisk teckenordbok.

År 1971 gjordes det ett försök till normering av det svenska teckenspråket. En teckenspråkskommitté som tillsattes av Sveriges Dövas Riksförbund fick i uppgift att "få till stånd ett 'riksteckenspråk'" (Sveriges Dövas Riksförbund 1978). Utgångspunkten var Svenska Akademiens ordlista. De ord som man kunde hitta lexikala tecken för togs med i teckenordlistan. Tecken som inte kunde beskrivas med svenska ord togs inte med. Tecknen illustrerades med stillbilder och hade svenska uppslagsord. En reviderad upplaga gavs ut 1978. Denna bok fick smeknamnet "blå boken" och fick med tiden ett dåligt rykte. Det berodde på att kommittén skapade nya tecken som teckenspråkiga inte använde. Några av dessa nyskapelser har dock överlevt och är i dag lexikala tecken i det svenska teckenspråket.

Efter det att det svenska teckenspråket erkändes av riksdagen 1981 påbörjade Sveriges Dövas Riksförbund ett nytt ordboksarbete. Utgångspunkten denna gång var inte att normera teckenspråket, utan att beskriva den teckenvariation som finns i det svenska teckenspråket. Arbetet slutfördes 1997 och publicerades i en tjock, tryckt bok i A4-format, som fick namnet Svenskt teckenspråkslexikon (Sveriges Dövas Riksförbund 1997). Det som var nytt var att tecknen presenterades utifrån tecknens handform, om en eller två händer används, tecknens läge och rörelse. I de tidigare teckenordböckerna sorterades tecknen i alfabetisk ordning efter de svenska uppslagsorden.

När it-tekniken slog igenom väcktes tanken på att ta fram en digital version av Svenskt teckenspråkslexikon. Det var möjligt att visa tecken i rörlig form via videofilmer, vilket är mycket åskådligare än att titta på stillbilder. Teckenspråksavdelningen på Institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet tog på sig uppgiften att digitalisera lexikonet och publicera det på Stockholms universitets webbplats. Den digitala versionen av Svenskt teckenspråkslexikon publicerades 2001. Erfarenheter från detta arbete har använts i det fortsatta uppdraget att utveckla en teckendatabas. År 2014 fick lexikonet en ansiktslyftning och sökmöjligheterna utökades.

Det finns tecken som idag inte kan hittas i Svenskt teckenspråkslexikon. Det gäller framför allt de tecken som tillhör kategorin *avbildande verb*. Dessa tecken har ingen fast form och betydelsen förstås av sammanhanget. Det är en stor utmaning att inkludera dessa tecken i ett teckenspråkslexikon. Det finns kritik mot att man försöker utforma teckenspråkslexikon utifrån det ordboksarbete som sker för de talade och skrivna språken. Det råder inte ett till ett-förhållande mellan tecken och ord. Den västerländska traditionen att dela

upp grammatik och lexikon ställer till det när man vill beskriva teckenspråk i teckenordböcker (Hoyer 2012).

Språkrådet och Teckenspråksavdelningen vid Stockholms universitet har under 2016 inlett samarbete om hur Svenskt teckenspråkslexikon kan vidareutvecklas utifrån aktuella forskningsrön om tecknade språk.

Språklig identitet som etnisk markör

Till skillnad från andra språk finns det ingen entydig etnisk markör för talare av svenskt teckenspråk. Ofta får det nationella språket stå som modell. Om man syftar på dem som talar svenska i Sverige så kallar vi dem för svenskar (även om denna nationsbundna föreställning börjar vackla). Men hur är med teckenspråk? En grundmurad uppfattning är att teckenspråk talas av döva. Tidigare hette det *dövas teckenspråk*. Ordet *döv* är dock både en språklig etnisk markör och en benämning på en funktionsnedsättning, vilket ibland leder till synsätt som går i kollision med varandra. Språkbruket ses ibland som ett resultat av funktionsnedsättningen. Men stämmer det verkligen? Hur ska man se på hörande barn till döva? De är inte döva men likväl växer de upp med teckenspråk och dövulturen.

Det pågår diskussioner bland döva om hur man ska definiera sig som grupp. Många upplever att synen på dövhet som funktionsnedsättning har en negativ påverkan på dövas möjligheter i samhället och vill istället lyfta fram det språkliga perspektivet. Tankar om att få erkännas som språklig etnisk minoritet har hämtats från den amerikanske psykologen Harlan Lane. Han menar att det finns en döv etnicitet där språket har en central roll. Men det finns också kulturella drag och värderingar som särskiljer döva från majoritetskulturen (Lane, Pillard & Hedberg 2011). Att döva anses ha ett eget språk och en egen kultur är ingen ny tanke, men frågan aktualiserades i samband med att fem minoritetsspråk fick officiell status i svensk lag år 2000. Det svenska teckenspråket fick inte status som nationellt minoritetsspråk trots att många menade att villkoren i Europarådets minoritetskonventioner var uppfyllda. Ett skäl till varför det inte blev så kan vara att kommittén som utredde frågan inte såg kopplingen mellan språk och etnicitet när det gäller teckenspråkiga.

Ordet *teckenspråkig* används allt oftare i dagens diskussion. Det är språket och kulturen som är grunden för identiteten – inte graden av hörselnedsättning. Men orden *teckenspråkig* och *döv* är inte utbytbara. Med teckenspråkiga avses alla individer som identifierar sig som delaktiga i den teckenspråkiga gemenskapen och det gäller inte bara de som är audiologiskt döva. En del menar att båda perspektiven behövs. En del av dövas identitet bygger nämligen på de erfarenheter man får i ett samhälle där infrastrukturer och samhällstjänster

bygger på en förmåga att kunna uppfatta talspråk. Andra förespråkar rätten till flera olika identiteter. Varför ska bara *ett* särdrag definiera en människa?

Det svenska teckenspråkets ställning

Det svenska teckenspråket har fått större utrymme i det svenska samhället, inte minst i media. I sändningstillståndet för de markbundna tv-kanalerna finns villkor att man ska producera teckenspråkiga program men också göra program tillgängliga i teckenspråkstolkade versioner. De teckenspråksgestaltade sångerna i Melodifestivalen har ett reklamvärde som inte ska underskattas. Men det är i lagar och bestämmelser som språken ges legitimitet.

Det första erkännandet av svenskt teckenspråk skedde i Sveriges riksdag 1981. I bilaga 12 till budgetpropositionen (Regeringskansliet 1980) nämns för första gången officiellt att teckenspråk är dövas språk. I propositionen hänvisas det till Integrationsutredningen (SOU 1979:50) som menar att döva är tvåspråkiga och att ”denna tvåspråkighet innebär att de dels måste behärska sitt visuella/manuella språk, dels det språk som de omges med i samhället, svenskan.” (Prop. 1980/81:100, s. 294). Detta ledde till att läroplanen för dövskolan ändrades och fick en tvåspråkig inriktning. Såväl svenska som svenskt teckenspråk skulle vara undervisningsspråk.

Det dröjde innan svenskt teckenspråk nämndes i svensk lagstiftning. Det skedde först när språklagen trädde i kraft (Sveriges riksdag 2009b). Två paragrafer i språklagen handlar om det svenska teckenspråket. Samhället ska dels ”skydda och främja det svenska teckenspråket” (9 §), dels ska döva, hörselskadade och närstående till dem ”ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket” (14 §). Språklagen är en ramlag och är vägledande för annan lagstiftning. Det är en skyldighetslag och pekar ut samhällets ansvar men kan inte ses en rättighetslag som kan åberopas i rättsliga tvister.

I språklagen jämföras det svenska teckenspråket med de nationella minoritetsspråken (finska, jiddisch, meänkieli, romska och samiska). Däremot räknas inte det svenska teckenspråket som ett nationellt minoritetsspråk beroende på det ställningstagande som lagstiftaren gjorde när Europarådets konvention för skydd av nationella minoriteter skulle anpassas till svenska förhållanden.

När Minoritetsspråkskommittén utredde om minoritetskonventionerna skulle ratificeras och implementeras i svensk lag, uppvtaktades kommittén av Sveriges Dövas Riksförbund, som menade att det svenska teckenspråket uppfyller de kriterier som satts upp för att språk skulle få minoritetsspråksstatus. Minoritetsspråkskommittén gick emellertid inte på denna linje och menade att konventionens syfte i första hand är en kulturkonvention. Så även om döva själva ser sig som en kulturell grupp ansåg kommittén ”att språket får snarare

i första hand ses som ett kommunikationsmedel för döva, ett sätt för döva att trots sitt handikapp kunna kommunicera med omgivningen” (SOU 1997:50). Därmed gick kommittén på tvärs med språkforskningen, som belagt att det svenska teckenspråket är ett språk. Dessutom menade kommittén att teckenspråket redan hade en officiell ställning i Sverige och att en ratificering inte skulle leda till ytterligare stöd. Även här gick man emot bättre vetande, för det var ju bristen på lagligt stöd som motiverade Sveriges Dövas Riksförbund att uppvakta kommittén. Annars hade det inte varit nödvändigt.

Teckenspråkets ställning har utretts ytterligare i Teckenspråksutredningen (SOU 2006:54) och i Språklagsutredningen (SOU 2008:26). Det har lett fram till att svenskt teckenspråk nämns som ett särskilt språk i språklagen, där det jämföras med de nationella minoritetsspråken. Det heter ofta att ”svenskt teckenspråk i praktiken har samma ställning som de nationella minoritetsspråken”. Men det stämmer inte riktigt. I lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk finns det ett starkare språkligt skydd för de nationella minoritetsspråken inom barnomsorgen och äldreomsorgen, som är viktiga språkliga domäner. Även stödet för modersmålsundervisning i skolan är starkare för de nationella minoritetsspråken. Många teckenspråkiga menar att det svenska språket bör få status som ett nationellt minoritetsspråk.

Trots förstärkning av teckenspråkets ställning i lagstiftningen sker det en utveckling i motsatt riktning. De tidigare homogena teckenspråksmiljöerna i förskolor och skolor håller på att fragmenteras. Många föräldrar och förskolor använder hellre teckenstöd till tal än svenskt teckenspråk med sina barn. Barn har i dag sämre möjligheter att utveckla det svenska teckenspråket (Lyxell 2014). Många döva barn med hörselimplantat går i kommunala grundskolor, där de inte kommer i kontakt med andra teckenspråkiga barn. Antalet elever i dövskolan har successivt minskat under en lång period. Det har dock skett ett trendbrott i Sverige, och det börjar komma fler elever till dövskolan igen (Specialpedagogiska skolmyndigheten 2016). Men på grund av yttre tryck från föräldrar till barn med hörselimplantat tillåter specialskolorna talspråk i undervisningen i högre grad, vilket leder till kontroverser. Helt döva elever riskerar nämligen att hamna utanför när talspråk används, vilket leder till ojämlika kommunikativa förhållanden. Inte alla elever behärskar svenskt teckenspråk när de kommer till specialskolan, vilket påverkar undervisningen.

Ett annat stort bekymmer är bristen på tolkar på arbetsmarknaden. Arbetsgivare förväntas stå för tolkkostnaden vilket gör att döva har svårt att få anställningar även när de har goda akademiska meriter. Det blir helt enkelt för dyrt för arbetsgivaren. Det finns i dag olika huvudmän för tolkservicen, och det är ibland oklart vem som ska stå för kostnaden för tolkar. En statlig utred-

ning (SOU 2011:83) har föreslagit att tolkverksamheten ska slås samman och placeras under en statlig huvudman. Regeringen är avvisande till tanken om en statlig tolkmyndighet och försöker därför hitta andra lösningar. Nya utredningar har tillsatts och tolkverksamhetens framtida organisation har blivit en utdragen fråga, vilket skapar frustration hos tolkbrukare.

Det finns med andra ord en hel del kvar att göra för att stärka det svenska teckenspråkets ställning i Sverige.

Summary

There are five minority languages which have status as a national minority language in Sweden, but Swedish Sign Language is not one of them. Many people advocate a different view on Swedish Sign Language and the speakers of this language. All too often Swedish Sign Language is considered a language for people who have hearing loss, but deaf people see themselves primarily as a minority group. Therefore the Swedish Sign Language should attain status as a protected minority language. There is a large group of hearing people that are native sign language speakers, which challenge the concept "the language of the deaf". This article covers how the Swedish Sign Language have evolved, the structure in the language and the status of the language.

Tommy Lyxell är språkvårdare i svenskt teckenspråk på Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.

Referenser

- Ahlgren, I. & Bergman, B., 2006: Det svenska teckenspråket. *Teckenspråk och teckenspråkiga. Kunskaps- och forskningsöversikt*, SOU 2006:29. Regeringskansliet, Stockholm, s. 11–70.
- Andersson, A., 2009: 1875: Skavlan om teckenspråk. *Nordisk tidskrift för hörsel- och dövundervisning*, nr. 4.
- Avdelningen för teckenspråk, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet 2014: *Svenskt teckenspråkslexikon*. URL: <http://teckensprakslexikon.su.se/handformer>. (Hämtad 14 april 2016).
- Bergman, B. & Björkstrand, T., 2015: *Teckentranskription*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet, Stockholm.
- Danielsson, L., 1991: *Att vara invandrare och döv : en dubbel utmaning?* Delrapport 1. Sveriges invandrarinstitut och museum, Tumba.
- Fauconnier, G., 1985: *Mental spaces : aspects of meaning constructions in natural language*. MIT Press, Cambridge, Mass.
- Fauconnier, G. & Turner, M., 2002: *The way we think : conceptual blending and the mind's hidden complexities*. Basic Books, New York.
- Hedberg, T., 2006: Dokumentation av ålderdomliga och regionala tecken i svenskt teckenspråk. *Teckenspråk : sociala och historiska perspektiv*, (red.) K. Hoyer, M. Londen & J. Östman. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet, Helsingfors, s. 97–106.
- Hoyer, K. 2012. *Dokumentation och beskrivning som språkplanering : perspektiv från arbete med tre tecknade minoritetsspråk*. Helsingfors universitet, Helsingfors.
- Johnston, T. 2003, BSL, Auslan and NZSL, three signed languages or one? *Cross-linguistic perspective in sign language research: Selected papers from TISLR 2000*, red. A.e.a. Baker, Signum Verlag, Hamburg, s. 47–69.
- Lane, H.L., Pillard, R. & Hedberg, U., 2011: *The people of the eye : deaf ethnicity and ancestry*. Oxford University Press, Oxford ; New York.
- Liddell, S., 2003: *Grammar, Gesture, and Meaning in American Sign Language*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Liddell, S. & Vogt-Svendsen, M., 2007: Constructing Spatial Conceptualizations from Limited Input: Evidence from Norwegian Sign Language. *Gesture and the Dynamic Dimension of Language. Essays in Honor of David McNeill*.

- Gesture Studies 1*, red. S. Duncan, J. Cassell & E. Levy, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, s. 173–194.
- Lyxell, T., 2014: *Se språket – barns tillgång till svenskt teckenspråk*. Rapporter från Språkrådet nr 3, Stockholm.
- Max Planck Institute for Psycholinguistics 2016. *ELAN*, 4.9.3. The Language Archive, Nijmegen, The Netherlands.
- Mesch, J., 2006: Påminner nationella teckenspråk om varandra? *Teckenspråk : sociala och historiska perspektiv*, red. K. Hoyer, M. Londen & J. Östman. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet, Helsingfors, s. 71–95.
- Österberg, O., 1916: *Teckenspråket : med rikt illustrerad ordbok över det av Sveriges dövstumma använda åtbördsspråket*. Faksimilutgåva 1992, SIH-läromedel, Örebro.
- Parkvall, M., 2015: *Sveriges språk i siffror : vilka språk talas och av hur många?* Språkrådet : Morfem, Stockholm.
- Regeringskansliet, 1980: *Bilaga 12 till budgetpropositionen 1981*. Regeringskansliet, Stockholm.
- SOU 1979:50. *Huvudmannskap för specialskolan*. Regeringskansliet, Stockholm.
- SOU 1997:192. *Steg mot en minoritetspolitik – Europarådets konvention om historiska minoritetsspråk*. Justitiedepartementet, Stockholm.
- SOU 2006:54. *Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning*. Regeringskansliet, Stockholm.
- SOU 2008:26. *Värna språken – förslag till språklag*. Regeringskansliet, Stockholm.
- SOU 2011:83. En samlad tolktjänst – samordning och utveckling av tolktjänst för barndomsdöva, vuxendöva, hörselskadade och personer med dövblindhet. Regeringskansliet, Stockholm.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2016: *Årsredovisning 2015*. Specialpedagogiska skolmyndigheten, Härnösand.
- Språkrådet, 2015: *Det svenska teckenspråkets grammatik*. Institutionen för språk och folkminnen. URL: <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetsprak/svenskt-teckensprak/det-svenska-teckensprakets-grammatik.html>. (Hämtad 19 april 2016).

Sveriges Dövas Riksförbund, 1997: *Svenskt teckenspråkslexikon*, Sveriges Dövas Riksförbund, Teckenspråksavdelningen, Leksand.

Sveriges Dövas Riksförbund, 1978: *Teckenboken* [Ny, utök. uppl.]. Sveriges Dövas Riksförbund, Leksand.

Sveriges riksdag 2009a: *Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. URL: https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2009724-om-nationella-m_sfs-2009-724/. (Hämtad 19 april 2016).

Sveriges riksdag 2009b: *Språklag (2009:600)*. URL: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Spraklag-2009600_sfs-2009-600/. (Hämtad 19 april 2016).

Wallin, L. & Mesch, J., 2015: *Annoteringskonventioner för teckenspråkstexter*, version 6, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet, Stockholm.

Vogel, A. 2011: *Språket, kroppen och tankarna : introduktion till kognitiv semantik*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund.

Nyckelord: svenskt teckenspråk, (teckenspråks)grammatik, statusvård, ord-boksarbete, regional variant, språksläktskap

Bibliografiske oplysninger

Lyxell, Tommy, 2016: "Det svenska teckenspråket – ett svenskt språk" I: Torbjørg Breivik (red.)

Sprog i Norden 2016, s. 117–133.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Ny sproglitteratur 2015

Danmark

Eva Skafte Jensen

Andersen, Thomas Hestbæk og Alexandra Emilie Møller Holsting: Teksten i grammatikken. Syddansk Universitetsforlag 2015. 438 s.

Bogen præsenterer en systemisk-funktionel beskrivelse af dansk sprogs former og betydninger. Bogen tilbyder et begrebsapparat til analyse af en tekst fra dens mindste grammatiske elementer til større enheder som tekstmønstre og situation. Bogen er primært henvendt til studerende og undervisere på universiteter, seminarier og lignende.

Bergmann, Asger: Tegnsprog – hvorfor ikke? Erindringer om kampen for sproglig og kulturel ligestilling. Danske Døves Landsforbund 2015. 320 s.

Bogen er en erindringsbog der på en gang giver en skildring af forfatterens liv og en skildring af den udvikling der er sket i synet på døve mennesker i Danmark i den seneste menneskealder.

Danske Studier 2015. Red. af Simon Skovgaard Boeck og Henrik Blicher under medvirken af Mette Elholm Ishøy. Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 589. 2015. 193 s.

Af bindets indhold er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve *Lars Brink* og *Kjeld Kristensen*: Bevingede og ubevingede ord fra dansk revy, *Marianne Rathje*: Ska det vær nu? Verbale kortformer i regulerede og ikke-regulerede genrer.

Bindet indeholder desuden en række anmeldelser, fx *Hanne Ruus*: Den Danske Begrebsordbog.

Den Danske Begrebsordbog. Red. af Sanni Nimb, Lars Trap-Jensen, Henrik Lorentzen, Liisa Theilgaard, Thomas Troelsgård. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, København 2015.

Ejstrup, Michael Kjær og Anders Elsig: Hvad tiden er fuld af, flyder munden over med. Faste vendinger i forandring. Hans Reitzels Forlag 2015. 128 s.

Denne bog handler om hvordan sprogbrugerne langsomt ændrer på faste vendinger på måder der gør udtrykkene mere tidssvarende.

Hansen, Gert Foget: Stød og stemmekvalitet. En akustisk-fonetisk undersøgelse af ændringer i stemmekvaliteten i forbindelse med stød. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet 2015. 294 s. + 1 cd.

I denne afhandling kortlægger forfatteren forskningen i dansk stød og fremlægger evidens fra instrumentalfonetiske undersøgelser af ord med og uden stød. Stødet er kendt og berygtet for at være svært at beskrive fyldestgørende. Træk man har anset for kriterielle for stødets manifestering, viser sig ikke at holde ved en nærmere efterprøvelse. Afhandlingen afdækker hvorfor dette er tilfældet.

Hilseformer & høflighed. Modersmål-Selskabets årbog 2015. Modersmål-Selskabet 2015. 160 s.

I *Hilseformer & høflighed* har årbogsudvalget samlet en række tekster om adfærdsformer. Af bogens artikler kan nævnes *Gitte Hørning*: Moderne hilsekultur, *Bjørn Andersen*: Du og De, *Robert B. Hansen*: Danske hilseformer.

Hvad ved vi nu - om danske talesprog? Red. af Frans Gregersen og Tore Kristiansen. Sprogforandringscentret, København 2015. 243 s.

I anledning af at Dansk Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier (i daglig tale Sprogforandringscentret) kunne fejre 10 års arbejde, gør denne bog status over forskningen i danske talesprog, især i sociolektisk og dialektologisk belysning. Artiklerne tæller: *Frans Gregersen og Tore Kristiansen*: Indledning. Sprogforandring i virkelig tid, *Torben Juel Jensen, Tore Kristiansen og Marie Maegaard*: Sprogforandring og sprogholdninger, *Jacob Thøgersen*: Danmarks Radio som sprogpolitisk aktør, *Malene Monka*: Mobilitet, sted og sprogforandring, *Malene Monka, Marie Maegaard og Jann Scheuer*: Den autentiske dialekttalende – bornholmsk dialekt som vare i turistindustrien, *Nicolai Pharao, Tore Kristiansen, Janus Spindler Møller og Marie Maegaard*: Eksperimentelle sprogholdningsstudier – fra helhedsvurderinger til enkelttræk, *Martha Sif Karrebæk, Astrid Ag, Birte Dreier, Narges Ghandchi, Liva Hyttel-Sørensen, Ulla Lundquist, Lian Malai Madsen, Janus Spindler Møller, Thomas Rørbeck Nørreby og Andreas Stæbr*: Hverdagssprogning og sproguideologier: Om betydningen af minoritetssprog hos skolebørn i København,

Andreas Stæbr: Sociale medier og hverdagsprog, *Lian Malai Madsen* og *Janus Spindler Møller*: Sproglige normer og sprogbrug: 'høj' og 'lav', 'os' og 'dem' i nutidens forestillede sociolingvistiske landskab, *Randi Skovbjerg Sørensen*: Det gode interview – og det dårlige, *Carsten Hansen*: Ordbog over Dansk Talesprog (ODT) – talesprogets egen ordbog, *Tanya Karoli Christensen* og *Torben Juel Jensen*: Grammatisk variation og forandring i moderne dansk, *Frans Gregersen*: Talens forandringer – sproglig variation hos den talende inden for interviewsituationer og i samme situation over tid.

LexicoNordica. 22-2015. Red. af Henrik Lorentzen og Emma Sköldbberg. Nordisk Forening for Leksikografi 2015. 306 s.

Temaet for bindet er *Sproglige varieteter i nordiske ordbogsressurser*. De danske bidrag tæller *Torben Christiansen* og *Lars Trap-Jensen*: Om slangudtryk flygtighed – i sproget og i ordbøgerne, *Carsten Hansen*: Beskrivelsesproget i Ordbog over Dansk Talesprog, *Inger Schoonderbeek Hansen*: Fællesdanske og dialektale ord i Jysk Ordbog. Bindet indeholder desuden et ikketematisk bidrag: *Zakaris Svabo Hansen*: Færøske ordbøger i 2000-tallet, samt anmeldelser, fx *Peter Stray Jørgensen*: Slangordbogen. Dansk slang og hverdagsprog – underholdning eller seriøs ordbog.

Morsingbo-ordbog. Red. af Hanne Glintborg. Morsø Folkeblad 2015.

Mål & Mæle. 36. årgang, 2 numre og 37. årgang, 1 nummer. Red. af Kasper Boye, Carsten Elbro, Ken Farø, Erik Hansen og Jørn Lund 2014-2015, 32 s. + 32 s. + 36 s.

Foruden brevkassen *Sprogligheder* med spørgsmål om sprog indeholder numrene artikler om sprog. Artiklerne i de to seneste numre er tilegnet Carsten Elbro i anledning af hans 60-årsfødselsdag og 25-årsjubilæum som Mål & Mæle-redaktør og fokuserer derfor blandt andet på læse- og lytteforståelse og sprogtilegnelse, fx *Ken Farø*: Om to typer læseforståelse på fremmedsprog (nr. 37/1).

Nissen, Camilla Falk Rønne: En parallelsproglig virkelighed. Et etnografisk studie af sprogbrugsmønstre på to kurser udbudt på engelsk på Science og Sund, Københavns Universitet. Københavnerstudier i tosprogethed. Studier i parallelsproglighed. Bd. C7. Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet 2015. 105 s.

Formålet med denne bog er at undersøge sprogvalget (dansk eller engelsk) blandt studerende der følger kurser der eksplicit udbydes på engelsk. På disse

kurser deltager danske og ikkedanske studerende. Konklusionen er at sproglvalget er motiveret af hvad de studerende finder mest effektivt i situationen. Valget mellem dansk og engelsk gælder dog kun for de dansksprogede studerende, og således opstår der en asymmetri mellem danske og ikkedanske studerende.

Ny forskning i grammatik 22. Red. af Stine Evald Bentsen, Per Durst-Andersen, Eva Skaft Jensen, Sune Sønderberg Mortensen og Peter Juul Nielsen. Dansk Sprognævn 2015. 289 s.

Ny forskning i grammatik giver læseren et indblik i den nyeste nationale sprogforskning indenfor dansk og en lang række fremmedsprog. Af bindets artikler kan nævnes *Marie Herget Christensen*: Eksperimentelt design og dets konsekvenser for fortolkningen af stimuli – substantiver i nøgenform og med udfyldt bestemmerplads, *Henrik Høeg Müller*: Nøgne objekter i dansk, *Peter Juul Nielsen*: Den danske imperativmorfologi som et andenordensnul, *Liisa Deth Theilgaard*: Sætningsadverbialer og dialogiske partiklers topologi og skopus.

Nye medier. Sprogbrug, data og metode. NoSSinK-symposium, København 11.-12. april 2013. Red. af Marianne Rathje. Sprognævnets konferenceserie 4. Dansk Sprognævn 2015. 131 s.

NoSSinK er akronym for Nordisk Sprog og Sprogforståelse i de nye Kommunikationsformer, et projekt støttet af NordPlus og Netværket for de Nordiske Sprognævn. Bogen indeholder artikler fra projektets afsluttende konference. De danske bidrag tæller *Sabine Kirchmeier-Andersen*: Hvordan kan man undersøge sproget i de nye medier?, *Tina Thode Hougaard*: Sproget til billederne i de sociale medier.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 48-2015. Red. af Margrethe Heidemann Andersen, Tanya Karoli Christensen, Jan Heegård, Torben Juel Jensen, Thomas Wiben Jensen, Janus Mortensen og Marianne Rathje. Udgivet af Dansk Sprognævn 2015. 188 s.

Bind 48 er et temanummer om *Sprogtilegnelse*. Det indeholder 5 artikler: *Elisabeth Engberg-Pedersen*: Tilegnelse af fortællerperspektiv og referentperspektiv i dansk tegnssprog. Introduktion af en ny referent, *Ulf Dalvad Berthelsen*: Flersprogethed på Facebook. Flersprogede unges interaktion på Facebook i et sprogtilegnelsesperspektiv, *Søren Wind Eskildsen* og *Jobannes Wagner*: Sprogbrugsbaseret læring i en tosproget hverdag. En forskningsoversigt over sprogbrugsbaseret andetsprogtilegnelse og sprogpædagogiske implikationer,

Laila Kjærbeck: Danske børns tilegnelse af bøjningsmorfologi. Udviklingen af substantivernes pluralisbøjning i alderen 0-10 år, *Ditte Boeg Thomsen*: Én stavelse, to synsvinkler. Børns tilegnelse af dialogiske partikler.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 49-2015. Red. af Margrethe Heidemann Andersen, Tanya Karoli Christensen, Jan Heegård, Torben Juel Jensen, Thomas Wiben Jensen, Janus Mortensen og Marianne Rathje. Udgivet af Dansk Sprog­nævn 2015. 183 s.

Af indholdet i bind 49 kan nævnes *Jan Heegård*: Ordvarighed og grammatisk og pragmatisk funktion. Tilfældet 'egentlig', *Malene Monka*: Mobilitet og sprogforandring, *Julie Meyer Ingemansson og Torben Juel Jensen*: Passiven bør undgås – eller bør den? En receptionsundersøgelse af passivers indflydelse på forståelse af og holdninger til breve fra en offentlig myndighed.

Nyt fra Sprognævnet 2015 nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Dansk Sprog­nævn.

Numrene indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprog­nævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold, fx *Eva Skafte Jensen*: Underskrive og signere (nr. 1), *Philip Diderichsen og Andreas Søeborg Kirkedal*: Talesyntese og talegenkendelse (nr. 2), *Philip Diderichsen og Jørgen Schack*: Jagten på den gode og sikre sprogbruger (nr. 3), *Margrethe Heidemann Andersen*: Digital mobning (nr. 4).

Ord & Sag nr. 34-35. 60 s. + 64 s. Aarhus Universitet 2015.

Ord & Sag udgives af Peter Skautrup Centret for jysk dialektforskning ved Aarhus Universitet. Numrene indeholder videnskabelige såvel som populærvidenskabelige artikler om jysk sprog, fx *Kathrine Thisted Petersen*: Århusiansk sprogbrug anskuet i lyset af en igangværende standardiseringsproces (nr. 35).

Pseudo-English. Studies on false anglicisms in Europe. Red. af Cristiano Furiassi og Henrik Gottlieb. Mouton de Gruyter 2015. 287 s.

Denne bog indeholder en række artikler om den engelske indflydelse man kan iagttage i europæiske sprog gennem såkaldte pseudoanglicismer, altså engelskklingende ord uden engelsk forlæg. I skandinavisk sammenhæng er især følgende kapitler af interesse: *Henrik Gottlieb*: Danish pseudo-Anglicisms: A corpus-based analysis, *Gisle Andersen*: Pseudo-borrowings as cases of pragmatic borrowing: Focus on Anglicisms in Norwegian.

Rask. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 42, forår 2015 og vol. 43, efterår 2015. 133 s. + 92 s. University of Southern Denmark, Institute of Language and Communication.

De to bind indeholder til sammen 7 artikler. Af indholdet kan nævnes *Lærke Josefine Kallede Søe*: At stille spørgsmålstegn til syntaktiske sammenblandinger (vol. 42).

Retten i sproget. Samspillet mellem ret og sprog i juridisk praksis. Red. af Anne Lise Kjær, Lin Adrian, Cecilie Brito Cederstrøm, Jan Engberg, Jonas Gabrielsen, Morten Rosenmeier og Sten Schaumburg-Müller. Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2015. 347 s.

Bogen indeholder 22 kapitler om samspillet mellem ret og sprog. Bogen er opdelt i fire hovedtemaer der afspejler bredden i det retslingvistiske felt: Hvad er godt juridisk sprog? Hvordan overbeviser man med sprog? Hvad sker der med retten når sproget er usynligt for juristerne? Hvad betyder sprog for den juridiske fortolkning?

Cecile Brito Cederstrøm, Jan Engberg og Anne Lise Kjær: Den 'sprogliche vending' i retten, *Lin Adrian og Morten Rosenmeier*: Hvad er godt juridisk sprog? Kommunikation og forståelighed, *Per Andersen*: Kancellisprogets fødsel, *Anne Kjærgaard*: Forandring, læring og 'sprogpolitikresistens' i Danmarks Domstole, *Jørgen Dalberg-Larsen*: Retssproget, juridisk magtudøvelse og demokrati, *Sofrid Mykland og Lin Adrian*: Alternative løsninger i juridisk språkdrakt – språklige kjennetegn ved rettsmeklingsavtaler i Norge og Danmark, *Jonas Gabrielsen og Sten Schaumburg-Müller*: Hvordan overbeviser man med sprog? Retsretorik og juridisk argumentation – fra fordomme til videndeling, *Jonas Gabrielsen*: Jura og retorik – et mangfoldigt møde, *Hans Petter Graver*: Jødenes stilling i Tyskland 1933-1938 og juridisk argumentasjon – et dykk i 'doxa', *Eivind Kolflaath*: Fortellingens overbevisende kraft, *Janus Beyer*: Improvisation og fokus – glemte færdigheder i retten, *Sten Schaumburg-Müller*: Hvorfor er retorik ikke slået igennem inden for dansk juridisk tradition, *Anne Lise Kjær*: Hvad sker der med retten, når sproget er usynligt for juristerne? Sproget som rettens blinde vinkel, *Louise Victoria Johansen*: Når sprog skaber viden. Skildringen af lovovertræderens person i danske straffesager, *Karoline Normann*: Indenretlig afhøring i straffesager, *Bente Jacobsen*: Tolkes indflydelse på afhøringer i retssager, *Inger Høedt-Rasmussen*: Den juridiske identitets sproglige dimension, *Ann Blücker*: Juridikstudenters sproglige inksolning, *Jan Engberg og Anne Lise Kjær*: Hvad betyder sproget for juridisk fortolkning?, *Anne Lise Kjær*: Juridisk oversættelse i Europa: en retslingvistisk praksis i spændingsfeltet mellem retlig enhed og flerspro-

gethed, *Mattias Derlén*: Flerspråkighet bortom paralyserande pessimism: utmaningar och möjligheter för EU-domstolen och svenska domstolar, *Elina Paunio*: EU-domstolen och meningsskapandet i den flerspråkiga EU-rätten, *Dietrich Busse*: Juridisk viden i sproglig form: om sammenhængen mellem vidensrammer og juridisk semantik.

Rette ord. Festskrift til Sabine Kirchmeier-Andersen i anledning af 60-årsdagen. Red. af Dorte Duncker, Eva Skaft Jensen og Ole Ravnholt. Dansk Sprognævns skrifter 46. Dansk Sprognævn 2015. 315 s.

Margrethe Heidemann Andersen: Særskrivningsfejl i de nye medier og i skolen, *Nina Møller Andersen*: 'Jeg kan bare godt lide dansk'. Dansk som fremmedsprog på udenlandske universiteter – holdninger og udfordringer, *Christian Becker-Christensen og Jørgen Schack*: Ord og ordforbindelser, som "hører nøje sammen med en efterfølgende ledsætning". Om startkommaets placering i henhold til Retskrivningsordbogens § 50.1 og 50.3, *Lotte Weilgaard Christensen*: Den terminologiske værktøjskasse set ud fra forskellige målgruppers behov. Eksemplificeret ved begrebernes udtryksside og valensmønstre som søgemønstre, *Niels Davidsen-Nielsen*: Hvad blev der af adjektanalysen?, *Philip Diderichsen, Anna Sofie Hartling, Anne Kjærgaard og Anna Kristiansen*: I ulige linje fra 'Linje' til 'linje'. Og andre nedslag i Retskrivningsordbøger gennem historien, *Ken Farø*: Gak til korpus og bliv viis: om korpora, sprognormer og tysk, *Frans Gregersen*: Hvad er forudsætningerne for en (u)mulig retskrivningsreform?, *Hans Götzsche*: Nexsus – en ubestemmelig kategori, *Erik Hansen*: Beholder og indhold. En semantisk anekdote, *Peter Juel Henriksen og Auður Hauksdóttir*: Talebob – den tålmodige transnordiske udtaletræner, *Henrik Galberg Jacobsen*: Hvad vi dog slås om. Sprogkamp(e) i Danmark i 350 år, *Per Anker Jensen*: Videnskab, normativitet og formidling, *Anne Kjærgaard*: Forståelige og imødekomende tekster til borgere og kunder – er der forskningsmæssigt belæg for bestræbelsen?, *Jørn Lund*: Nordisk sprogsamarbejde gennem 40 år. Uformelle iagttagelser om det nordiske sprogsamarbejde med særligt henblik på de nordiske sprognævne i tiden efter 1974, *Bodil Nistrup Madsen og Hanne Erdman Thomsen*: Fra tekst til struktureret viden, *Bolette S. Pedersen, Sanni Nimb og Sussi Olsen*: Eksperimenter med et skalérbart betydningsinventar til semantisk opmærkning af dansk, *Hanne Ruus*: Det typiske drab i ridderviserne. Et folkeviseord i kontekst, *Lene Schøsler*: Valens og konstruktion, *Jacob Thøgersen*: Dansk Sprognævn og Danmarks Radio. Mastodonter i normeringen af "det danske sprog", *Ole Togeby*: En drøm om ideologisk valens.

Sign Languages of the World. A Comparative Handbook. Red. af Julie Bakken Jepsen, Goedele de Clerck, Sam Lutalo-Kiingi, William B. McGregor. Mouton de Gruyter 2015. 1000 s.

Denne bog giver en oversigt over mange af verdens tegnsprog. Bidraget om dansk er skrevet af *William B. McGregor, Janne Boye Niemelä og Julie Bakken Jepsen*.

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Årgang 21, 2015, nr. 60 + 61. 92 s. + 93 s. Aarhus Universitetsforlag.

Nr. 60 er et temanummer om *kritisk sprog- og kulturpædagogik* og indeholder bidrag af bl.a. *Michael Svendsen Pedersen*: Kritiske potentialer i sprogpædagogisk praksis. Nr. 61 sætter fokus på *læringsmål* og indeholder artikler af bl.a. *Bedriye Sener*: Dansk som andetsprog niveau A på HF.

Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 33. årgang, 2014, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Red. af Michael Blædel.

Foruden anmeldelser af sprog litteratur og omtaler og referater af sproglige arrangementer indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx *Pia Jarvad*: Årets ord (nr. 1), *Georg Søndergaard*: Christiern Pedersen – og hans betydning for dansk sprog og litteratur (nr. 3).

Staun, Susanne: Fuck, en lækker røv! Basisgarderobe til den nøgne sprogbruger. Gyldendal 2015. 111 s.

Bogen er en guide i retskrivning. Den gennemgår klassiske retskrivningsproblemer med illustrative eksempler og korrekte alternativer.

15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet. 9.-10. oktober 2014. Red. af Inger Schoonderbeek Hansen og Tina Thode Hougaard. Århus 2015. 474 s.

Siden 1986 har sprogforskere fra ind- og udland hvert andet år mødtes i Århus for at sætte fokus på udforskningen af det danske sprog. På det 15. møde deltog 55 forskere med i alt 36 foredrag. En række af dem er trykt i den foreliggende rapport sammen med et antal resumeer af bidragsydere der fx har fået publiceret deres artikel andetsteds. Af rapportens artikler kan nævnes *Tanya Karoli Christensen, Torben Juel Jensen og Marie Herget Christensen*: Adverbelle ledsætningers ledstilling i dansk talesprog, *Philip Diderichsen, Anna Sofie Hartling, Anne Kjærgaard og Anna Kristiansen*: Præsentation af ROhist.dsn.dk – retskrivningsbøger gennem historien, *Asgerd Gudiksen*: Fællesdanske ord i Ømålsordbogen, *Eva Skafte Jensen*: Subjektellipse eller informationsstrukturel

organisering i sms, *Anu Laanemets og Elisabeth Engdabl*: Findes der præpositions passiv i dansk?, *Karen Margrethe Pedersen*: Sønderjysk skriftsprog i 150 år, *Ole Ravnholt*: Slip kommaerne fri, det er forår, *Søren Sandager Sørensen*: Turfinalt eller i spørgsmål i dansk interaktion, *Viggo Sørensen*: Det jyske adjektivsufix *-et*.

Finland

Anna Maria Gustafsson

Blöndal, Þórunn: Where grammar meets interaction. Collaborative production of syntactic constructions in Icelandic conversation. *Nordica Helsingiensia* 42. Helsingfors 2015. 245 sidor. Pdf-version: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156533/Wheregramm.pdf?sequence=1>

Þórunn Blöndals doktorsavhandling handlar om samkonstruktioner (syntaktiska helheter som produceras av två samtalsdeltagare) i isländska vardagsamtal. Författaren använder begreppen ifyllnader och annan-tillägg på svenska för de konstruktioner hon undersöker. Blöndal studerar samkonstruktionernas form, funktion och mottagande. Hennes material består av inspelningar av samtal i den isländska databanken ÍSTAL.

Avhandlingen visar att samkonstruktioner inte betraktas som brott mot samtalets samarbetsprinciper, enligt vilka talaren fullbordar sin taltur utan att bli avbruten. Samkonstruktionerna visar i stället deltagarnas samarbetsvilja och den tidigare talaren reagerar oftast positivt på samkonstruktionerna som samtalspartnern inflikar. Vidare kommer det fram att talare verkar vara medvetna om sin rätt att avsluta sin taltur, även om samtalspartnern tillfogar relevanta ord och därmed fullbordar turen.

Folkmålsstudier 53. Red. Hanna Lehti-Eklund, Camilla Lindholm och Caroline Sandström. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi r.f. Helsingfors 2015. 275 sidor.

Folkmålsstudier 53 handlar dels om talad svenska, dels om det juridiska språket. Ludvig Forsman undersöker språket hos den enligt hans bedömning enda personen i Gammalsvenskby i Ukraina som är semitalare av den lokala svenska dialekten i byn. *Svetlanas svenska* kan ses som en fallstudie i vad

som kan hända med språk som drabbas av kollektivt språkbyte och språkdöd. Therese Leinonen undersöker med hjälp av en webbenkät finlandssvenskars uppfattningar om språklig variation inom det finlandssvenska språkområdet. Marie Nelson m.fl. studerar svenskan som ett pluricentriskt språk och undersöker återkopplingen i handledningssamtal mellan handledare och studenter i en sverigesvensk och finlandssvensk kontext.

Det juridiska språket behandlas i två artiklar. Lieselott Nordman skriver om de speciella villkor som gäller översättningen av juridiska texter. Marianne Nordman ger i sin tur en översikt över handledningar som står till buds för den som skriver juridiska texter på svenska. Hon tar upp både sverigesvenskt och finlandssvenskt material.

Folkmålsstudier 53 innehåller även artiklar med fokus på hur man undersöker lyssnares perception av regional variation, intonationen vid frågor i Helsingforssvenska samtal, dialekten i Torsbyområdet i Värmland, topikövergångar i textbaserade gruppsamtal, kodväxling i östnyländska samtal på dialekt och flerspråkighet i Jac Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa.

Gruppspråk, samspråk, två språk. Red. Marika Tandefelt. Svenskan i Finland – i dag och i går 1:2. Svenska litteratursällskapet. Helsingfors 2015. 252 sidor.

Gruppspråk, samspråk, två språk är den andra delen i Svenska litteratursällskapets serie Svenskan i Finland – i dag och i går. Boken ger en bild av hur den talade finlandssvenskan varierar beroende på talare och situation. Mikael Reuter skriver om finlandssvenskt uttal ur ett överregionalt perspektiv, medan Therese Leinonen har forskat i hur svenskan uttalas i Helsingfors, Åbo, Mariehamn och Vasa. Mona Forsskåhl och Heikki Paunonen skriver om finlandssvensk och finsk slang, medan Leila Mattfolk har undersökt finlandssvenskars attityd till engelska lånord.

Sofie Henricson har undersökt hur ungdomar växlar mellan olika språk i de fyra språköarna Björneborg, Tammerfors, Kotka och Uleåborg i Finland, som alla har en svenskspråkig befolkning på en procent eller mindre. Jan Lindström och Camilla Wide har studerat finlandssvenskt samtalspråk och även jämfört med sverigesvenskan. Deras resultat visar att skillnaderna i språkbruket mellan länderna vanligen beror på finskans inflytande på finlandssvenskan. Marika Tandefelt, Karmela Liebkind, Anna Henning-Lindblom och Fjalar Finnäs behandlar identitet och tvåspråkighet ur olika synvinklar och skriver i sina respektive kapitel bland annat om hur finlandssvenskan placerar sig inom det svenska språkområdet enligt språkbrukare i Finland och Sverige och om etnicitet, språkgruppstillhörighet och tvåspråkiga familjer.

Hamberg, Leena: Samverkan i och med språket. Systemisk-funktionell analys av språkanvändningen i en kommunal gränsaktivitet med nyanlända flyktingar som målgrupp. Nordica Helsingiensia 40. Helsingfors 2015. 276 sidor. Pdf-version: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154348/Samverka.pdf?sequence=1>

Leena Hamberg granskar i sin avhandling en kommunal gränsaktivitet, Resursen, som strävar efter att hjälpa flyktingar under deras första tid i Sverige. Avhandlingen visar att språkfrågor kan hamna i bakgrunden då flyktingar ska introduceras till det svenska samhället.

Resultaten antyder att frågan om de nyanländas språkutveckling och språkkraven på arbetsmarknaden tenderar att hamna i skymundan, medan det som betonas är vikten av att de nyanlända kommer in på arbetsmarknaden snabbt och kan försörja sig själva (den så kallade arbetslinjen). Det här kan göra att målen för språkutbildningen inte uppnås, vilket i slutändan kan göra arbetslinjen till en nackdel för de nyanlända.

Huhtamäki, Martina: En fråga om prosodi? Prosodiska drag hos frågor i Helsingforssvenska samtal. Nordica Helsingiensia 43. Helsingfors 2015. 100 sidor samt bilagor.

Martina Huhtamäkis doktorsavhandling En fråga om prosodi? Prosodiska drag hos frågor i Helsingforssvenska samtal undersöker de prosodiska dragen i vardagliga samtal mellan personer bosatta i Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla. Syftet med avhandlingen är att undersöka hur prosodiska drag bidrar till utformningen av frågor och till signaleringen av turslut hos frågor i vardagliga Helsingforssvenska samtal. Huhtamäki undersöker intonation, talhastighet, tajmning, ljudstyrka och röstkvalitet i två av avhandlingens fyra artiklar. De två andra artiklarna behandlar slutintonation.

En uppfattning som ofta förekommer är att stigande slutintonation i svenskan gör ett påstående till en fråga, men Huhtamäkis avhandling visar att det inte stämmer för Helsingforssvenska. De flesta sådana yttranden i undersökningen har fallande slutintonation. Sammantaget finns inte heller någon enhetlig frågeprosodi som skiljer frågorna från påståendena i materialet.

I den fjärde artikeln undersöker Huhtamäki frågor som bara består av ordet *va*. Resultaten visar att tonhöjden, tonomfånget och tajmningen hjälper samtalsdeltagarna att skilja på det *va* som signalerar att lyssnaren inte uppfattade det tidigare yttrandet och det *va* som uttrycker överraskning och förvåning.

Ivars, Ann-Marie: Dialekter och småstadsspråk. Svenskan i Finland – i dag och i går 1:1. Svenska litteratursällskapet. Helsingfors 2015. 464 sidor.

Dialekter och småstadsspråk är första delen i Svenska litteratursällskapets serie Svenska i Finland – i dag och i går. Boken handlar dels om de traditionella dialekterna, dels om fyra småstadsspråk. Ann-Marie Ivars skriver om dialekternas framväxt och historia och beskriver de svenska dialekterna i Finland landskapsvis. Hon diskuterar hur begreppet dialekt definieras och även förhållandet mellan dialekter och stadsmål. I boken ingår också en beskrivning av dialektforskningen i de svenska dialekterna i Finland sedan 1800-talet.

Beskrivningen av hur dialekterna har vuxit fram visar att språkkontakten med Sverige har varit av betydelse för de finlandssvenska dialekternas framväxt. I boken ingår även historiska översikter över dialekterna i de olika landskapen i Svenskfinland. Arkaismer, novationer och ljud- och formlära behandlas också.

Ivars beskriver även förhållandet mellan geografiskt betingad och socialt betingad variation i språket i Jakobstad, Kristinestad, Ekenäs och Lovisa utgående från projektet Finlandssvenska stadsmål, som genomfördes 1990–1995. Avslutningsvis redogör Ivars för den historiska bakgrunden till dialekt, stadsmål och regionalt standardspråk och diskuterar tendenser i dagens språkutveckling.

Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. [Finska språkbyråns tidskrift] Institutet för de inhemska språken. Helsingfors.

Som tidigare utkom Kielikello med fyra nummer 2015. År 2015 firade Kielitoimisto, den finska språkvårdsavdelningen vid Institutet för de inhemska språken, 70-årsjubileum, vilket även syntes i innehållet i Kielikello. Verksamheten vid Kielitoimisto presenterades i varje nummer ur olika synvinklar: allmän språkvård, namnvård, kursverksamhet, myndighetsspråkvård och ordboksarbete. Kielikello presenterade också insamlat material som är centralt för namnvården och ordboksarbetet. Insamlingen av material har pågått i hundra år. I och med att tekniken har utvecklats har insamlingen och arkiveringen av materialet digitaliserats.

På internationella klarspråksdagen i oktober 2015 avslutades kampanjen för ett klart myndighetsspråk som inleddes i slutet av 2014. Kielikello innehöll artiklar om hur olika aktörer, bland annat Folkpensionsanstalten och Migrationsverket, har jobbat för ett klart myndighetsspråk. Under kampanjen ordnades också en tävling där arrangörerna efterlyste exempel på lyckade klarspråksprojekt. De myndigheter som deltog ombads berätta dels vad de hade gjort, dels hur åtgärderna hade påverkat arbetet. Tolv myndigheter skickade in sina framgångsberättelser och efter en omröstning på klarspråkskampanjens webb-

plats vann Helsingfors stads byggandskontor tävlingen tack vare sin satsning på Twitter.

Våren 2015 öppnade Kielitoimiston ohjepankki (finska språkbyråns frågedatabas) på Språkinstitutets webbplats, vilket också Kielikello uppmärksammade. Frågedatabasen innehåller centrala råd och direktiv som berör språk och namn. I sökfunktionen i frågedatabasen ingår också information ur Institutet för de inhemska språkens nätpublikationer (bland annat böjning av för- och efternamn och namn på länder) och ur Kielitoimiston sanakirja (finska språkbyråns ordbok), som finns fritt tillgänglig på nätet. Frågedatabasen fylls på kontinuerligt och uppdateras vid behov.

Kielitoimiston opaskirja (finska språkbyråns handbok) kom ut våren 2015 och beskriver den grammatiska variationen i finskt allmänspråk. En betydande del av de samtal som kommer till telefonrådgivningen handlar om variation av det här slaget och frågorna är många gånger av typen ”vilket alternativ är rätt?”. Ofta är svaret att båda formerna fungerar. Ibland är gränsen mellan allmänspråk och talspråk inte självklar, utan när man funderar på vilken form som är lämpligast måste man beakta textens stil, syfte, målgrupp med mera. Boken strävar efter att ge språkanvändarna redskap för att kunna välja rätt alternativ, till exempel genom att redogöra för hur vanliga de olika alternativen är och vilka attityder de förmedlar. Boken och en del språkråd ur den presenterades i Kielikello. Bland annat skrev Kielikello om hur en del normer har luckrats upp. I en av artiklarna försöker skribenten också förklara den tanke som ligger som grund för boken, det vill säga den variation som förekommer också i allmänspråket.

I varje nummer besvarades också frågor om språkanvändning och namnvård, bland annat rättskrivning, böjning av främmande ord och olika verbkonstruktioner. Dessutom presenterades nyord, bakgrunden till diverse fraser och dialektala fenomen. Kielikello publicerade även finska språknämndens utlåtanden.

Kielitoimiston kielioppiopas. [Finska språkbyråns grammatikhandbok] Red. Riitta Korhonen och Sari Maamies. Institutet för de inhemska språken. Helsingfors 2015. 408 s.

Kielitoimiston kielioppiopas är en omfattande beskrivning av finsk grammatik. Handboken är dels deskriptiv, dels normativ. Den berättar om orsakerna till grammatisk variation och ger även råd om vilken grammatisk form som är lämplig att använda i olika sammanhang. De ämnesområden som tas upp i boken har i huvudsak valts ut med tanke på vilka slags frågor den finska språkvården har fått genom åren. Boken är indelad i kapitel enligt ämnesom-

råden, till exempel ordböjning, kasus, olika satskonstruktioner och tempusformer. Beskrivningarna konkretiseras med exempelsatser ur finska medier och från internet.

Boken behandlar också frågor som rör skriftspråk och talspråk samt stil. Till exempel redogör den för hur olika konstruktioner och satsformer påverkar stilen och budskapet i en text och behandlar skillnaden mellan neutral och ledig sakprosa.

Kielitoimiston ohjepankki. [Finska språkbyråns frågedatabas] Raija Moilanen (projektledare), Riitta Korhonen, Henna Leskelä, Tiina Manni-Lindqvist, Ulla Onkamo och Suvi Syrjänen. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 40. Helsingfors 2015. <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/>

Kielitoimiston ohjepankki är en elektronisk frågedatabas som innehåller svar på olika frågor som gäller finskan. Råden och rekommendationerna kommer från publikationer som finska språkbyrån vid Institutet för de inhemska språken har gett ut. Frågedatabasen upprätthålls av finska språkbyrån. Rekommendationerna i språkbanken gäller till exempel rättskrivning, grammatik och namn. Språkbanken uppdateras kontinuerligt. I slutet av 2015 innehöll den drygt 600 poster.

Kolehmainen, Taru. Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa. [Språkvårdens rötter. Den finska språkvårdens historia] Finska litteratursällskapet. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 41. Helsingfors 2015. 439 s. Pdf-version: http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk41/Kielenhuollon_juurilla.pdf

Kielenhuollon juurilla utkom i tryckt version 2014 och som e-bok 2015. Författaren Taru Kolehmainen har under många år arbetat med finsk språkvård på finska språkbyrån (Kielitoimisto). Boken tar upp rekommendationer från den finska språkvården och redogör för deras uppkomst och utveckling. Fokus ligger på den verksamhet och de beslut som Finska litteratursällskapets språkutskott ställt för under verksamhetsåren 1928–1947 och rekommendationerna följs upp fram till dagens situation. Dessutom beskriver författaren språkutskottets efterföljare, finska språknämnen, samt andra språkvårdsorganisationer och publikationer. I boken redogörs också för språkvårdens principer och sambandet mellan dessa och internationella språkvårdsströmningar.

Leinonen, Therese: Talet lever! Fyra studier i svenskt talspråk i Finland. Studier i nordisk filologi 86. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors 2015. 230 sidor.

Therese Leinonen beskriver dialektutjämningen i Åboland och stadsspråket i Helsingfors, Åbo, Mariehamn och Vasa i boken *Talet lever! Fyra studier i svenskt talspråk i Finland*. Hon inleder med en beskrivning av dialektutjämningen i Åboland i sydvästra Finland. I den andra delstudien visar Leinonen att användningen av pronomenet *dåm* ökar på bekostnad av *di* och *dem* i Svenskfinland, utifrån studier av språket i Helsingfors, Åbo, Mariehamn och Vasa. I den tredje artikeln studerar Leinonen stavelsekvantiteter i Svenskfinland, där både korta och överlånga stavelser fortfarande förekommer i talspråket. Avslutningsvis beskriver hon de tekniska möjligheterna för att kunna analysera språk automatiskt utgående från Svenska litteratursällskapets arbete med att bygga upp en finlandssvensk talspråkskorpus.

Nevansaari, Elina: Bakom orden – språkbadselevs kontextuella begreppsstrukturering. Acta Wasaensia 319. Språkvetenskap 47. 258 sidor. Pdf-version: http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-587-9.pdf

Elina Nevansaari undersöker i sin doktorsavhandling hur språkbadselever strukturerar sina kunskaper gällande de tre fackspecifika begreppen vintersömn, vinterpås och höstflyttning. Hon analyserar uppsatser skrivna av språkbadselever i årskurserna 3, 6 och 9 och använder uppsatser skrivna av elever som går i svenska skolor i Finland som jämförelsematerial. Undersökningen visar att det finns skillnader i hur eleverna strukturerar begrepp i olika åldrar och presenterar hur elever i olika åldrar och med olika språklig bakgrund hanterar fackspecifika begrepp.

Ordbok över Finlands svenska folkmål. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 33. Helsingfors. Institutet för de inhemska språken. Nätpublikation: <http://kaino.kotus.fi/fo/>

År 2015 kompletterades webbversionen av Ordbok över Finlands svenska folkmål med över 17 000 nya artiklar. Det innebär att den finlandssvenska dialektordboken innehåller 68 500 artiklar. De nya artiklarna finns inom avsnittet L–O, vilket betyder att hela avsnittet A–O finns i nätordboken. En del av nytillskotten är sådana artiklar som inte tidigare har publicerats, eftersom det senaste bandet som utkom i tryck år 2007 löpte fram till ordet *och*. Artiklarna på o- är kompletterade med avsnittet *ock–oöverens*. I fortsättningen kommer cirka 2 000 nya ordboksartiklar att publiceras varje år.

Ordboken beskriver dialekterna i Österbotten, på Åland, i Åboland och i Nyland och ger sockenvis uppgifter om uttal, böjning och betydelser. Nätordboken har försetts med mångsidiga sökfunktioner som gör det lätt att hitta i ordboksartiklarna. Man kan t.ex. söka på uttal och exempelfraser eller välja

specifika dialektområden, orter eller långgivande språk. Ordboken bygger på ett material som består av cirka en miljon orduppgifter som samlats in under åren 1860–1970.

Perspektiv på lexikografi, grammatik och språkpolitik i Norden. Red. Caroline Sandström, Ilse Cantell, Eija-Riitta Grönros, Pirkko Nuolijärvi och Eivor Sommardahl. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 39. Helsingfors 2015. 468 s. Pdf-version: <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk39/antologi2015.pdf>

En viktig målsättning för publikationen *Perspektiv på lexikografi, grammatik och språkpolitik i Norden* är att presentera forskning inom finsk lexikografi för en nordisk publik. De finska bidragen har därför översatts till svenska. Bidragen i antologin är skrivna av forskare från Finland, Sverige, Norge, Danmark och Island.

Antologin är indelad enligt ämne i tre huvudavdelningar: lexikografi, grammatik och språkpolitik. I den första delen skriver forskare från hela Norden om sina erfarenheter av lexikografiskt arbete. Skribenterna har arbetat med både enspråkiga och tvåspråkiga ordböcker, dialektordböcker, etymologiska ordböcker och juridiska ordböcker, för att nämna några. De finländare som bidrar med artiklar har alla koppling till ordböcker som har utarbetats vid Institutet för de inhemska språken.

Artiklarna om grammatik belyser särskilt konstruktioner i svenskan i Finland. Här ingår bland annat en analys av verben *resa*, *åka* och *fara*, en diskussion om *att* i satsfläta och äldre ordföljdmönster. De språkpolitiska bidragen behandlar olika aspekter av finländsk och nordisk språkpolitik och här diskuteras bland annat språkbad, språkpolicy vid Helsingfors universitet och ges en översikt över det nordiska språksamarbetet under 60 år.

Saako sinutella vai täytyykö teitellä? Tutkimuksia eurooppalaisten kielten puhuttelukäytännöistä. [Får man dua eller måste man nia? Studier i tilltalspraktiker i olika europeiska språk] Red. Johanna Isosävi och Hanna Lappalainen. Tietolipas 246. Finska litteratursällskapet. Helsingfors 2015. 434 sidor.

Saako sinutella vai täytyykö teitellä handlar om tilltalsmönster och hur de förändras i en rad europeiska språk. Artiklarna i antologin bygger på nya forskningsrön och belyser tilltalsmönster i tretton språk som talas i Europa i dag.

Isosävi och Lappalainen sammanfattar i en introduktion på tjugo sidor de viktigaste resultaten och diskuterar tilltal som språkligt fenomen. Introduktionen ger en inblick i olikartade tilltalsmönster i Europa i dag och lyfter fram be-

tydelsen av språkliga attityder och förhandsuppfattningar liksom kopplingen mellan tilltal och artighet.

I Maria Fremers artikel belyses hur tilltal i svenskan övergått från niande och titlar till duande. Hon beskriver utvecklingen i Sverige i ljuset av reklamfilmer från 1915–1975. Studien visar att en tydlig övergång från *ni* till *du* sker i slutet av 1960-talet. Övergången har enligt många forskare samband med förändringar som samtidigt skedde på många andra nivåer i det svenska samhället.

Språkbruk. Institutet för de inhemska språken. Helsingfors.

Språkbruk utkom som tidigare med fyra nummer under år 2015. Chefredaktör för de två första numren var Charlotta af Hällström-Reijonen och redaktionssekreterare var Pia Westerberg. Från och med nummer 3/2016 tog Pia Westerberg över som tf chefredaktör och Bianca Holmberg blev tf redaktionssekreterare. Monica Äikäs besvarade språkfrågorna i tidningen.

I nummer 1/2015 intervjuas professor Jan-Ola Östman om Helsingfors universitets nya språkprinciper, som ska göra det tydligare vilka språkliga rättigheter och skyldigheter aktörerna vid universitetet har. Språkprinciperna klargör förhållandet mellan de olika språken vid universitetet och kommer med konkreta tips på hur arbetsfördelningen mellan språken kan ses över. Docent Mari Wiklund berättar i en intervju om sin forskning som handlar om de problem som kan uppstå i kommunikationen mellan en person som har autism och en som inte har det. Urban Östberg skriver om idiom och Johanna Laakso redogör för projektet ELDIA, som undersöker finsk-ugriska minoriteter i Europa. Serien Språkkontakt, som inleddes 2014, fortsätter med Ritva Liisa Pitkänens och Leila Mattfolks artikel om språkkontakt i ortnamn.

Nummer 2/2015 innehåller bland annat en artikel av Lars Sund, som berättar om sitt förhållande till finlandismer. Olle Josephson skriver om den normkritiska språkkritikdebuten och tar upp pronomen som *hen* och *en* och adjektivet *rasifierad*. Ulla Tiirilä skriver om rättslingvistik och Johan Franzon om skillnader mellan svenskan i Sverige och Finland. Han reflekterar över det eventuella behovet av en sverigesvensk ordbok och vilka grupper som kunde vara betjänta av en sådan och ger exempel på vilka (grupper av) ord som är olika i svenskan i Finland och Sverige.

I nummer 3/2015 berättar Lars Huldén om hur han och hans kolleger reste till Amerika för att ta vara på Amerikafinlandssvenskarnas dialekter på 1970-talet. Monica Äikäs skriver om hur innehållsmässiga avvikelser kan uppstå i översatt text och Maria Ohlsson redogör för sin forskning, som handlar om humor. Artikeln handlar bland annat om vad som gör ett skämt till ett skämt och vilka funktioner humor har. Tidningen innehåller också bland annat Peter

Slottes artikel om efterleden -träsk i namn på insjöar och en intervju med författaren och grammatikentusiasten Sara Lövestam.

I årets sista nummer skriver Ola Karlsson om hur vi ska hantera engelskan som påverkar svenska texter mer och mer. I tidningen ingår också en intervju med Mats Landqvist, som har forskat i språklig diskriminering, och Johan Franzone skriver om sverigesvenska ord som är främmande i Finland. Serien om Amerikaexpeditionen fortsätter med tre artiklar om Amerikafinlandssvenskarnas språk, skrivna av expeditjonsdeltagarna Mikael Reuter, Marianne Blomqvist och Ann-Marie Ivars. Tolken Christina Skogster intervjuas och Monica Äikäs skriver om idiomatiska ordpar.

Varje nummer innehåller dessutom en ledare, recensioner, språkfrågor och svar, notiser, rapporter från språkkonferenser och språkseminarier och annat redaktionellt material. I varje nummer ingår också en krönika. Krönikörer 2015 var Mathias Rosenlund, Magnus Londen, Jenny Sylvén och Marianne Backlén. Bildkonststuderande från Tölö specialiseringsgymnasium bidrog med *Språkkonst* i varje nummer.

Svenskan i Finland 15. Red. Mona Forsskåhl, Marja Kivilehto, Johanna Koivisto och Pasi Metsä. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tammerfors 2015. 365 sidor.

Svenskan i Finland 15 består av 21 artiklar baserade på föredrag som hölls vid konferensen Svenskan i Finland i Tammerfors i maj 2014.

Kristina Nikula undersöker hur den förändrade synen på äktenskapet avspeglar sig i språket i den finlandssvenska pressen, mer specifikt sammansättningar med efterleden -äktenskap och flerordsuttryck med lexikaliserad betydelse (samkönade äktenskap). Sanna Heittola undersöker polisens uppfattning om tvåspråkighet och det andra inhemska språket. Charlotta af Hällström-Reijonen skriver om finlandismerna i den fjortonde upplagan av Svenska akademins ordlista, som kom ut 2015.

Tvåspråkighet av olika slag behandlas i flera artiklar. Jaana Kolu och Mikko Kuronen undersöker hur uttalet av vokalerna y och a påverkas när ungdomar i Haparanda kodväxlar mellan svenska och finska. Karita Mård-Miettinen och Åsa Palviainen redogör för sin studie om finskspråkiga familjers inställning till svensk så kallad språkduschverksamhet på ett finskt daghem, Tony Nyström undersöker intertextualitet mellan talat och skrivet språk i en tvåspråkig möteskontext och Nina Pilke och Gun-Viol Vik skriver om hur svenska och finska används på ett tvåspråkigt gymnasiecampus. Utöver de här artiklarna innehåller Svenskan i Finland 15 bland annat artiklar om flerspråkighet i litteraturen, finlandssvenskt mediespråk och skolrelaterade undersökningar.

Tyysteri, Laura: Aamiaiskahvilasta ötökkätarjontaan: suomen kirjoitetun yleiskielen morfosyntaktisten yhdyssanarakenteiden produktiivisuus [Från *aamiaiskahvila* till *ötökkätarjonta*: produktiviteten hos morfosyntaktiska sammansatta konstruktioner i finskt skrivet allmänspråk]. Åbo universitet 2015. 242 sidor. Pdf-version: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/113113/AnnalesC408Tyysteri.pdf?sequence=2>

Laura Tyysteris doktorsavhandling handlar om hur de nya sammansatta orden som kommer in i finskan är uppbyggda. Tyysteri undersöker skrivet finskt allmänspråk. Hennes material består av över 28 000 nya sammansättningar som har samlats in vid Institutet för de inhemska språken. Orden kommer från tryckta medier och samlades in 2000–2009.

Avhandlingen visar att de nya sammansatta orden i finskan är mer homogena till sin struktur än tidigare beskrivningar av finskan ger vid handen. De flesta sammansättningar består av två substantiv, av vilka förleden står i nominativ och inte kongruerar med efterleden. Studien visar även att prefixliknande förleder är vanligare än väntat, medan sammansättningar där förleden står i genitiv är mer sällsynta än väntat. Tyysteri kommer fram till att långt ifrån alla grammatiskt möjliga sammansättningstyper är produktiva i finskan.

Island

Jóhannes B. Sigtryggsson

Höskuldur Þráinsson, Ásgrímur Angantýsson og Einar Freyr Sigurðsson (red.). Tilbrigði í íslenskri setningagerð. 2. Helstu niðurstöður. Tölfræðilegt yfirlit. Málvísindastofnun Háskóla Íslands. 364 s.

I denne bog vises resultaterne fra en stor undersøgelse (2005–2007) om variation i islandsk syntax. I dette bind er fokuset på et statistisk oversigt over emnet. Se: http://haskolautgafan.hi.is/tilbrig%C3%B0i_ii

Håkan Jansson. Purism på glid? Studier i nutida isländskt ordbruk. Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket. 330 s. Doktorafhandling.

I denne afhandling undersøges ændringer i ordforrådet i nuidlandsk. Korpusmetoder er brugt til at undersøge låneord i islandsk i 1900-tallet og nu-

islandsk som er i uoverensstemmelse med den klassiske islandske sprogpurisme.

Íslenskt mál og almenn málfræði. Nr. 36. [‘Islandsk sprog og generel lingvistik’. Tidsskrift udgivet af den islandske lingvistikforeningen] 2014 (utg. 2015). Red. Haraldur Bernharðsson og Höskuldur Þráinsson. 182 s.

Dette nummer indeholder bl.a. en artikel af Þorsteinn G. Indriðason om orddannelse, en artikel af Ásgrímur Angantýsson om stilisering, en artikel af Eiríkur Rögnvaldsson om islandsk syntax og korte artikler af Ari Páll Kristinsson om klarsprog og af Elísa Guðrún Brynjólfsdóttir og Kristín Lena Þorvaldsdóttir om sideordningskonjunktioner i islandsk tegnsprog. Nummeret indeholder også Ásgrímur Angantýsson oppositionstale om Guðmundur Sæmundsson’s ph. d.-afhandling, samt Guðmundur’s svar til hans tale.

Orð og tunga. Nr. 17. [‘Ord og sprog’. Tidsskrift udgivet af Árni Magnússon-instituttet for islandske studier]. 2014. Red. Ari Páll Kristinsson. 165 s.

Dette hæfte af *Orð og tunga* indeholder syv artikler, af Veturliði G. Óskarsson, Erla Erlendsdóttir, Marion Lerner, Ma Azucena Penas Ibáñez og Erla Erlendsdóttir, Katrín Axelsdóttir, Jón Friðrik Daðason og Kristín Bjarnadóttir og Sigurður R. Helgason. Bl.a. skriver Veturliði om prefixet *be-* i islandske låneord og Erla om spanske spilord i islandsk, fx *lomber* og *basti*. Baldur Sigurðsson skriver en boganmeldelse om en ny udgave af *Íslensk sambeitaorðabók* [‘Islandsk synonymordbog’].

Norge

Torbjörg Breivik

Alhaug, Gulbrand, Pedersen, A.K. (red.): Namn i det fleirspråklege Noreg. Novus forlag. 2015. 363 s.

Dei fleste artiklane i denne boka gjer greie for stadnamn og personnamn brukte av språklege minoritetar i Noreg, bl.a. samar, kvenar og romanifolket (”taterar”). Ein artikkel tar for seg personnamn blant nyare innvandrarak. Har dei tatt vare på sin eigen namneskikk eller har dei tilpassa seg norsk namne-

skikk? Boka inneheld også ein artikkel om namn på teiknspråk og ein artikkel om utanlandsk påverknad på fornamna i Noreg.

Alhaug, Gulbrand, Bull, T., Pedersen, A-K. (red.): Endre-boka. Postfestumskrift til Endre Mørck. Novus forlag. 2015. 379 s.

Professor Endre Mørck ved Universitetet i Tromsø fylte 60 år 20.12. 2012. Denne boka er såleis eit postfestumskrift til ære for jubilaranten. Artikkane i boka spring for ein del ut av foredrag som blei haldne på eit seminar som blei arrangert for Endre Mørck i desember 2012.

Artikkane bygger på foredrag frå seminaret og er skrivne av kollegaer frå nær og fjern som til liks med Endre Mørck forskar på ulike tema innafor eldre norsk språk og mellomalderhistorie. I tillegg har kollegaer i den såkalla Språk og samfunn-gruppa bidratt med artiklar. Boka speglar stor fagleg breidd: historie, arkeologi, litteraturvitskap, norrøn filologi, studiar i mellomnorsk, grammatikk, syntaks, ordlaging, namnegransking, sosiolingvistikk, fleirspråklegheit, språk og kjønn, m.m.

Brunstad, Endre, Gujord, A.K.H., Bugge, E. (red.): Rom for språk. Nye innsikter i språkleg mangfald. Novus forlag. 2014. 306 s.

Kva er det som skal til for at språkleg mangfald skal slå positivt ut for individ og for samfunn? Korleis kan idealet om språkleg mangfald verta forpliktande? Og korleis forstår og handterer ulike samfunn språkleg mangfald – utan at det vert eit problem?

Dette er blant spørsmåla som vert analyserte og drøfta i denne boka.

Artikkane i boka er grupperte i tre delar. Den første delen handlar om korleis språkleg mangfald kan handterast gjennom språkpolitikk. Den andre delen handlar om dei kognitive romma for språkleg mangfald. Den tredje delen handlar om korleis språkleg mangfald vert forstått og praktisert av ulike språkbrukarar.

Artikkelforfattarane er språkforskarar frå Noreg, Sverige, Finland, Færøyane og Canada.

Budal, Ingvil Brügger (red.), Theil, R., Thorvaldsen, B.Ø., Tonne, I.: Språk i skolen. Grammatikk, retorikk, didaktikk. Fagbokforlaget. 2015. 319 s.

Boka introduserer grunnleggjande språklege emne for grunnskulelærarstudentar og norsklærarar. Dei fire første kapitla gir ei innføring i dei ulike delane av norsk grammatikk. Dei to neste kapitla handlar om argument for grammatikk i skulen, korleis undervise i og lære grammatikk, og ikkje minst korleis

han heng saman med lese- og skriveopplæringa. Boka har også eit kapittel om tekststruktur og tekstsamanheng som gir eit godt verktøy til å arbeide systematisk med å avdekke kva den einskilde elev må øve meir på for å skape god struktur og samanheng. Det siste kapitlet tek for seg retorikk, spesielt i munnleg kommunikasjon, sett frå både talarens og lyarens perspektiv. Fagstoffet er nyansert og presist presentert, og viktige omgrep er skilt ut med farge og kapiteler. Forfattarane brukar også humor og kuriosa for å få fram poenga. Ifølgje rammeplanane for lærarutdanninga skal ein grunnskulelærer i norsk ha brei kunnskap om språket som system og språket i bruk. Læraren har eit særleg ansvar for elevane sine språklege kunnskapar og ferdigheiter. Boka har kapittel på begge målformer og i tillegg ei nettside med oppgåver, løysingsforslag og litt kuriositetar (www.gluspråk.no)

Eide, Kristin Melum (red.): Norsk andrespråkssyntaks. Novus forlag. 2015. 489 s.

Språkevnen definerer mennesket som art. Ingen andre arter vi kjenner til, har et slikt kreativt verktøy til sin rådighet for å kunne flytte informasjon og kunnskap fra en hjerne til en annen, og som dessuten kan uttrykke tanker, følelser og meninger.

Vi antar at evnen til språk må være medfødt hos mennesket, og at språkevnen modnes i individet i løpet av de første leveårene, under ytre påvirkning. Når en ser på de ulike artene på jorda, er det ikke uvanlig at det finnes et slikt samspill mellom medfødte forutsetninger og ytre påvirkning. Noe helt annet er det med andrespråkstilegnelse. Noe lignende finnes ikke i hele dyreriket, det finnes ingen annen art enn mennesket som lærer seg noe som ligner på et andrespråk. Å studere andrespråkstilegnelse er dermed unikt på minst to måter; for det første involverer det språkevnen, som er unik for mennesket. For det andre involverer det en type sekundær bruk av et medfødt "instinkt" som også er helt unik i jordas artsmangfold.

I denne boka finner du ti nyskrevne artikler om norsk som andrespråk. Vi håper vi gjennom disse ti artiklene klarer å formidle noe av den fascinasjonen vi føler for fagfeltet språktilegnelse, andrespråkstilegnelse, og norsk som andrespråk. De ti artiklene gir glimt inn i den norske forskningsfronten på dette feltet, men denne forskningen har definitivt et internasjonalt fundament, og vi gjengir derfor viktige internasjonale studier som vår egen forskning bygger på. Vi har også lagt vinn på å vise fram de nyeste teoriene innenfor fagfeltet. Dermed vil boka være en nyttig kilde til oppdatert teoretisk innsikt for enhver som arbeider innenfor dette feltet; om du studerer norsk som andrespråk, eller prøver å lære et andrespråk.

Eide, Ove og Breivik, T. (red.): Handbok i nabospråkundervisning. Språkrådet. Språkrådets skrifter nr. 4. Oslo. 2015. 168 s.

Læreplanen i norsk har klare mål for undervisning i nordiske språk og litteratur, men mange, både elevar og lærarar, har opplevd at emnet blir borte i eit fag som skal femne mange emne. Lærebøkene i norskfaget skal også dekke mange emne, både i teori og med praktiske tekstdøme. Handboka er delt i fire bolkar: først ein generell del med litt om læreplanane i Noreg og dei andre nordiske landa, så følgjer ein del med bakgrunnsstoff om dei nordiske språka inkl. ei liste over nyttige ressursar som er tilgjengelege. Den tredje bolken er den mest omfattande: det er tekstsamlinga med ordlister og oppgåver. Siste del er to undervisningsopplegg som kan brukast som dei er. Handboka er eit tiltak frå Språkrådets side som kan vere til hjelp og inspirasjon for lærarar som ikkje sjølv finn tid til å leite fram bakgrunnsstoff, passande tekstar eller veit heilt korleis dei kan ta fatt på emnet. Boka er gratis frå Språkrådet så lenge opplaget rekk, men ho kan også lastast ned frå Språkrådets nettsider (<http://www.sprakradet.no/Sprakarbeid/Skole/>).

Eiksund, Hjalmar og Fretland, J.O. (red.): Nye røyster i nynorskforskninga. Samlaget. 2015. 218 s.

Dette er ein antologi der artikkelforfattarane tek for seg tema som har mykje å seie for språkleg identitet, opplæring og språkpolitikk, språkplanlegging og normering internt og samanlikna med andre språk og språksamfunn. Det finst mange mytar om nynorsk i dagens offentlege debatt og artiklane her er eit bidrag til å skape betre forståing for kva stilling nynorsk har i Noreg og kvifor. Stephen Walton plasserer nynorsk i ei internasjonal ramme i starten av antologien. Vidare er det artikkel om norsk språkpolitikk i eit internasjonalt perspektiv, nynorsk som identitetsmarkør, målbyte og språkveksling, kva former nynorskskribentar vel, forholdet mellom dialekt og nynorsk, og mellom metaforar på nynorsk og bokmål, og språknormering. Antologien har tre delar. Den første tek for seg språkval og språkleg identitet, andre del ser på konsekvensane av språkpolitiske val og det siste temaet er sjølv nynorsken: normering og parallellar til andre språk.

Fretland, Jan Olav: På saklista. Språk og saksbehandling på papir og nett. 3. utgåve. Fagbokforlaget. 2015. 151 s.

Boka er eit kurshefte som gjennom døme frå kvardagen i ein oppdikta kommune gir rettleiing i dei fleste problema i nynorsk offentlig språkbruk. I heftet er det også med ei oppgåvesamling og ei liste med forslag til løysing for ord og uttrykk mange har problem med å finne gode alternativ for. Heftet er

oppdatert med dei siste endringane i nynorsknormalen, og er tenkt brukt som eit eige hjelpemiddel på alle kommunale og fylkeskommunale kontor.

Golden, Anne, Mac Donald, K., Ryen, E.: Norsk som fremmedspråk. Aschehoug undervisning, 4. utg. 2014. 304 s.

Denne utgaven har gjennomgående flere kontrastive kommentarer slik at leseren lettere ser forskjeller mellom norsk og andre språk. Flere kapitler er gjort mer oversiktlige gjennom en mer presis presentasjon, og de tyngste delene er kuttet ut eller skrevet om. Nye og pedagogiske eksempelsetninger gjør framstillingen brukervennlig og variert.

Dette er en bok som er skrevet for studenter, elever i videregående skole og for deltakere på kurs i voksenopplæring som ikke har norsk som morsmål. Grammatikken er også beregnet på lærere som underviser i norsk som fremmedspråk og andrespråk.

Haugen, Odd Einar: Norrøn grammatikk i hovuddrag. Novus forlag. 2015. 192 s.

Norrøn grammatikk i hovuddrag er ein grammatikk over det språket som vart talt og skrive i Noreg og på Island og vesterhavsoyane i mellomalderen, med eit tyngdepunkt på 1200-talet. Frå dette og det neste hundreåret har vi rikeleg med skriftlege kjelder, både i form av handskrifter og brev. Grammatikken er skriven med tanke på studentar ved høgskolar og universitet, men framstillingsforma er slik at den skulle vere tilgjengeleg også for ein vidare krins.

Til hjelp for lesarane har grammatikken ei ordliste der alle faguttrykka er forklarte. Grammatikken skil seg ut ved å ha eit gjennomført samtidig blikk på det norrøne språket slik det var i høgmellomalderen. Det vil seie at i staden for å bruke nemningar på ord- og bøyingsklasser frå urnordisk, brukar grammatikken ei inndeling som synkront er i samsvar med det norrøne språket, og som dermed er lettare å jamføre med moderne norsk.

Hegge, Per Egil: Perler for svin og 555 andre norske idiomer. Kagge forlag. 2015.

Boka introduserer hundrevis av norske idiom, og gir eit oversyn over mange faste ord og uttrykk som finst i språket vårt. Hegge presenterer det eine uttrykket etter det andre på ein lettfateleg og morosam måte. Samstundes fortel han korleis uttrykket kom til, kva det tyder og kva som gjer kvart av uttrykka til gode faste uttrykk. Boka viser også kvar norske uttrykk er like og ulike idiom på andre språk. I tillegg tek Hegge for seg einskilde ord som «boikott» og «giljotin» og kvar dei stammer frå.

**Hvorfor snur man på flisa? Folk spør – Språkrådet svarer, Lønnum, Er-
lend (red.), Vigmostad & Bjørke AS. 2015. 316 s.**

Språk engasjerer, forundrer og gjør oss nysgjerrige. Det merker Språkrå-
dets ansatte hver dag. Språkinteresserte og språkglade nordmenn stiller stadig
spørsmål til Språkrådet om skrivemåter, betydninger, ord og uttrykk og andre
ting som har med det norske språket å gjøre.

I denne boka har Lønnum samlet noen av de morsomste, rareste og mest
interessante spørsmålene som Språkrådet har svart på de siste årene.

Hårstad, Stian: Nabospråksundervisning. Cappelen Damm. 2015. 80 s.

Hovedsiktemålet med denne boka er å tilby en innføring i temaet nabo-
språk med vekt på undervisning i emnet. Arbeid med svensk og dansk er en
del av læreplanens mål, men dessverre ser det ut til å bli nedprioritert av en
del norsklærere. Denne boka viser hvorfor arbeid med nabospråkforståelse er
viktig og nyttig, hva de språklige utfordringene består i og ikke minst hvordan
man kan arbeide med nabospråk på varierte og læringsfremmende måter.

Boka er rettet mot lærere og lærerstudenter som har – eller kommer til å
få – grunnskolen som sin arbeidsplass.

**Jahr, Ernst Håkon: Språkplanlegging og språkstrid. Utsyn over norsk
språkhistorie etter 1814. Novus forlag. 2015. 157 s.**

Boka analyserer og drar linjer gjennom heile 200-årsperioden frå unions-
oppløysinga i 1814 til i dag. Det er eit godt høve til å gjera ein slik analyse no.
Med reformene i 2005 for bokmål og i 2012 for nynorsk er vi nemleg tilbake
til ein situasjon der dei to målformene blir normerte kvar for seg og utan om-
syn til kvarandre – slik det var for landsmål (nynorsk) i 1901 og for riksmål
(bokmål) i 1907, før samnorskpolitikken. I tida imellom reformene tidleg på
1900-talet og no – og før, på 1800-talet – ligg periodar med politisk unike
språksosiale eksperiment, som det ikkje finst kjende parallellar til nokon stad
i verda. Det er ikkje noko å undrast over at verda rundt oss er interessert i
denne politikken, når ein ser resultatet i dag: To norske skriftmålsformer som
kvar for seg har vide rammer for ulike ord og ordformer, og eit land med meir
dialektbruk enn i noko anna europeisk land. Denne boka fortel korleis og
kvifor Noreg er blitt eit slikt språkleg annleisland.

**Kirkeby, Per-Erik: Den store norske synonymordboka. Kagge forlag.
2015**

Boka inneholder over 50 000 oppslagsord og ca. 200 000 synonymmer. Boka
opplyser om frekvens og stilnivå, som gir en pekepinn om hva som er gam-

melmodig og hva som er moderne norsk. En uvurderlig bok også for dem som vil lære seg norsk. Dette er markedets største og mest oppdaterte synonymordbok.

Den store norske synonymordboka er ypperlig for alle som vil variere språket sitt, og for kryssordlødere er den et funn.

Kristiansen, S.J. et al. (red.): Gud er alltid større. Kirkefedrenes teologiske språk. Novus forlag. 2015. 288 s.

Hvordan beskriver vi det som ikke kan beskrives? Hvordan setter vi ord på en virkelighet som overgår vår forstand? Hvordan kan vi i det hele tatt tale om Gud? Helt siden kristendommens spede begynnelse har kirkens teologer arbeidet med disse spørsmålene. Ikke bare kirkens tradisjon, men hele den vestlige idehistorien har høstet uvurderlige impulser fra oldkirkens teologiske refleksjon omkring tema som grensen for erkjennelse, forholdet mellom tid og evighet, endelighet og uendelighet, og ikke minst forholdet mellom språk og virkelighet. Hensikten med denne boken er å formidle et innblikk i utviklingen av det teologiske språket gjennom de første århundrene av kristendommens historie.

Gud er alltid større presenterer 15 portrett av kirkefedrenes språkteologi – med vekt på kristne tenkere både fra den østlige og vestlige tradisjon: Ignatius av Antiokia, Justin Martyr, Ireneus, Klemens av Aleksandria, Origenes, Efraim Syreren, Gregor av Nazianz, Evagrius, Hieronimus, Augustin, Gregor den store, Romanos Meloden, Dionysius Areopagiten, Maximus Confessor, og Johannes av Damaskus. Artiklene er på dansk, norsk og svensk.

Otnes, Hildegunn (red.): Å invitere elever til skriving. Fagbokforlaget. 2015. 268 s.

Boka er ei samling artiklar der erfarne fagfolk diskuterer korleis ein best kan invitere elevar til å skrive. Utforming av skriveoppgåver er ei svært krevjande oppgåve for læraren, og dei som har bidrege i denne boka, har alle lang erfaring med å utforme gode og dårlege oppgåver. Dei deler gjerne og gir her tips og råd som kan hjelpe andre. Norskfaget har stor plass i boka, men her er det eit viktig poeng at skriving og skriveoppgåver blir studert på tvers av faga ein har i skulen. Her finn vi omtale av skriving i framandspråk, RLE-faget og naturfag. Samla ser artiklane i boka på oppgåver og oppgåveskriving frå mange ulike vinklar der fleire fag og årssteg er representerte. Materialet er henta både frå læreverk, eksamenar, testar og egne erfaringar. Ei nyttig bok med mykje å hente for lærarar som vil invitere elevane til å skrive i faget.

Rathje, Marianne (red.): Nye medier. Sprogbrug, data og metode. Dansk Sprognævn, Sprognævnets konferenceserie 4. København. 2015. 132 s.

Boka er ein rapport frå den avsluttande konferansen til forskningsnettverket Nordisk Sprog og Sprogforståelse i de nye Kommunikationsformer (NoS-SinK) og inneheld ei samling av 7 artiklar om korpusinnsamling, språk og samhandling i dei nye media. Første tema var korleis ein kan samle inn korpus frå aktiviteten på sosiale media, kva er lovleg og korleis løyser ein problemstillingar rundt personvern. Andre tema som blir diskutert er korleis aktørane samhandlar, forhandlar og blir einige om kjørereglar på sidene dei brukar. Alle artiklane er baserte på innlegg på konferansen NoSSinK symposium som blei halden i København 11. – 12. april 2013.

Sandøy, Helge (red.): Talemål etter 1800. Norsk i jamføring med andre nordiske språk. Novus forlag. 2015. 464 s.

I denne boka tar forfatarane opp talemålsendringar i Norden dei siste to hundreåra, dvs. endringar i ein periode som vi har nokså gode kjelder frå og dermed kan uttale oss presist om når det gjeld både språk og samfunn. Dét er til hjelp når vi skal prøve å forstå vilkåra for språkending. Boka gir parallelle framstillingar, noko som gjer det muleg å lese og å arbeide komparativt. Det er viktig når ein vil skaffe seg sikrere innsikter.

Boka inneheld artiklar om alle dei nordiske språka, og beskrivingane av norsk tar for seg enkeltregionar. Språkending i byar og industriadar er drøfta for seg. I tillegg er her generelle drøftingar av forholdet mellom samfunn og språk, av språkbruk i det offentlege rommet, og ei utgreiing om kjelder til studiet av demografiske endringar i befolkninga.

Initiativet til denne boka kom frå prosjektet Norsk språkhistorie. Ei tilsvarende bok om perioden før kom i 2011: Helge Sandøy & Ernst Håkon Jahr (red.), Norsk språkhistorie i eldre nynorsk tid (1525–1814).

Forfatarane i *Talemål etter 1800* er Kristján Árnason, Edit Bugge, Tove Bull, Frans Gregersen, Stian Hårstad, Ann-Marie Ivars, Tor Erik Jenstad, Janne Bondi Johannessen, Oddvar Nes, Agnete Nesse, Randi Neteland, Jenny Nilsson, Erik Magnusson Petzell, Rune Røsstad, Helge Sandøy, Halvard Skiri, Sverre Stausland Johnsen og Eivind Weyhe. Artiklane er skrivne på dansk, norsk og svensk.

Sandøy, Helge, Nesse (red.): Norsk språkhistorie 1. Mønster. Novus forlag. 2014. 430 s.

Mønster er første bindet i ein planlagt serie på fire om norsk språkhistorie. Dei neste er *Norsk språkhistorie II: Praksis*, *Norsk språkhistorie III: Ideologi* og *Norsk språkhistorie IV: Tidslinjer*.

Mønster begynner med å drøfte språkendring som fenomen og kvifor språk endrar seg. Deretter blir endringar gjennomgått – frå dei minste lyd-einingane til dei store tekstane. Her blir det lagt vekt på å beskrive og forklare ut frå innsikter vi har i allmenn teori, slik at dei norske fenomena kan illustrere generelle eigenskapar ved språk. Den historiske lina blir trekt i kvart kapittel.

Kring år 700 blei dette hogd inn i ein stein på garden Eggja i Sogndal (Sogn og Fjordane) i runeskrift: “ni s solu sot uk ni sakse stain skorin”. 1300 år seinare kan denne utsegna mest naturleg lyde slik: “Steinen er ikkje oppsøkt av sol, og ikkje er det skore i han med sverd”.

Ei språkhistorie skal forklare kva som har skjedd mellom desse to versjonane av norsk språk. Det gjer Norsk språkhistorie (NSH), og ho fortel om korleis språket er blitt brukt, og korleis folk har vore opptatt av språket til ulike tider. Andre språk i Noreg blir òg omtalt.

Norsk språkhistorie i fire bind er ei samla vitskapleg framstilling av språket frå urnordisk til nyare moderne norsk. Det har vi ikkje hatt før. Verket er skrive i eit samarbeid mellom fagfolk ved universitet og høgskolar.

Søyland, Aud og Fretland, J.O.: Norske skriveregler. Reglene du trenger for å skrive på papir og skjerm (bokmål). Samlaget. 2015. 159 s.

Søyland, Aud og Fretland, J.O.: Norske skrivereglar. Reglande du treng for å skrive på papir og skjerm (nynorsk). Samlaget. 2015. 159 s.

Bøkene inneheld det ein treng om vanlege norske skrivereglar: teiknsetjing, store og små bokstavar, bindestrek og tankestrek samt vanlege forkortingar på bokmål og nynorsk. I tillegg gir bøkene råd om e-brev, elektronisk signatur, hypertekstar, nettsider, brevmalar, korleis arbeide med tekstar frå manus til trykt tekst og oppsett for vitskapleg publisering.

Torp, Arne og Vikør, L.S.: Hovuddrag i norsk språkhistorie. Gyldendal Akademiske. 2014. 383 s.

Hovuddrag i norsk språkhistorie tek for seg den indre og den ytre språkhistoria. Den indre språkhistoria beskriv utviklinga av den moderne språkstrukturen frå det urnordiske stadiet over det norrøne til det moderne. Her står talemålet i fokus. Hovudvekta ligg på den fonologiske utviklinga frå norrønt til i dag, men også morfologiske og syntaktiske trekk blir drøfta. Den ytre språkhistoria legg hovudvekta på utviklinga av dei moderne norske skriftnormalane og den spesielle språksituasjonen vår frå runene til den aller siste tida. Boka går djupare inn på sentrale emne i normeringshistoria vår: språkreformene, Ivar Aasen og målreisinga, Knud Knudsen og fornorskinga, det ideologiske grunnlaget for tilnærmingspolitikken og reaksjonane mot den.

LexicoNordica 22 – 2015: Sproglige varieteter i nordiske ordbogsressurser. 2015 Nordiska föreningen for lexikografi. 306 s.

LexicoNordica er et nordisk tidsskrift som kommer ut årlig. Det inneholder vitenskapelige artikler om leksikografi og anmeldelser av fagbøker innen feltet, ordbøker og andre leksikografiske ressurser. I nummer 22 ser man nærmere på ordbøker som dekker dialekter, slang, uformelt språk, talespråk og ungdomsspråk.

Språknytt er tidsskriftet til Språkrådet. Det kommer ut fire ganger i året med 36 sider i hvert nummer. Språknytt er gratis, har et opplag på 10 800 eksemplarer og legges også ut på Språkrådets nettsider.

Språknytt består av aktuelle artikler om språk, innsiktsartikler, intervjuer og de faste spaltene «Leserspørsmål», «Nyord», «Med andre ord», «Språkbrukeren» og «Historia bak».

I nr. 1/2015 handlet det blant annet om nye ord i norsk, om situasjonen for Norges nasjonale minoritetsspråk, om klart språk i næringslivet og om språkbruk på sosiale medier.

I nr. 2/2015 handlet det blant annet om språk og språkbruk i forskningsformidlinga, engelsk som undervisnings- og forskningsspråk, om prosjektet klart lovspråk, om utviklinga i norsk rettskriving og om hvilke prosesser som foregår i hjernen når vi bruker språket.

I nr. 3/2015 handlet det blant annet om norsk språk i dagens USA, om situasjonen for radikalt bokmål, om toleranse for språklig variasjon, om økonomiske metaforer, og i tillegg er det et stort intervju med Arne Torp, nestor i nordisk språkvitenskap.

I nr. 4/2015 handlet det blant annet om bruk av engelsk i akademia, om skrivning i skolen, om stavekontroll og orddeling, om oversetting og om kommaets historie.

Statsspråk – bladet for godt språk i staten – blir utgitt av Språkrådet og kommer ut med fire nummer i året. Bladet har et opplag på 17 500 og distribueres gratis til statsansatte og andre interesserte. Bladet kan også lastes ned som pdf-dokument fra www.sprakradet.no/statssprak.

Statsspråk har fire sider og inneholder en hovedartikkel, et større oppslag med praktiske råd og tips ("*På plakaten*") og dessuten notiser om relevante arrangementer, språktips og et dikt.

I nr. 1/2015 er forteller Barneombudet om hvordan de har arbeidet for å bli gode til å skrive nynorsk, og hvordan nynorsk nå er en del av hverdagen hos dem. Arbeidet har ført til at de ikke lenger oversetter fra bokmål til nynorsk,

men skriver nynorsk fra starten når de skal produsere noe på nynorsk. *På plakaten* får leserne tips om hvordan de kan unngå de typiske fellene mange går i når de skriver nynorsk.

I nr. 2/2015 inviterer stedsnavntjenesten til dugnad for å samle inn navn i nærmiljøet. Innsamlinga skal foregå lokalt og navnene blir registrert direkte inn i digitale kart. I tillegg vil det bli lagt inn bilder av stedet og lydfiler med lokal uttale av stedsnavnet. *På plakaten* viser og omtaler hvordan stedsnavn ofte gir gode bilder av folks gjøremål og oppfatninger – av arbeid, levemåte, tenkemåte og språkbruk.

I nr. 3/2015 blir to av juristene som deltok i arbeidet med språket i de nye versjonene av Grunnloven intervjuet. De framhever at filologenes innsats i arbeidet var uvurderlig. De peker på at språket er juristenes arbeidsverktøy, og at de nok kan bli flinkere til å skrive tydeligere. *På plakaten* sto nok en gang bruken av stor og liten forbokstav i navn på organisatoriske enheter og stiltingstitler – pent illustrert med bokstavkjeks.

I nr. 4/2015 er det skriveopplæringen i den norske skolen som er under lupen. Gjennom en del år har forskere og lærere arbeidet med andre måter å drive skriveopplæring på. Resultatene viser at vi må tenke nytt i måten vi driver skriveopplæring på. *På plakaten* i dette nummeret gjennomgår to kommaregler som mange ikke er helt trygge på.

Terminologen er Språkrådets skriftserie for terminologi og fagspråk. Innholdet baserer seg på innleggene på det årlige seminaret som Språkrådet arrangerer.

Terminologen nr. 4, Hoel, Jan (red.), Språkrådet. 2015. 66 s.

Tittelen på seminaret var *Fra idé til handling i språkpolitikken. Hva gjøres med norsk fagspråk ved universitetene og høyskolene?* Den overordnede tematikken var språkpolitikk i universitets- og høyskolesektoren på området terminologi og fagspråk. Den norske situasjonen på området var hovedsaken, men tilstanden i Norge ble supplert med interessante parallelle situasjonsbilder fra Sverige og Finland.

Terminologen nr. 5, Hoel, Jan (red.), Språkrådet. 2015. 76 s.

Tittelen på seminaret var *Alle termer på (r)ett sted? Om ulike løsninger for organisering av terminologiresurser – samling eller spredning?* Seminaret var et tilbud til personer som arbeider med eller er særlig interessert i terminologi og terminologiarbeid. Denne utgaven gir et overblikk over eksisterende større terminologiresurser i Norden. Den gir et innblikk i hvordan disse ressursene

er bygd opp og forvaltet på, og hvilke planer om videreutvikling av ressursene som foreligger. Den peker også på hvordan man kan finne nye måter å organisere ressursene på og hvordan man kan utnytte ressursene best mulig.

Termposten er et elektronisk nyhetsbrev fra Språkrådet. Nyhetsbrevet informerer om hva som skjer på terminologifronten i Norge og andre steder. Det inneholder også stoff for alle som arbeider med eller interesserer seg for terminologi. Nyhetsbrevet er gratis, og man kan abonnere ved å gå til Språkrådets nettside www.sprakradet.no/termposten. Det kom ut to ganger i 2015.

Sverige

Sunna Nygård och Rickard Domeij

Agazzi, Birgitta: Nyord i svenskan: Blogg, fulbryt, pudla, rondellhund och andra nytillskott. Morfem. 2015. 303 s.

I den här boken presenteras ca 2 000 nyord från de senaste 20 åren, med definitioner, bakgrundshistoria, autentiska exempel och förstabelägg. Nyorden visar hur svensk ordbildning går till. I nyordsförrådet blir det också tydligt att språket är något som tillhör oss alla och som vi på olika sätt underhåller, återskapar och nyskapar. Nyorden ger dessutom en bild av vår samtid och närhistoria. Mellan bokens pärmar samsas humor, trams och trendängslighet med samhällsförändringar, katastrofer och ny teknik. Birgitta Agazzi har varit nyordsansvarig på Språkrådet och Svenska språknämnden.

Blensenius, Kristian: Progressive constructions in Swedish. Göteborgs universitet. 2015. 204 s.

Det övergripande syftet med avhandlingen är att ge nya insikter i progressiva konstruktioner i svenskan och därigenom öka förståelsen för progressiv aspekt i svenskan. Syftet kan vidare brytas ner i två delar: författaren vill analysera och beskriva konstruktioner som tidigare inte undersökts som progressiva konstruktioner, och främst semantiskt analysera tidigare relativt välkända konstruktioner som brukar klassificeras som progressiva, framför allt konstruktioner med "hålla på" och pseudosamordningar med positionsverb i första samordningsledet.

Bulletinen Klarspråk. Språkrådet. Bulletinen Klarspråk är ett informationsblad med nyheter om klarspråksarbete i Sverige och andra länder. Klarspråk kommer ut fyra gånger per år. Samtliga nummer går att ladda ner från Språkrådets webbplats: www.sprakochfolkminnen.se/klarsprak.

Cardelús, Erik: Motivationer, attityder och moderna språk. En studie om elevers motivationsprocesser och attityder vid studier och lärande av moderna språk. Stockholms universitet. 2015. 200 s.

Studien handlar om motivation samt studie- och lärande relaterade attityder hos elever som studerar moderna språk i den svenska gymnasieskolan. I avhandlingen undersöks elevers attityder och motivation till att lära sig moderna språk i två svenska gymnasieskolor. Studien ställs i relation till paradoxen att många elever i dagens skola väljer bort moderna språk trots att vi lever i ett allt mer globaliserat, multikulturellt och EU-integrerat samhälle, ett samhälle där behovet av språkkunskaper och interkulturell kompetens torde vara större än någonsin tidigare.

Dahl, Alva: I skriftens gränstrakter: Interpunktionens funktioner i tre samtida svenska romaner. Uppsala universitet. 2015. 245 s.

I denna doktorsavhandling redovisas en kvalitativ undersökning av interpunktion, det vill säga skiljetecken och typografisk variation, i tre samtida svenska romaner. Interpunktionen anger i romanerna gränser och samband mellan skriftens strukturella enheter, t.ex. ord, meningar och stycken. Därför är det med interpunktionens hjälp möjligt för oss att formulera varierande och komplexa konstruktioner i skrift. Dessutom hjälper interpunktionen skribenter och läsare att skilja mellan röster i skrift och att imitera tonfall och skriftbilder.

Det skönlitterära språket. Tolv texter om stil. Morfem. 2015. 256 s.

Elva språkforskare har närstuderat romaner, noveller, sagor och lyrik och gjort systematiska iakttagelser av texterna för att beskriva t.ex. berättarstruktur och perspektiv med hjälp av en lingvistisk metod. Den stilistiska analysen gör att vi bättre kan förstå den litterära texten. Texterna speglar aktuell forskning och kan användas inom högskoleundervisning. Antologin passar särskilt bra för svensk lärarutbildningen, eftersom fokus ligger på både språk och litteratur.

Gyllenbok, Jan: Ord till tusen: inspirationsbok om ordkunskap, ordbildning och ordanvändning i det svenska språket. ICD Publishing. 2015. 550 s.

Detta är en inspirationsbok som innehåller övningar och kluriga frågor. Boken är riktad till den som är intresserad av det svenska språket och vill berika sitt ordförråd, med utgångspunkten att ett varierat ordförråd ger större behållning av såväl fack- som skönlitteratur. Det ger också förutsättningar för att kunna använda ett nyanserat språk, med rätt stilvalör, i såväl tal som skrift.

Hellberg, Staffan: Nordiska språk då och nu: Artiklar av stockholmsforskare från skilda tider. Stockholms universitet. 2015. 234 s.

Denna volym samlar sjuarton artiklar av lärare och forskare som har varit verksamma vid Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet, som nyåret 2013 upphörde som egen enhet och gick upp i den nybildade Institutionen för svenska och flerspråkighet. Forskning och undervisning i svenska och övriga nordiska språk fortsätter i oförminskad omfattning, men skiftet har ändå gett anledning att blicka tillbaka på Nordiska språks historia som organisatorisk enhet, från tillsättningen av den första professuren 1928. En inledning presenterar författarna och de olika fält av språkvetenskapen de har varit verksamma inom. Som helhet ger boken en bild av ämnets förändring över tid.

Hilpert, Martin; Ostman, Jan-Ola; Mertzlufft, Christine; Riessler, Michael; Duke, Janet: New Trends in Nordic and General Linguistics. De Gruyter. 2015. 310 s.

Denna bok innehåller en samling artiklar med fokus på språkkontakt i Norden vilka presenterades på 11th International Conference of Nordic and General Linguistics (ICNGL) i Freiburg.

Kahlin, Linda; Landqvist, Mats; Tykesson, Ingela: Språk och identitet: Rapport från ASLA:s symposium, Södertörns högskola 8–9 maj 2014. Södertörns högskola. 2015. 194 s.

Språk och identitet var temat för ASLA:s symposium som hölls på Södertörns högskola under två dagar i maj 2014. Sammantaget visade föreläsarna att det språkvetenskapliga fältet erbjuder en rad olika metoder för att analysera språkets roll i konstruktionen och förhandlingen av identitet. Tretton av symposiebidragen presenteras i den här volymen. De flesta undersökningarna är gjorda på svenskt språkområde, men till symposiet kom även föredragshållare från en rad andra länder.

Kieliviesti är svenska Språkrådets finskspråkiga språkvårdstidskrift som sedan 2009 även innehåller artiklar på meänkieli. Kieliviesti utkom med fyra nummer år 2015.

De flesta nummer av tidskriften innehåller en presentation av nyord i finskan, frågor och svar-spalt samt en kortare ordlista. Varje nummer har dessutom en huvudartikel som illustreras av skämttecknaren Markku Huovila. För att fira den sverigefinska språkvårdens 40-årsjubileum publicerades samtliga illustrationer ur Kieliviesti från åren 2001–2014 i boken Kielikuvat, utgiven av Språkrådet. Några av artiklarna ur tidskriften publiceras också på Språkrådets webbplats: www.sprakochfolkminnen.se.

Landqvist, Mats: Från social kategorisering till diskriminering: Fyra studier av språk och diskriminering och ett modellförslag. Södertörns högskola. 2015. 153 s.

Både social kategorisering och diskriminering är tätt förknippade med vårt sökande efter identitet, åt oss själva eller andra, med tillhörande värderingar. Sambandet mellan social kategorisering och språkbruk är därmed på flera olika sätt nära sammankopplat och värt en närmare granskning. Alla bidrag i den här antologin har ambitionen att närma sig en sådan granskning, och de syftar till att visa på vilket sätt språk är en oundgänglig faktor i den sociala analysen av diskriminering. De medverkande författarna har gjort sina undersökningar utifrån olika material, olika analysmetoder och delvis olika teorier.

Laursen, Helle Pia; Axelsson, Monica; Kenner, Charmian; Ladegaard, Uffe; Lundqvist, Ulla; Møller Daugaard, Line; Orloff, Birgit; Østergaard, Winnie: Litteracitet och språklig mångfald. Studentlitteratur. 2015. 342 s.

Författarna sätter fokus på läs- och skrivundervisning i årskurs 1–3 och beskriver olika möjligheter att fånga upp språklig mångfald i skolan. Vi får följa hur forskare och lärare tillsammans planerar de olika aktiviteter som genomförs i fem flerspråkiga klassrum, och hur barnens språkliga medvetenhet ständigt utvecklas. En mängd exempel ges på tvärspråkliga processer där barnen utforskar och knyter an till olika skriftspråk. Samtidigt som barnen med liv och lust tar sig an det språkliga arbetet med att förstå skrivandets bakomliggande principer, pågår också processer där barnen på olika sätt skapar sin identitet och positionerar sig själva socialt i förhållande till lärarna och de andra barnen. Boken vänder sig till blivande och verksamma lärare i grundskolans tidigare år.

Lundin, Katarina: Tala mera om språk – Textgenomlysning med grammatiska redskap. Studentlitteratur AB. 2015. 158 s.

I boken presenteras praktiska tillämpningar av grammatiska analysredskap, som kan avtäcka mönster i elevers texter. Sådana mönster är viktiga att upp-

täcka om man vill kunna hjälpa varje elev att förbättra sina texter. Mönstren är också nödvändiga att sätta ord på i resonemang om elevers språkutveckling. Författaren visar att man med hjälp av grammatiskt betingade genomlysningar av elevskrivna texter kan landa i en språkutvecklingspraktik som är begriplig för både lärare och elever. Samtidigt tydliggörs värdet av kunskaper om grammatik och svenska språkets struktur för den som ska bistå eleverna i deras språkutveckling. Boken vänder sig främst till blivande och yrkesverksamma svensklärare i grundskolans senare år och gymnasium.

Löfving, Stellan & Stark, David: Årtor suger snaps: Sveriges 99 roligaste skyltar – fler särkrivningar och språkrodor. Känguru. 2015. 127 s.

Under fem år har Stellan Löfving och David Stark underhållit miljoner besökare på Skyltat.se och Facebook-sidor som "Sverige mot särkrivning". I sin jakt på roliga skyltar har Löfving och Stark nu samlat ett arkiv med omkring 10 000 skrattframkallande bilder, och har valt ut de 99 roligaste som är samlade i boken.

Magnusson, Jenny; Milles, Karin och Nikolaidou, Zoe: Könskonstruktioner och språkförändringar: Rapport från den åttonde nordiska konferensen om språk och kön. Södertörns högskola. 2015. 207 s.

I boken publiceras tio artiklar från den åttonde nordiska konferensen om språk och kön, som ägde rum på Södertörns högskola den 10 och 11 oktober 2013. Volymen visar på den bredd som finns inom ämnet, men också på trender och tendenser som dagens forskare särskilt intresserar sig för. Ett starkt tema i konferensvolymen är feministisk språkpolitik, och fler artiklar rör det nya pronomenet "hen". Men det finns också artiklar som berör forskningsfältets framväxt i Norden och mer framåtblickande bidrag om hur forskningen kan bli en del av den antidiskriminerande politiska aktivismen av idag.

Malmsten, Solveig: Dativ i modern färöiska: En fallstudie i grammatisk förändring. Uppsala universitet. 2015. 404 s.

Undersökningen riktar in sig på ungdomars skriftliga språkbruk, representerat genom examensuppsatser från det färöiska gymnasiet under perioden 1940–1999. Själva studieobjektet är kasuset dativ, en böjningsform på bland annat substantiv och adjektiv som förväntas bli mindre vanlig i färöiskan över tid. Studien bekräftar att det pågår en förändring i bruket av dativ i modern färöiska och att det finns vissa paralleller mellan dessa tendenser och historiska förändringar på norskt och svenskt område. Men överensstämmelsen är långt

ifrån total: Tvärtemot tidigare hypoteser ökar snarast dativens frekvens och antal användningsområden.

Norstedts svenska fickordbok. Norstedts. 2015. 1 045 s.

Norstedts svenska fickordbok tar upp det svenska grundordförrådet. Här visas och förklaras ordens betydelse, och deras böjning och uttal. Ordboken fyller en viktig funktion för personer som inte har svenska som sitt första språk, men lämpar sig lika bra för dem som vill ha en liten men ändå innehållsrik svensk ordbok.

Parkvall, Mikael: Sveriges språk i siffror: Vilka språk talas och av hur många? Morfem. 2015. 364 s.

Det tros finnas mellan 150 och 200 språk i Sverige i dag, men ingen vet säkert eftersom det inte existerar någon svensk språkstatistik – ingen har med andra ord något fast grepp om vilka språk som utgör modersmål för Sveriges befolkning. Syftet med denna bok är att göra så goda uppskattningar av antalet modersmålstalare för språken i Sverige som möjligt utifrån de uppgifter som finns att tillgå. I boken kan man läsa om Sveriges språkliga historia, om språkstatistik, svenska språket, svenska dialekter, minoritetsspråk, invandrar-språk och främmande språk. Sist i boken finns appendix med fakta om 100 språk som talas i Sverige samt en redovisning av grundläggande uppgifter om språksituationen i Sveriges 290 kommuner. Mikael Parkvalls bok bidrar till att sprida insikten att Sverige är ett mångspråkigt land och egentligen alltid har varit det. Det är en bok för alla som är intresserade av språk och språklig variation förr och nu. Mikael Parkvall är lingvist vid Stockholms universitet.

Riad, Tomas: Prosodin i svenskans morfologi. Morfem. 2015. 313 s.

Boken presenterar en beskrivning av svenskans morfologi och prosodi från ett mer integrerat perspektiv jämfört med andra beskrivningar, då man tidigare har utgått ifrån att ordbildningen sker först och att prosodin tillkommer efteråt. Morfemens form består inte bara av vokaler och konsonanter, utan också av betoningsstruktur, tonaccent och kvantitet, dvs. prosodiska egenskaper. I sin banbrytande forskning visar Tomas Riad att accent och betoning har en avgörande roll i svenskans ordbildning. Tomas Riad är professor i nordiska språk vid Stockholms universitet och ledamot av Svenska Akademien.

Ribeck, Judy: Steg för steg: naturvetenskapligt ämnesspråk som räknas. Göteborgs universitet. 2015. 256 s.

Det övergripande syftet med avhandlingen är att redovisa resultatet av en

undersökning av de naturvetenskapliga ämnesspråken, så som de förekommer i svenska läroböcker för högstadiet och gymnasiet. Fokus ligger på språket som system, och på läsbarhet. Delstudierna omfattar traditionella textanalysmått, som t.ex. meningslängd, ordlängd, LIX och OVIX, typiskt ordförråd, typiska nominalfrasstrukturer och typiska meningsstrukturer. I samtliga analyser sätts det naturvetenskapliga läroboksspråket i relation till språket i läroböcker i matematik och samhällsvetenskapliga ämnen, samt till språket i berättande och akademiska texter.

Sjögreen, Christian: Kasta bort bollen och äta bort sin huvudvärk: En studie av argumentstrukturen i kausativa "bort"-konstruktioner. Uppsala universitet. 2015. 189 s.

Denna avhandling handlar om olika uttryck som har mönstret [subjekt verb "bort" objekt] gemensamt, vilka författaren kallar för kausativa "bort"-konstruktioner. I avhandlingen analyseras drygt 2000 autentiska exempel, utifrån följande frågor: Vad kan man hitta för relationer mellan verb och objekt om man skulle undersöka detta syntaktiska mönster i ett större autentiskt material? Hur skulle i så fall samspelet mellan verbets betydelse och konstruktionen som helhet kunna beskrivas? Och vilken eller vilka funktioner fyller egentligen adverbet "bort" i dessa olika uttryck?

Sociolingvistik i praktiken. Studentlitteratur AB. 2015. 252 s.

I den här boken visar ett antal forskare hur de rent praktiskt gör sociolingvistik, dvs. vilka metoder de använder för att samla in och analysera data. Målet är att inspirera läsaren att själv undersöka språkanvändning i det omgivande samhället: vid köksbordet, i sms-konversationer eller ute på skolgården. Boken kompletterar introduktionsböcker i ämnet och riktar sig till studenter på grundnivå och avancerad nivå i främst språkämnen och lärarutbildning. Boken kan också användas i metodkurser och som handbok i uppsatsarbete.

Språk och stil. Vol. 25. Adolf Noreen-sällskapet för svensk språk- och stilforskning. 2015. 222 s.

Tidskrift som publicerar vetenskapliga artiklar som berör svenska språket. I denna volym kan man bland annat läsa om universitetet som en multimedial marknadsplats, det skandinaviska översättningsfältet och känseladjektiv i svenskan.

Språktidningen utkom med 8 nummer under 2015.

I en och samma tidning ryms både avancerad populärvetenskap och lätt-

samma reportage. Här finns kontroverser, kuriosa och konkreta skrivråd. 2015 års utgivning innehöll artiklar om bl.a. språkets uppkomst, samspelet mellan tal och gester, återvunnen hörsel med hjälp av cochleaimplantat, svecismer i finskan, en jämförelse mellan svenska och nederländska i relation till engelska, de skrivna listornas position i vår vardag, kommunikationshjälpmedel för barn med autism och sammanträdets betydelse för historiens kvinnor.

Stålhammar, Mall: Att översätta är nödvändigt. Carlsson. 2015. 159 s.

Boken vänder sig till alla som ur olika perspektiv är intresserade av översättning: aktiva översättare, blivande översättare och, inte minst, den stora allmänhet som dagligen kommer i kontakt med resultatet av översättares arbete. Förutom översättning av olika slag av litterära texter får översättning av facktexter stort utrymme. Översättandets flertusenåriga historia skisseras och nyckelbegrepp inom översättningsforskningen redovisas på ett lättillgängligt sätt. Mall Stålhammar är professor emerita i engelska vid Göteborgs universitet.

Sundin, Maria & Ehrenberg-Sundin, Barbro: Krångelspråk blir klarspråk: från 1970-tal till 2010-tal. Nationalencyklopedin. 2015. 301 s.

Klarspråk står för klara och tydliga myndighetstexter, skrivna på ett vardat, enkelt och begripligt språk. Arbetet har drivits på av riksdag och regering tillsammans med språkvetare, jurister, journalister, myndigheter och kommuner. I boken berättas det svenska klarspråksarbetets långa historia. Här diskuteras även hur det framtida klarspråksarbetet kan bedrivas och vilken forskning som behövs. Författare är Barbro Ehrenberg-Sundin, tidigare språkexpert i Regeringskansliet. Medförfattare är Maria Sundin, språkkonsult med lång erfarenhet av klarspråksarbete på myndigheter.

Svenska Akademien: Svenska Akademiens ordlista: 14 upplagan. Norstedts. 2015. 1 596 s.

Svenska Akademiens ordlista (SAOL) brukar betraktas som den inofficiella normen för stavning, böjning och uttal av svenska ord. Antalet uppslagsord har i denna fjortonde upplaga utökats från 123 000 till ca 126 000. Drygt 9000 ord har utgått och ungefär 13 000 har tillkommit. SAOL 14 innehåller flera principiella nyheter. Alla ord som kan böjas, även sammansatta ord som "barnvagn", har fått böjningsuppgifter. Ungefär 2000 partikelverb av typen "hålla med", "lägga till", "stänga av" har för första gången tagits med som uppslagsord. Den nya upplagan ger också tydligt besked om att ord som t.ex. "valrörelse" och "valfångst" innehåller två olika "val" (väljande resp. däggdjur). Även på andra sätt har informationen om ordens betydelse utökats. Och när

det gäller uttal anges inte bara betoning, utan också vilken typ av accent (akut eller grav) det är fråga om.

Teleman, Ulf: Nordister och nordistik i Lund. Media-Tryck, Lunds universitet. 2015. 204 s.

Lund fick liksom Uppsala sin första professur i nordiska språkår 1858. En institution i modern mening etablerades först ett knappt hundratal år senare. Professorerna förkroppsligade länge sina ämnen. Denna bok om nordister och nordistik i Lund från 1860-talet till 1930-talet handlar därför i första hand om professorerna: Theodor Wisén, Knut F. Söderwall, Axel Kock, Elof Hellquist och Emil Olson. Hurdana var de som människor och vad utträttade de som vetenskapsmän? Här ska tyngdpunkten läggas vid deras forskning, betraktad med både samtidens och eftervärldens perspektiv. Framställningen inleds med en skiss av ämnets organisatoriska ramar och av grundbildningens traditioner under de decennier då de fem professorerna verkade. Ulf Teleman är professor emeritus i svenska språket vid Lunds universitet.

Thorén, Benjamin: Svenskt slanglexikon. Nomen förlag. 2015. 432 s.

Svenskt Slanglexikon innehåller ungefär 23 000 slangord och uttryck från hela Sverige, men med tonvikt på Södermalm i Stockholm. Orden är hämtade från många olika språk och dialekter, från yrkesjargong, militäruttryck och sportsnack till folkhumor. De flesta dök upp på 1900-talet, men en del är äldre och många är sprillans nya. Samtliga ord är daterade från den äldsta kända källan. Det gör det möjligt att se hur vissa helt nya ord redan känns omoderna, medan andra är ständigt aktuella och fräscha.

Thyberg, Kajsa: "Det"-konstruktioners betydelse: Hur svenska konstruktioner med formellt och egentligt subjekt realiserar processer. Göteborgs universitet. 2015. 59 s.

I denna uppsats studeras betydelse som realiseras av "det"-konstruktioner med formellt och egentligt subjekt. Konstruktionerna är av tre typer: presentationskonstruktioner, konstruktioner med passiv och konstruktioner med postponerade led. De teoretiska utgångspunkterna är både traditionell grammatik och systemisk-funktionell grammatik då studien fokuserar på hur svenska, grammatiska det-konstruktioner genererar betydelse.

Widbäck, Anders: Ordspråk i bruk: Användning av ordspråk i dramadialog. Uppsala universitet. 2015. 184 s.

Syftet med avhandlingen är att undersöka användningen av ordspråk i

svenska i ett diakront perspektiv. Författaren undersöker hur ordspråk används och vilka språkliga handlingar som kommuniceras med dem samt om användningssättet har förändrats över tid. I avhandlingen undersöks också hur vanliga ordspråk är, vem som använder dem och till vem samt om det har skett någon förändring över tid vad gäller användare och mottagare av ordspråk.

Wojahn Daniel: Språkaktivism: diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015. Uppsala universitet. 2015. 273 s.

I den här avhandlingen undersöks diskussioner om feministisk språkaktivism som förts i Sverige från 1960-talet till 2015. Wojahn analyserar, utifrån en diskursanalytisk ansats, diskussioner om feministisk språkförändring som har förts i tre kontexter: inom aktivistiska grupper, i kommentarsfält på nätet och inom den institutionaliserade språkvården. Avhandlingens centrala forskningsintresse är inriktat på relationen mellan språk och kön och relationen mellan språkförändringar och förändringar i den utomspråkliga, sociala världen och hur dessa relationer förstås i de tre kontexterna.

Adresser språknemndene 2016

Dansk Sprognævn, www.dsn.dk
Worsaaesvej 19, 4. sal
DK-1972 Fredriksberg C
Danmark

Málráðið, www.malrad.fo
Handan Á 5
FO-100 Tórshavn
Færøyene

Institutet för de inhemska språken, www.sprakinstitutet.fi/sv
Hagnäskajen 6
FI-00530 Helsingfors
Finland

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, www.arnastofnun.is
Skrifstofa Árnagarði
Við Suðurgötu
IS-101 Reykjavík
Island

Oqaasileriffik, www.oqaasileriffik.gh
Postboks 980
DK-3900 Nuuk
Grønland

Språkrådet, www.sprakradet.no
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Norge

Språkrådet, www.sprakochfolkminnen.se/sprakradet
Box 20057
SE-104 60 Stockholm
Sverige

Sámi giellagáldu, www.giella.org

Sajos

FI-99 870 Anár

Finland

Nordisk språkkoordinasjon, <http://sprogkoordinationen.org/>

Anna Enemark

Foreningerne Nordens Forbund

Snaregade 10 A, 3.

DK-1205 København K

Danmark

norden

Nettverket for
språknemndene i Norden

Språk i Norden er et årsskrift som språknemndene i Norden publiserer. Aktuelle språklige temaer omtales her, og presentasjonene og diskusjonene på det årlige nordiske språkmøtet er utgangspunktet for publikasjonen.

Språk i Norden
Språkrådet,
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Telefon: +47 22 54 19 61 / +47 926 18 874
E-post: Torbjorg.Breivik@sprakradet.no